

Programa Compartim, gestió del coneixement del Departament de Justícia

Programa d'educació intercultural als centres penitenciaris

© Ana Maria Sanjuan Torres

Comunitat Educadors socials de centres penitenciaris

Febrer 2009

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement 3.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia). La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/legalcode.ca>.

Índex

1. Introducció	4
2. Justificació	5
3. Marc teòric. Interculturalitat	7
4. Objectius generals	10
5. Marc metodològic	11
6. Marc d'aplicació	12
7. Avaluació del programa	14
8. Glossari	15
9. Bibliografia	17
<i>Fitxes d'activitats</i>	21
A	21
B	30
C	40
D	54
E	61
F	71
G	86
H	109
I	151

Elaborat pels components del grup de treball d'interculturalitat: Elisabet Boó, Eva Giménez, Susana Gràcia, Joan Huguet, Sergi Martínez i Elisenda Sancenón.

El nostre especial agraïment a:

Julio Zino, un dels pares del programa dit de Diversitat i el primer a apostar per programes socioeducatius adreçats a educadors, per l'espurna que va engegar amb el programa pioner, el primer programa que els educadors ens vàrem fer nostre; i per les aportacions, sempre interessants, en aquesta revisió.

Antonio Fernández pel suport tècnic, el bon humor i les seves crítiques i aportacions que ens feien tornar al món real quan ens perdíem pels camins de les teories.

Al CEJFE i a la Subdirecció General de Rehabilitació i Programes Sanitaris per apostar per aquesta nova manera de treballar i el suport al projecte.

1. Introducció

Aquest programa que us presentem és fruit del treball desenvolupat pels educadors i educadores socials que treballem als centres penitenciaris de Catalunya. S'emmarca dins del programa Compartim, un programa de gestió del coneixement impulsat pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) del Departament de Justícia. Es basa en la idea que les persones aprenem també mitjançant la pràctica, és a dir, disposant del coneixement que necessitem al nostre lloc de treball gràcies a l'experiència dels companys en situacions similars. La societat actual planteja nous reptes en els àmbits professionals d'acció educativa per contribuir a la plena actualització en les maneres de procedir d'aquests professionals. Sembla necessari, doncs, plantejar noves estratègies de treball que permetin als diferents professionals que treballem als CP de Catalunya disposar d'un marc teòric i metodològic que els permeti optimitzar la seva tasca i, sobretot, treballar de manera col·laborativa.

Concretament, el grup de treball que ens ocupa, es va crear a partir de les necessitats detectades per la Secció d'Educació, Cultura i Esports, de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, i de les inquietuds del propi col·lectiu d'educadors expressades a la Jornada de Bones Pràctiques duta a terme el mes de febrer de 2008. En aquesta jornada es va veure la necessitat de fer una revisió del Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat als centres penitenciaris (abril 2002) ja que aquest programa és un dels més treballats a tots els centres des de la seva implantació. Així doncs, és un programa que els educadors hem fet nostre i que calia actualitzar i ampliar, tenint en compte factors com els canvis en la població que atenem i les noves circumstàncies socials i penitenciàries en relació amb aquest tema i els nous enfocaments. Aquests canvis han anat accentuant, cada vegada més, els trets que van motivar el seu desenvolupament.

Per dur a terme aquesta tasca de reelaboració hem mantingut reunions presencials de manera periòdica (1 al mes) i hem comptat amb les eines de la plataforma e-Catalunya, que ens ha permès treballar en línia, debatre al voltant de qüestions que han anat sorgint, crear documents de manera compartida i disposar d'un dipòsit digital per a compartir continguts i documents.

També hem tingut molt present el debat, fonamental en aquest tema, sobre el concepte de cultura, base d'aquest programa socioeducatiu. La diversitat cultural, el suposat respecte cultural, tot i que pot ser una actitud intel·lectual molt lloable, quan ho apliquem a contextos complexos i heterogenis -com és el cas de les nostres societats, i és clar, dels centres penitenciaris- ens pot conduir a aguditzar els efectes desintegradors o excloents que volem combatre (o que almenys pensem que hem de combatre).

I és que això que anomenem *cultura* és un concepte que ja trobem al segle XVIII. Durant el segle XIX utilitzen el concepte perquè encaixa perfectament amb la ideologia, cosmovisió del romanticisme de l'època. I ja a finals del XIX amb el Romanticisme s'exaltava la idea de nació i que va obrir el camí que s'associés cultura i poble o cultura i origen. O sigui, cultura i essència (gairebé immutable) i molt lligat a una estructura de poder (qui determina el que és cultura en un poble o nació? Tots els que som d'un mateix poble tenim la mateixa cultura?).

Aquest concepte de cultura no ens serveix ni per viure ni per treballar ni per entendre tots els canvis socials actuals. És quelcom que s'assembla cada vegada més al suposat determinisme *racial* o més modernament al determinisme genètic. Ja anirem veient al llarg del programa que el concepte de cultura no és un concepte estàtic ni tancat.

Per això, entenem que aquest programa tampoc no ho pot ser. Així doncs, el programa que teniu entre mans volem que sigui obert, flexible i dinàmic, que es vagi actualitzant amb la pràctica dels professionals que l'utilitzin, i capaç d'adaptar-se a les circumstàncies i necessitats canviants de l'àmbit en el qual desenvolupem la nostra activitat laboral. També es vol propiciar una reflexió i una avaluació continuada sobre el programa i les activitats que el componen, amb l'objectiu que sigui revisat i modificat periòdicament per tal de millorar-lo amb el dia a dia i d'adaptar-lo a les noves realitats i necessitats.

2. Justificació

Després de la Jornada de Bones Pràctiques dels educadors socials de l'àmbit penitenciari català (febrer de 2008) es va veure la necessitat de revisar el *Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat als centres penitenciaris*. El programa fou elaborat i implementat als centres a partir de mitjan 2002. I, tot i que la justificació del seu naixement continua essent vàlida, sí que hi ha matisacions teòriques que han canviat a l'hora d'entendre la convivència en la diversitat i,

sobretot, a l'hora de treballar-la des d'un enfocament educatiu. Així doncs, vàrem creure adequat fer aquesta revisió per tal de donar noves pautes en el moment de portar a terme l'acció educativa en els centres.

Per què un programa d'educació intercultural? Perquè la interculturalitat neix com una qüestió pedagògica: implementar una pedagogia del reconeixement de les cultures i per a les cultures capaç de rebaixar l'impacte homogeneïtzador de la cultura dominant. Així doncs, cal donar respostes educatives a les identitats i articular les particularitats en el marc de les institucions d'educació tot rebutjant les classificacions i les conceptualitzacions tancades i definitives sobre la identitat. Més enllà de la cultura són moltes les categories que en tots els àmbits socials ens permeten explicar qui és un/a.

A més a més, cal afegir que, en el nostre àmbit europeu, multiculturalitat i interculturalitat es consideren models socials i educatius diferents, en el qual la segona és una superació de la primera, un pas més cap a l'articulació de la diversitat en les nostres societats i una orientació més d'acord amb la idea de pluralitat i ciutadania. Així, mentre que la multiculturalitat s'associa a societats que estan formades per grups culturalment diferenciats que comparteixen un mateix territori, o bé societats en les quals s'integren grups minoritaris i és la simple constatació de les diferències culturals; la interculturalitat és la funció educativa, és una estratègia d'acció que vol aconseguir que aquests grups culturals s'enriqueixin mútuament de les seves diferències i, alhora, siguin capaços de crear i/o compartir projectes de vida en comú.

Proposem, doncs, una educació intercultural que s'articuli com una pedagogia de la ciutadania i del desenvolupament d'una societat democràtica. Cal promoure la reflexió sobre aquesta nova ciutadania, la igualtat d'oportunitats i la dimensió social de la identitat en la complexa societat en la qual es desenvolupa. Així, ni la cultura ni la identitat ni tampoc els continguts educatius poden ser pensats des d'una perspectiva estàtica i determinista de les societats. La cultura, com a principal objectiu de l'educació intercultural, s'ha d'entendre com el dret a allò que és comú, o que hauria de ser comú.

I per què un plantejament d'aquest tipus en el marc del sistema penitenciari? Doncs perquè precisament a les presons es tendeixen a amplificar les diferències i les caracteritzacions tenint en compte que una sèrie d'individus socialitzats en diferents maneres de pensar, sentir i actuar han de conviure de manera obligada. I que atesa la complexitat de les societats actuals (procés de globalització; interdependència a escala mundial; transformació dels models de comunicació, consum i treball; canvis polítics i econòmics; les migracions...) la uniformitat que se suposava que atorgava una cultura s'ha trencat. Així tot el que abans era segur i invariable ha deixat de ser-ho. El procés que anomenem *globalització* afecta i transforma a totes les formes de cultura creant noves formes d'identitat més enllà de la pertinença cultural.

Així doncs, us presentem un programa d'educació intercultural que es proposa transmetre continguts, amb un valor social, per a la comprensió del món, de tal manera que permeti als participants adquirir els elements importants per circular per allò social

ampli. Esperant que aquest procés permeti a les persones internes la seva incorporació/retorn actiu a la societat en general i al seu lloc de residència en particular. Per fer aquest procés hem intentat fugir del folklorisme que pot reforçar un paternalisme ben intencionat però etnocèntric o el racisme diferencialista; i anar més enllà dels aspectes purament culturals ja que preocupar-se i ocupar-se només dels aspectes culturals és condemnar al fracàs qualsevol projecte d'educació intercultural, ja que els aspectes socials (polítics i econòmics) en són consubstancials. Tenim clar, doncs, que malgrat que les situacions socials derivades de la convivència en la diversitat no es poden resoldre només mitjançant l'educació, el procés educatiu pot permetre a les persones comprendre les complexitats i contradiccions de les societats actuals.

Tampoc no se'ns escapa que estem plantejant la idea d'una acció educativa fora de l'espai social i familiar de la persona interna. És per aquest motiu que plantejarem una pràctica educativa que parteix d'un handicap metodològic d'actuació: la impossibilitat d'una acció comunitària. Entenem tota acció comunitària des del punt de vista de lligam amb el territori de vida de les persones en llibertat. Per tant, l'acció educativa, en el cas que ens ocupa, s'ha de centrar necessàriament en un marc d'educació per a la transferència de coneixements i d'alternatives de canvi en la realitat personal i social des d'un punt de vista grupal i individual. Una transferència que pot posar en pràctica la persona interna en el moment en què s'incorpori a la vida en llibertat.

En aquest sentit, la pràctica del programa pioner va demostrar que era possible aquest vessant comunitari: fer coses, manifestar-se, trobar-se amb d'altres per a intercanviar idees, arguments.... més enllà del límit del grup. Volem continuar tenint en compte, doncs, aquesta visió.

3. Marc teòric. Interculturalitat

Prenent com a referència la doctora en pedagogia Marí Ytarte¹ podríem dir que, en termes generals, la pertinença, la identitat i la universalitat representarien el marc teòric de partida de la interculturalitat.

Entenem per pertinença l'apropiació dels espais públics i la capacitat per formar part, transitar i participar de l'entorn immediat en el qual vivim (ciutat, poble, barri...). Un entorn que és plural i cal reconèixer-lo com a tal.

La identitat és un terme complicat de definir per l'educació ja que els continguts exactes se'ns escapen. A més, no constitueix una categoria explicativa que abasti la totalitat d'un individu des de sempre i per sempre, per això, tampoc no pot inferir-se simplement des de la cultura perquè és una entitat molt més complexa que va més enllà d'allò cultural. Així doncs, des de l'educació social no podem partir d'identitats definides i acabades a priori, ni tenir com a objectiu final de la tasca educativa arribar a

¹ Marí Ytarte, Rosa María. (2007) *¿Culturas contra ciudadanía? Modelos inestables en educación*. Barcelona: Editorial Gedisa, SA.

identitats ja tipificades, si fem això correm el perill d'estereotipar l'altre i pressuposar-li idees, maneres de fer, maneres de pensar... Malgrat que sabem que per a l'educació la identitat no és ni l'inici ni el final del trajecte, sí entenem que constitueix el suport des del qual desenvolupar la tasca educativa i, en darrer terme, hauria de servir-nos per entendre el món en el qual vivim i participar-ne i per construir-nos com a subjectes singulars en aquest món. La possibilitat d'identitat és alhora possibilitat de ciutadania, d'incorporació al lloc i als seus itineraris, de desenvolupament d'una comunitat de vida de referència on ésser reconegut i en la qual participar.

La interculturalitat busca articular conjuntament universalitat (la seva màxima representació serien els drets humans) i pluralitat cultural, entenent que totes dues hi tenen cabuda ja que totes dues se situen en el dificultós procés de redefinició dels valors, les normes i dels referents comuns. En un món globalitzat, es fa necessari buscar punts en comú, lliurement acceptats i assumits, que orientin i organitzin la pluralitat d'opcions personals i col·lectives que comparteixin territori i que permetin construir nous diàlegs i nous acords. En conseqüència, el principi d'universalitat que plantegem no situa cap *cultura* per sobre d'una altra intentant així, que almenys des de l'educació, no es plantegi la idea de societats en evolució i societats ancorades en costums ancestrals i trencant amb la tendència a analitzar des d'una perspectiva culturalista els altres.

Pensar l'educació des de la interculturalitat, i prenent com a punt de partida aquests tres conceptes, implica tenir presents els principis d'igualtat i de diversitat. El primer fa referència al reconeixement dels drets plens de ciutadania, al marge de la nacionalitat, sota la declaració dels drets humans i els valors democràtics com a marc general des d'on conviure i entendre'ns. Tractar les persones amb criteris d'igualtat, independentment de la seva procedència. Tothom ha de ser tractat com a persona.... tothom està necessitat de respecte, afecte, equitat, participació, èxit... i reconeixement de la seva dignitat.

Pel que fa a la diversitat, no cal oblidar que el món ha estat divers i plural al llarg de tota la història de la humanitat (migracions, intercanvis, mestissatges...), si ve és cert, que actualment hi ha una sèrie de factors: globalització econòmica, urbanització extensiva, tecnologies de la comunicació... que obren noves i desconegudes formes de relació i intercanvi cultural. Cal mostrar aquesta diversitat, però deixant ben clar que això no significa identificar, classificar i/o catalogar als individus i societats. No és qüestió de conèixer diferents cultures sinó d'iniciar processos socioeducatius que permetin les persones internes desenvolupar-se en una societat complexa, a ser crítics amb els continguts de la informació, a donar respostes per la sempre difícil convivència (família, amics, feina, comunitat...).

Tal com anunciàvem a la introducció, un altre dels conceptes bàsics a l'hora de plantejar-nos l'educació intercultural és el de cultura. La interculturalitat apareix a partir del concepte de cultura entesa com a procés, canvi, mobilitat, narració..., en definitiva, tot allò que aprenem a partir de l'intercanvi, la imitació, la convivència i la relació i contacte amb els altres. Així doncs, la cultura és una manera d'interpretar la realitat i

d'entendre el món, per tant, no és un atribut de l'individu com a tal sinó com a membre d'un determinat grup. Encara que cal tenir en compte que les cultures no existeixen com a entitats separades i fàcilment identificables, no són un conjunt estable de característiques que es poden identificar amb un determinat grup.

Tenint en compte aquesta visió de la cultura és clar que l'accés, coneixement, participació a la cultura i les seves representacions en una societat concreta suposen l'accés a les eines necessàries per a la participació social. Significa l'adquisició dels coneixements i les capacitats que són definits com a valuosos socialment. Es tractaria que l'acció socioeducativa donés les eines per poder participar de la cultura des de les pròpies singularitats. Una cultura educativa que no pretén imposar com a condició per a l'accés a aquesta cultura comuna la renúncia, més o menys explícita, de les identitats i les cultures particulars, sinó promoure una convivència i una entesa d'aquestes.

Recollint tots aquests elements, el programa es basa en l'educació intercultural que es converteix d'aquesta manera en una perspectiva teòrica que intenta articular una pràctica educativa que va més enllà de la posició homogeneïtzadora de la cultura i mostrar la pluralitat existent a la societat sense deixar de banda la manera individual en què cada subjecte construeix la seva identitat i dota de significat el marc cultural en el qual està immers. L'acció educativa s'articula des de la pluralitat de discursos i pràctiques i a través del diàleg com a eina vàlida per accedir al que és comú.

En aquest sentit, els coneixements que es transmeten i els sabers que s'organitzen en el programa renunciem a una educació basada i estructurada únicament en un sol model de cultura i intentem anar cap a una flexibilitat i obertura a noves maneres de coneixement i aprenentatge. S'evita caure en continguts folklòrics que mostren un seguit d'explicacions culturals basades en les diferències i es tendeix a buscar les similituds que tenim, allò que compartim i és comú (un comú, no tancat sinó amb accés obert a noves narracions i itineraris). Uns continguts que han de servir als participants per vincular-se al món i, a la vegada, construir el *seu* món (individualitat), *han de fer* la persona contemporània a la seva època i donar les eines per obrir la possibilitat de la vida en societat i fomentar el desenvolupament d'una cultura ciutadana. Tot això, però, sense caure en adoctrinaments ni moralitzacions i/o convertir les sessions en un entrenament d'habilitats i competències. No hauríem, ni volem reduir els continguts a qüestions sobre com desenvolupar *bons* valors ja que podríem arribar a una possible instrumentalització de l'educació. Més aviat es tractaria del contrari, d'oferir eines de reflexió cap a l'obertura de noves perspectives i mirades a l'entorn d'una mateixa realitat que sempre es pot presentar amb moltes cares.

Tots aquests són els eixos que s'haurien de posar en joc a l'hora de portar a terme les diferents activitats que es plantegen a les fitxes. Aquest marc teòric ens ha de servir, doncs, per enfocar les activitats proposades a través d'una mirada àmplia i permetent la creació d'espais de diàleg oberts, reflexius i enriquidors.

4. Objectius generals

- Aprendre les eines i els continguts socialment valuosos per funcionar en la vida social i comunitària, i per tant, identificar i posar en pràctica els valors comuns², transversals a la realitat intercultural.
- Transmetre la convicció que som més iguals que diferents; educar en l'esforç d'identificar i desactivar críticament els supòsits, mecanismes i processos mitjançant els quals es pretén explicar, justificar i legitimar, les actituds discriminatòries, el racisme i les desigualtats socials³.
- Incidir en la millora de la convivència i la vida comunitària als centres penitenciaris, sense oblidar el vincle amb l'exterior ja que és a la comunitat on es podran posar de manifest els aprenentatges fets.

Objectius específics

- Desenvolupar actituds crítiques vers l'androcentrisme, l'etnocentrisme i la violència. Trencar amb la tendència a analitzar els altres d'acord amb prejudicis i estereotips i demonitzant alguns dels seus conflictes i pràctiques. Pel contrari, s'intentarà promoure visions i reflexions positives vers la pluralitat.
- Fer paleses les responsabilitats derivades del fet de pertànyer a una comunitat i de les seves regulacions i funcions, en definitiva, incidir en l'aspecte de formació per a la ciutadania.
- Crear espais de comunicació en els quals les relacions es redefineixin sobre bases més reals, tot superant els estereotips i prejudicis i promovent les relacions interpersonals respectuoses i la tolerància cap als altres.
- Posar de manifest que més enllà de les aparents diferències, tothom pot compartir les mateixes experiències discriminatòries sigui quin sigui el motiu i l'estatus de cadascú (per exemple, el mateix fet de ser a la presó).
- Fomentar que cadascú trobi el seu lloc a la societat i el desenvolupi satisfactòriament, tot estimulant l'autonomia de les persones.
- Utilitzar la reflexió crítica, el diàleg entre iguals i el respecte a les opcions de l'altre com a eina per transmetre i treballar els continguts del programa.

² Entenent que aquesta base comuna que permet identificar les regles, respectes, valors... és la Declaració Universal dels Drets Humans. Cal tenir present, però, que tot i prendre com a referència els drets humans no implica deixar de parlar i posar de manifest els mateixos conflictes en les societats occidentals, ni els seus efectes en l'àmbit global.

³ Entenent que tots aquests conceptes van més enllà de la cultura, i fan referència a diferències: racials, socials, d'origen, de gènere, d'orientació sexual, per raons de discapacitat...

5. Marc metodològic

En aquest punt es plantegen uns principis metodològics bàsics per tal de donar cabuda al marc teòric exposat així com als objectius tant genèrics com específics d'aquest programa. Una orientació metodològica que acabi de donar cos a les accions educatives que es duen a terme i que ens orientin sobre els punts a tenir en compte a l'hora de desenvolupar-les.

Metodologia i educació intercultural estan del tot relacionades. La interculturalitat exigeix una atenció primordial a les formes, maneres de fer, i a les actituds de l'educador social davant del grup. Les bases metodològiques proposades són fonaments que ens han d'ajudar en la nostra pràctica en tant que professionals especialistes en accions socioeducatives, en general, i relacionades amb la interculturalitat, en particular.

Els/les professionals de l'educació social, per definició, hem de generar contextos educatius i accions mediadores i formatives que possibilitin, d'una banda, la incorporació dels interns a la diversitat de les xarxes socials, entesa com el desenvolupament de la sociabilitat i la circulació social. D'altra banda, la promoció cultural i social, entesa com la possibilitat d'adquirir nous béns culturals que amplii'n les seves perspectives educatives, laborals, d'oci i de participació social. Així doncs, l'educador com a agent de l'educació promou l'activitat educativa: provoca, mobilitza i recull l'interès del subjecte; i ensenya, transmet béns culturals per tal que els participants se'n puguin apropiat i així puguin transformar la seva realitat personal i tenir els recursos pertinents per resoldre els desafiaments del moment històric. Entenem que si partim dels interessos dels participants és més fàcil que hi hagi certa motivació al canvi, més receptivitat i es pugui crear un ambient on el diàleg i el compromís siguin el motor de la reflexió.

Així doncs, proposem una acció educativa centrada en processos participatius, com es podrà veure en les fitxes de les diferents activitats. Una acció educativa que permeti, alhora, crear espais de reflexió, de diàleg i de comunicació. Espais de transformació on posar en pràctica eines que facilitin el fet de moure'ns per una realitat àmplia i plural. Eines que trobin una interacció i un vincle en aquests processos participatius: establir una retroalimentació comunitària difícil d'aconseguir en un entorn tancat (com són les presons), però que es fa del tot necessari i imprescindible. Plantegem un marc col·laboratiu on s'actui sota unes premisses igualitàries, en la mesura que ens ho permeti el context i tenint en compte l'autoritat (que no autoritarisme) de l'educador. Hem de treballar en la construcció conjunta (educador - educands) de significats a través del diàleg i trencar amb els estereotips i prejudicis que ens esbiaixen la visió vers els altres.

En relació amb el procés de treball, s'hauria de crear un clima de confiança que permeti obrir espais de reflexió i consens establint com a prioritat el producte de les relacions entre els/les diferents participants. No tindrem necessitat que ningú cedeixi en les seves pretensions si són compartides i, seran realment compartides si es produeixen en el marc d'una construcció conjunta de significats. Per això, cal tenir

present que aprenem tots/es de tots/es. Cal que la persona sigui subjecte i no objecte de l'acció educativa.

Fins ara ens hem centrat, bàsicament, en l'atenció grupal ja que és on, majoritàriament, es desplegaran aquests principis. Però, no hem de perdre de vista que tot aquest procés grupal ha de servir els participants per plantejar-se i fer un qüestionament de la seva identitat i iniciar o no un procés de canvi. Els coneixements adquirits han de servir els participants per poder-se moure amb més facilitat pel entorn. L'educador ha de tenir present aquests processos i ha de poder respectar els diferents temps de cadascú, igual que els efectes que hagin pogut tenir o no. Es tracta de facilitar, obrir espais, possibilitar, donar altres visions... però, en definitiva, seran els interns, com a persones adultes, els que decidiran fer el canvi o no.

Per tal d'encaminar les accions educatives i poder obrir aquests espais de reflexió proposem uns punts que haurien d'estar presents en qualsevol acció socioeducativa que portem a terme:

- Crear un clima de confiança que permeti aconseguir la participació de tots els membres del grup de treball.
- Establir una situació de partida comuna (llenguatge, normes dins el grup....) on la presa de decisions anirà a càrrec de tots les persones implicades; l'educador no tindrà un rol d'expert - conseller sinó que dinamitzarà i canalitzarà les accions del grup i, sobretot, garantirà les relacions igualitàries.
- Transmissió de continguts que siguin socialment valuosos.
- Partir dels interessos dels participants. Els interessos i/o les necessitats són consensuades per tot el grup.
- Sempre que sigui possible, s'ha de buscar la connexió del treball dels grups amb la comunitat, per tal de vincular les iniciatives internes amb les que es porten a terme a la societat. És un pas cap a l'adquisició de la consciència de ciutadania, la participació activa en els esdeveniments culturals i socials que tenen lloc a la comunitat.

6. Marc d'aplicació. Continguts, procediments i fitxes amb propostes d'activitats

Els continguts que es volen treballar són, a grans trets:

A. Tècniques de grup: presentació, animació, motivació i cohesió dels grups de treball:

- Ens coneixem?
- El rellotge
- Escollim eslògans
- Jo i les meves idees

B. Drets humans:

- Els drets humans
- Els meus drets, els teus drets I
- Els meus drets, els teus drets II

- El joc de la línia

C. Ciutadania. Drets i deures dels ciutadans, la participació en democràcia:

- El joc del bolígraf
- Dret d'informació
- El cabdell de llana
- L'enginyer setciències
- Ens convé una planta de reciclatge?

D. Prejudicis i estereotips:

- Cultionari
- Fets, opinions i generalitzacions
- El joc de les etiquetes

E. Gènere:

- Conte sobre conte
- 100 paraules per a la igualtat
- El món a l'inrevés

F. Etnocentrisme:

- Posa't al seu lloc.
- Els Papalagi
- Com som, com ens veuen

G. Diversitat cultural:

- Els protagonistes de la meva vida
- Iguals, diferents
- Que els altres no parlin per mi
- El ruc
- El naufragi
- Els privilegis de les majories
- El que es menja el món
- Buscant notícies (el món i el nostre entorn)

H. Mites, religions i creences com a estructuradores de les cultures i de les maneres d'entendre la vida:

- Un ventall de possibilitats (I)
- Un ventall de possibilitats (II)
- Un ventall de possibilitats (III)
- Fem una trobada: Diàleg intercultural i interreligió

I. Educació per la pau. Conflictes mundials:

- Conflictes bèl·lics
- Què és una guerra?
- Quantes guerres hi ha hagut?

- Per què hi ha guerres?
- Es pot evitar la guerra?
- Com és una guerra? Què hi passa en una guerra?
- Les guerres d'altres temps
- Com funciona un exèrcit?
- El comportament dels combatents
- Es pot millorar la guerra?
- Totes les guerres són iguals?
- On són ara les guerres?

Els procediments per desenvolupar els continguts del programa són:

- Preparació i participació en debats sobre els diferents temes del programa.
- Debats a partir de l'exposició escrita d'un cas concret.
- Descripció i anàlisi dels aspectes rellevants d'una situació, diagnòstic, prescripció.
- Ús dels mitjans de comunicació per extreure'n informació pertinent als continguts proposats.
- Interpretació de documents escrits, notícies, articles d'opinió de la premsa diària.
- Exposició ordenada i fonamentada de les pròpies opinions sobre temàtiques relatives al curs.
- Utilització de documents i fonts d'informació contradictoris amb l'anàlisi d'un fet concret.
- Confecció de gràfics, murals i exposicions orals.
- Elaboració de síntesis a partir de diferents tipus d'informació.
- Ús de diferents tipus de jocs de simulació.
- Confecció de mapes temàtics.
- Ús de textos com a font d'informació i estudi.
- Definició de conceptes bàsics buscats al diccionari o a enciclopèdies i elaboració de definicions pròpies a partir de les diferents versions trobades.
- Recursos audiovisuals.

Per tal de recollir tots aquests aspectes, hem desenvolupat unes fitxes d'activitats a fi de facilitar la feina dels educadors. Les fitxes són propostes de treball que cada professional adequarà a les característiques, necessitats, expectatives.... del grup i a la seva manera de fer. A més, hi adjuntem un model en blanc per si us animeu a anar recollint les vostres activitats per després penjar-les a la plataforma i ampliar les propostes fetes.

Així doncs, encara que les fitxes d'activitats estiguin dividides per continguts, algunes d'aquestes activitats poden servir per treballar altres aspectes (a part del gran tema principal en el qual les hem situat) de manera transversal, o poden derivar en altres propostes d'activitats i ampliar sessions depenent de la iniciativa i implicació de cada grup.

7. Avaluació del programa

Aquest programa que us hem presentat no és un programa acabat. Cal saber si respondrà a les necessitats dels centres. Així que necessitarem la vostra avaluació per saber la seva utilitat i poder-lo millorar i mantenir-lo actualitzat. D'una banda, es farà

seguiment a través d'un fòrum, obert a aquest efecte a la plataforma e-Catalunya, per tal de recollir les vostres opinions, suggeriments, propostes, modificacions...

Després de les fitxes d'activitats, en trobareu una **en blanc** per si us animeu a proposar noves activitats o variants de les ja proposades, d'aquesta manera engreixarem els continguts i tothom podrà trobar activitats que s'ajustin a les necessitats del centre i dels usuaris. Aquestes activitats es podran o bé penjar a l'e-Catalunya (crearem una carpeta específica a documentació) o bé es podran fer arribar al coordinador del grup (Joan: johusol@gmail.com) o a l'e-moderadora (Susana: sgracia@gencat.cat). I, d'altra banda, buscarem uns indicadors que ens permetin avaluar dades més formals i quantitatives com ara: nombre de professionals que l'utilitzen; persones internes que hi participen; inclusió a les planificacions dels centres, etc.

8. Glossari

- **Assimilació:** acció que té com a objectiu fer desaparèixer els senyals d'identitat originals per tal que la cultura sotmesa arribi a ser substituïda per la cultura dominant. El resultat és la transculturació (canvi de cultura) i/o l'aculturació (procés de privació o pèrdua d'una part de la cultura d'un individu o grup). L'assimilació encobreix un acte de violència, perquè comporta la imposició de la cultura dominant i la renúncia a la comunicació intercultural.
- **Discriminació:** acció que té lloc quan un grup humà és sotmès a un tracte diferenciat que li impedeix accedir a certs àmbits o que el permet participar-hi en condicions desavantajoses.
- **Estereotips:** conjunt d'imatges mentals i de construccions lingüístiques fruit de l'herència cultural i d'un conjunt de prejudicis i d'actituds adquirits. Creença compartida sobre el propi grup o un altre. Simplifiquen la realitat tornant-se eines que ens la fan més comprensible. Els estereotips són necessaris per a la socialització, és a dir, per al desenvolupament i integració dels individus en un entorn que altrament seria agressiu, desconegut, incomprendible i, en definitiva, inabastable. Aquestes categoritzacions basades en estereotips es converteixen en prejudicis quan no són reversibles.
- **Etnocentrisme:** valoració de les peculiaritats del propi grup ètnic com a apropiades per a tota la resta d'éssers humans. És una forma d'autoglorificació molt difosa a la nostra cultura. Implica rebuig, menyspreu o commiseració cap als que són diferents (Juliano, 1993:91).
- **Identitat ètnica:** sentit de pertinença que es recolza en algunes pràctiques culturals comunes, per exemple compartir un codi lingüístic. Aquestes pràctiques poden ser preexistents o generar-se a fi d'aconseguir-ne cohesió. Aquest seria el cas dels símbols de grups ètnics dissenyats perquè la gent s'hi identifiqui. La identitat ètnica no coincideix forçosament amb els límits dels estats.
- **Integració:** fenomen que consisteix en l'assumpció de normes comunes, negociades pels individus i les comunitats i susceptibles de ser reinterpretades o renovades, amb la finalitat de possibilitar una col·laboració eficaç o, simplement, la copresència. La idea d'integració estableix que, tot i que en la societat hi ha diferents identitats culturals, cap d'aquestes identitats no reclama

l'exclusivitat sobre l'espai públic, malgrat que reconeixen la necessitat de coincidir en alguns punts a l'hora de resoldre afers comuns i malgrat que aquesta confluència es produeixi en termes distints per a cada comunitat diferenciada.

- **Marginació:** fenomen que implica que un individu o un grup humà és expulsat o suplantat, o bé que se li nega l'accés a les activitats i les funcions més determinants de la vida social. Aquesta forma d'eliminació consisteix, pràcticament, a *esborrar* una persona o un grup de persones dels aspectes estratègics de l'existència col·lectiva.
- **Marginalitat:** situació de nul·la o escassa participació en les estructures econòmiques i polítiques d'una societat, en què es troben (o a la qual són empesos) alguns grups o sectors socials (Juliano, 1993:92).
- **Multiculturalisme:** es refereix a un estat de la societat i el món que conté una gran quantitat de cultures (o subcultures) que incideixen les unes damunt les altres en virtut de les interaccions dels individus que s'identifiquen amb (o confien en) aquestes cultures. Amy Guttman (2001, p. 371)
- **Prejudici:** etimològicament, és un judici previ. En general s'han considerat els prejudicis de manera pejorativa, entenent-los com a creences no fonamentades o com a actituds no raonades, basades en conjectures i sense tenir un coneixement complet d'allò que s'ha jutjat, que poden derivar en antipatia o simpatia sense un autèntic fonament cap a persones, races o idees. És una de les formes més elementals de la lògica de l'exclusió. S'alimenta d'un sistema de representació que assigna a cada comunitat uns trets diferencials negatius i deixa de banda l'experiència real que s'hagi produït arran del contacte entre aquests grups. El prejudici no necessita alimentar-se amb cap conflicte econòmic, polític o social, sinó que treballa amb materials purament imaginaris: reputacions que mai no es verifiquen, amenaces, llegendes o mites. Per mantenir una opinió negativa sobre el grup prejutjat, no és necessari tenir-hi cap contacte; de fet, ni tan sols cal que el grup menyspreat existeixi. El fet que resulta més preocupant dels prejudicis és que, d'alguna manera, acaben justificant les conductes de discriminació envers persones pel fet de pertànyer a determinats grups.
- **Racisme:** comportament a partir del qual un ésser humà és objecte de domini o de discriminació sobre la base de les qualitats considerades inherents a la comunitat a què pertany. Està caracteritzat per un odi cap a l'altre que encarna una manera d'obtenir satisfaccions que és jutjat d'impropi. "Error consistent a atribuir a grups humans amb característiques físiques diferents, conductes socials diferents i inferiors que les pròpies. Part d'una biològització de la cultura" (Juliano, 1993:93).
- **Racisme biològic:** modalitat de racisme que parteix de la convicció que els éssers humans es poden classificar en un ventall molt reduït de grups - caracteritzats fenotípicament i anomenats *races*-, d'acord amb els quals els correspondrien uns trets temperamentals, intel·lectuals i morals prefixats genèticament. Aquesta taxonomia racial permet establir una jerarquització a partir de la presumpta qualitat d'aquest patrimoni genètic heretat, de manera que la *raça* superior quedaria legitimada per dominar, espoliar o, fins i tot, exterminar les altres, considerades naturalment inferiors.

- Segregació: fenomen que manté apartat, en un espai que se li assigna, un grup prèviament inferioritzat. Com a exclusió a l'accés i a l'ús de l'espai públic, la segregació imposa un territori a un grup discriminat perquè s'hi autoorganitzi i li restringeix la mobilitat.
- Solidaritat: relació de fraternitat, de companyonia, de recíproc sosteniment, que lliga els diversos membres d'una comunitat o col·lectivitat en el sentiment de pertinença a un mateix grup i en la consciència d'uns interessos comuns.
- Subcultures: conjunto de trets culturals específics generats per sectors socials que no disposen del poder polític i econòmic (Juliano 1993:93).
- Tolerància: actitud teòrica i pràctica de qui respecta les conviccions d'altri en matèria religiosa, política, ètica, artística, etc., i no n'impedeix l'exercici.
- Xenofòbia: actitud que es manifesta quan la temptació etnocèntrica es tradueix en pràctiques excloents sobre la base del refús o l'exclusió de tota identitat cultural aliena, pel sol fet de ser aliena. La xenofòbia refusa l'altre -l'estranger, l'immigrant, etc.- en la mesura en què el veu com a competidor de recursos que considera propis i el percep com una amenaça per a la seva identitat

9. Bibliografia i webgrafia utilitzada

Bibliografia:

- AUBERT, A. ET ALT). *Dialogar y transformar: Pedagogía crítica del siglo XXI*. Barcelona: Graó, 2004.
- BALCELLS, J. *La investigación social. Introducción a los métodos y las técnicas*. Barcelona: PPU, 1994.
- BAUMAN, ZYGMUNT. *Modernidad líquida*. México: FCE, 2006.
- BECK, U. *Políticas ecológicas en la edad del riesgo: antídotos. La irresponsabilidad organizada*. Barcelona: El roure, 1998.
- BECK, U. *The Risk Society and beyond: critical issues for social theory*. London: SAGE Publications, 2000.
- BERGER, P; LUCKMANN, T. *La construcció social de la realitat: un tractat de sociologia del coneixement*. Barcelona: Herder, 1988.
- BISQUERRA, R. *Orientación psicopedagógica para la prevención y el desarrollo*. Barcelona: Boixareu Universitaria, 1992.
- BISQUERRA, R. *Modelos de orientación e intervención psicopedagógica*. Barcelona: Praxis, 1998.
- CASTELLS, M. *La era de la información. Economía, Sociedad y Cultura*. Vol 1: La sociedad red. Vol 2: El poder de la identidad. Vol 3: El fin del milenio. Madrid: Alianza, 1997/98.
- Centre Unesco de Catalunya. *Guia per al coneixement de la diversitat religiosa adreçada als serveis policials de Catalunya*. Barcelona: Unescocat, 2006.
- DENZIN, N.K. & LINCOLN, Y.S. (Ed.). *Handbook of qualitative research*. California: Sage Publications, 2000.
- Direcció General de Serveis Penitenciaris i de Rehabilitació. *Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat als centres penitenciaris*, 2002.

- ELSTER, J. *Las limitaciones del paradigma de la elección racional. Las ciencias sociales en la encrucijada*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2000.
- ELSTER, J. *La democracia deliberativa*. Barcelona: Gedisa, 2001.
- ESPINOZA, G. *Teoría de la Acción Comunicativa en Jürgen Habermas: implicaciones educativas*. Arte Ediciones: Monterrey, 1998.
- FETTERMAN, D. & WANDERSMAN, A. *Empowerment evaluation. Principles in practice*. Atlanta: Guilford Publications, 2004.
- FLECHA, R. *Compartiendo palabras*. Barcelona: Paidós, 1997.
- FLECHA, R. et alt. *Planteamientos de la pedagogía crítica: comunicar y transformar*. Barcelona: Graó, 1998.
- FREIRE, P. *La educación como práctica de la libertad*. Madrid: S.XXI, 1986.
- FREIRE, P. *La naturaleza política de la educación*. Barcelona: Paidós, 1990.
- FREIRE, P. *Pedagogía del oprimido*. Madrid: S.XXI, 1995.
- FREIRE, P. *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure, 1997.
- GIDDENS, A. *Modernidad e identidad del yo: el yo y la sociedad en la época contemporánea*. Barcelona: Península, 1997.
- GIROUX, H.; FLECHA, R. *Igualdad educativa y diferencia cultural*. Barcelona: El Roure, 1994.
- GIROUX, H. *Cultura, política y práctica educativa*. Barcelona: Graó, 2001.
- GIROUX, H. *Pedagogía y política de la esperanza*. Buenos Aires: Amorrortu, 2003.
- GUTTMAN, AMY. *La educación democrática*. Barcelona: Paidós, 2001.
- HABERMAS, J. *Legitimation crisis in the modern society. Communication and the Evolution of Society*. Boston: Beacon Press, 1979.
- HABERMAS, J. *Teoría de la acción comunicativa*. Vol.I: Racionalidad de la acción y racionalización social. Vol. II: Crítica de la razón funcionalista. Madrid: Taurus, 1981.
- HABERMAS, J. *Teoría de la acción comunicativa: Complementos y estudios previos*. Madrid: Càtedra, 1984.
- HABERMAS, J. *Acción comunicativa y razón sin trascendencia*. Barcelona: Paidós, 2002.
- HABERMAS, J. *La ética del discurso y la cuestión de la verdad*. Barcelona: Paidós, 2003.
- IMBERNÓN, FRANCESC (Coord.) *Cinc ciutadanes per a una nova educació*. Barcelona: Graó, 2002.
- JULIANO, DOLORES. *Educación Intercultural*. Madrid: Eudema, 1993.
- MARÍ Y TARTE, ROSA MARÍA. *Diversidad, identidades y ciudadanía: la educación social como cultura ciudadana*. València: Nau llibres. Edicions Culturals Valencianes, SA, 2005.
- MARÍ Y TARTE, ROSA MARÍA. *¿Culturas contra ciudadanía? Modelos inestables en educación*. Barcelona: Gedisa editorial, 2007.
- Martínez Bonafé, Jaume. Coord. *Ciudadanía, poder i educació*. Barcelona: Graó, 2003.
- MCLAREN, P. *Pedagogía crítica y cultura depredadora. Políticas de oposición en la era postmoderna*. Barcelona: Paidós, 1997.
- NÚÑEZ, VIOLETA *Pedagogía social: cartas para navegar en el nuevo milenio*. Argentina: ediciones Santillana, SA, 1999.
- SAUL, A. *Paulo Freire y la formación de educadores: múltiples miradas*. Madrid: S.XXI, 2002.
- SEARLE, J. *La construcción de la realidad social*. Barcelona: Paidós, 1997.
- VILLASANTE, T.; MARTÍ, J.; MONTAÑÉS, M. (Coord). *La investigación social participativa: construyendo ciudadanía*. Vol.1. Madrid. El Viejo Topo, 2000.

- VILLASANTE, T.; MARTÍN, P.; MONTAÑÉS, M. (Coord). *Prácticas locales de creatividad social: construyendo ciudadanía*. Vol.2. Madrid. El Viejo Topo, 2001.
- VYGOTSKY, L.S. *Pensamiento y lenguaje*. Barcelona: Paidós, 1995.
- VILLASANTE, T.; GARRIDO, F. (Coord). *Metodologías y presupuestos participativos*. Vol 3. Madrid: Iepala editorial, 2002.

Webgrafia:

- www.senderi.org: Educació en valors. Recursos en línia.
- www.amecopress.net: informació per a la igualtat. Gènere
- www.elpais.com : Notícies d'actualitat
- www.elperiodico.com : Notícies d'actualitat
- www.cetr.net: Pàgina del Centre d'Estudi de les Tradicions Religioses. Religió i creences
- www.audir.org: Pàgina del Centre Unesco de Catalunya. Religió i creences
- www.webislam.com: informació sobre el món àrab (articles d'actualitat, dossiers, fòrums...)
- www.uned.es/centrointer/: Grup d'investigació en educació intercultural de la UNED
- http://acsur.org/Ciudamundeando-1?decoupe_recherche=ciudamundeando: pàgina d'ACSUR, Organització no Governamental de Desenvolupament
- <http://www.nodo50.org/ddhmmujeres/dossier/web/indice.htm>: Drets humans, dona i immigració.

Llocs d'interès:

- Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya
Via Laietana 14. 08003 Barcelona. Tel. 93-5676430
<http://www20.gencat.cat/portal/site/Departament-de-la-Vicepresidencia/menuitem.882a5356fd839916e8017010b0c0e1a0/?vgnnextoid=cfe21b58eb19d110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=cfe21b58eb19d110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>

Té com a funcions l'atenció a les diferents entitats religioses establertes a Catalunya i l'elaboració d'estudis i informes en matèria d'affers religiosos. Al web, s'hi pot trobar una llista amb adreces i localització de totes les confessions religioses presents a Catalunya:

- Centre d'Estudi de les Tradicions Religioses
Rocafort 234, baixos (jardins Montserrat). 08029 Barcelona. Tel. 93-4107707
www.cetr.net

Centre laic d'estudi i divulgació del fet religiós i les tradicions religioses. Ofereix cursos per a conèixer el món de les religions, conferències, taules rodones.... Disposa de biblioteca i atén consultes.

- Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós Centre Unesco de Catalunya.
Mallorca, 285. 08037 Barcelona
Tel. 93-4576980
www.audir.org

Reuneix aquells membres de les diverses confessions religioses disposats al diàleg, a establir ponts entre les diverses religions i amb el conjunt de la societat, essent una bona via per a facilitar contactes.

Fitxes d'activitats

A. Tècniques de grup: presentació, animació, motivació i cohesió dels grups de treball

Activitats

- Ens coneixem?
- El rellotge
- Escollim eslògans
- Jo i les meves idees

Títol de l'activitat:

Ens coneixem?

Objectiu de l'activitat:

Trencar el gel i crear bona harmonia
Motivar a conèixer entre si els membres del grup
Potenciar el diàleg
Aprendre a escoltar

Metodologia:

Dinàmica de grups enfocada que es relacionin i hi hagi un bon clima al grup.
És una bona activitat per iniciar un curs.

Desenvolupament de l'activitat:

Es tracta de fer una rotllana asseguts en cadires o millor fer grups de dos, s'obre un període de 5 minuts durant els quals cadascun parla amb l'altre, passats els 5 minuts cadascú assumeix el paper del company i es presenta, parla dels gustos, aficions, il·lusions que té.

Recursos:

Aula, cadires, taules.

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns
Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

El rellotge

Objectiu de l'activitat:

Afavorir el coneixement dels membres del grup
Fomentar un clima positiu
Treballar l'intercanvi com a centre de la comunicació
Treballar els conceptes de tolerància i respecte (basat en el coneixement de l'altre)

Metodologia:

Joc de coneixement i de comunicació

Desenvolupament de l'activitat:

Es fan 2 cercles amb el mateix nombre de persones i un dels grups es posa dins l'altre, de manera que els participants es trobin cara a cara, asseguts en 2 cercles concèntrics un davant l'altre, formant parelles.

Es fa una pregunta i cada participant del cercle extern té 1 minut per a contestar-la a qui té al davant. Qui s'encarregui de moderar-ho fes un altre minut perquè la persona del cercle intern contesti la mateixa pregunta.

Es fan rotar les posicions: els cercles es mouen segons les indicacions i els participants es troben amb una altra parella.

El moderador fa una altra pregunta i es repeteix el joc i així les vegades que es vulgui. (Exemple de preguntes: "El millor que us ha passat en la darrera setmana", "Un malentès que s'ha produït amb algun amic o company", "L'esdeveniment més important de l'any passat"...)

Posada en comú:

Us ha resultat senzilla la dinàmica
Heu après coses noves del grup?
Us ha resultat fàcil parlar de vosaltres mateixos?

Conclusió: el respecte neix del reconeixement genuí que l'altre és igual que jo mateix.

Recursos:

Una sala amb espai per fer els cercles.

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Escollim eslògans

Objectiu de l'activitat:

Sintetitzar les idees comunes i les metes del grup
Exterioritzar els objectius i els projectes del grup

Metodologia:

Pluja d'idees
Treball grupal
Debat, discussió i consens grupal

Desenvolupament de l'activitat:

Es presenta l'activitat plantejant al grup que es tracta de construir entre tot un eslògan o lema que reculli els motius del grup, els objectius, la seva orientació... També es planteja que ha de ser una frase atractiva i que enganxi la resta de gent externa al grup. Es pot començar a treballar a partir d'una mostra d'altres eslògans referits a temes similars (som iguals, som diferents; diversitat de cultures, igualtat de drets; un altre món és possible...) o bé mitjançant campanyes publicitàries d'altres tipus per orientar-nos en la creació d'un eslògan.

Els resultats es recullen en una pissarra o en diferents folis per tal de visualitzar-los. Després es discuteix i s'avaluen les diferents frases: si reflecteix les idees del grup, si és clar, si agrada...

Una vegada discutit cada eslògan s'escull un representant del grup.

Es pot realitzar un mural amb l'eslògan, amb imatges, un logotip de manera informàtica, etc...

Recursos:

Eslògans de campanyes publicitàries, de revistes, etc. (opcional i depenent una mica de la creativitat i imaginació de cada grup)
Cartolines, revistes, imatges, ordinador, etc. (depenent de les variacions que es vulguin fer)

Avaluació:

Producte final. Consolidació i creació d'un eslògan per al grup
Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Jo i les meves idees

Objectiu de l'activitat:

Presentar la temàtica de la qual tractarà el grup
Fomentar el coneixement dels membres del grup
Desenvolupar la curiositat pels altres
Consolidar una identitat com a grup

Metodologia:

Explicació de la dinàmica per part del moderador
Diàleg i intercanvi d'informació entre els diferents membres del grup
Debat

Desenvolupament de l'activitat:

El moderador explica els objectius de l'activitat. Seguidament, els membres del grup s'han de posar en parelles, i tenen 5 minuts per parlar i conèixer del seu company allò que considerin necessari per presentar-lo a la resta de grup: com es diu o com li agrada que li diguin, on va néixer, quin ofici té, quins gustos o aficions, l'edat, què espera del grup...

Passats aquests minuts cada membre del grup ha de presentar a la resta allò que han conegut del company (també allò que han observat i el que els ha transmès).

Al final de les presentacions cada participant ha de comentar com s'ha sentit, què coses hauria destacat per presentar-se i no s'han dit, etc.

Per finalitzar s'obre un debat entorn al significat d'estar en el grup, el respecte als altres, els motius i interessos de cadascú, i allò que es vol assolir en el grup.

Recursos :

Cap

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

B. Drets humans

Activitats

- Els drets humans
- Els meus drets, els teus drets I
- Els meus drets, els teus drets II
- El joc de la línia

Títol de l'activitat:

Els drets humans

Objectiu de l'activitat:

Treballar el respecte envers l'opinió dels altres
Aprendre a valorar diferents alternatives
Fomentar el treball en equip
Treballar l'empatia

Metodologia:

Discussió en grup
Treball individual, aprendre a defensar el propi punt de vista.
Aprendre a buscar, resumir i sintetitzar la informació
Treballar l'empatia

Desenvolupament de l'activitat:

S'inicia l'activitat explicant que un grup de naufrags ha arribat a una illa deserta i que saben que no els aniran a rescatar, per tal de poder conviure han d'escriure una llei que descriu els drets fonamentals que tenen cada un d'ells.

En finalitzar l'activitat s'hauran de comparar les conclusions tretes amb la Declaració universal dels drets humans.

Recursos:

Diaris, llibres, folis, paper, bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns
Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Elaboració d'un pòster amb els drets humans.

Títol de l'activitat:

Els meus drets, els teus drets I

Objectiu de l'activitat:

Presentar els drets humans com a un patrimoni comú i unes regles de joc compartides per tothom.

Metodologia:

Lectura grupal
Diàleg i debat

Desenvolupament de l'activitat:

L'activitat és una presentació de la Declaració dels drets humans en què destaca la idea que són per a tothom i que depenen de cadascú de nosaltres. Es reparteix una fotocòpia a cada membre del grup i es llegeix el preàmbul. Es proposa que cadascú llegeixi un article per compartir amb la resta de grup. Cadascú pot llegir-la en el seu idioma natal i després llegir-la en l'idioma que utilitzi el grup.

L'activitat se centra a comentar l'article 1 i 2, que resumeix el títol de l'activitat. Es pot proposar al grup un parell de dinàmiques:

- Que cada sessió comenci amb la lectura d'un article de la Declaració.
- Que per a les sessions següents cadascú porti alguna cosa que representi algun dels drets continguts en la declaració: un retall de premsa, una foto, un dibuix, objecte, una experiència personal...

Recursos:

La Declaració en diversos idiomes.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

En aquesta pàgina web es poden obtenir les traduccions de la Declaració dels drets humans en més de 300 idiomes: <http://www.ohchr.org>

Títol de l'activitat:

Els meus drets, els teus drets II

Objectiu de l'activitat:

Presentar els drets humans com un patrimoni comú i unes regles de joc compartides per tothom

Metodologia:

Lectura grupal
Aportacions de treballs individuals
Diàleg i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Aquesta sessió està relacionada amb l'activitat "Els meus drets, els teus drets I" on es demanava que qui hi participés que portés material relacionat amb els drets humans.

Les persones que hi van participar, doncs, presenten allò que han portat explicant el significat que li donen, quin sentit han trobat (si respecta el dret o el viola). A partir d'aquí es comenta amb el grup si coneixen més situacions (per exemple, si és una fotografia d'un conflicte, un retall de premsa sobre una situació social, un dibuix fet per ell/a mateix/a..)

Un cop s'han exposat els diferents materials que el grup aporta es du a terme una reflexió sobre si a nivell individual o grupal es pot fer alguna cosa perquè les coses que s'estan dient canviïn positivament (no es tracta de trobar solucions sinó de motivar el debat a l'entorn de les actituds que tenen). Un cop presentats tots els treballs es poden proposar diverses activitats derivades com:

- utilitzar els materials que han portat per fer un mural, un pòster... on es reflecteixin els drets de la declaració
- fer un seguiment de notícies o esdeveniments reunint el material que es vagi publicant a la premsa i anar-los reunint en un diari mural
- fer un guió relacionat amb els drets humans i representar-lo mitjançant diapositives, fotografies, dibuixos, auques, sketches...
- continuar amb sessions complementàries sobre els drets humans
- es pot proposar dedicar sessions monogràfiques sobre la guerra i la pau, la

- fam, la pobresa, conflictes determinats...
- es poden també realitzar videofòrums

Recursos:

La Declaració en diversos idiomes

Materials divers com: diaris, pintura, cartolines, pel·lícules, càmera de fotos o vídeo...
depenent de les diferents sessions que es vulguin dur a terme en relació amb la temàtica
dels drets humans...

Avaluació:

Assistència

Participació i implicació

Documentació i annexos:

En aquesta pàgina web es poden obtenir les traduccions de la Declaració del drets humans
en més de 300 idiomes: <http://www.ohchr.org>

Títol de l'activitat:

Joc de la línia.

Objectiu de l'activitat:

Treballar el respecte envers l'opinió dels altres

Fomentar el treball en equip

Treballar l'empatia

Fer comprendre que més enllà de les aparents diferències tothom pot combatre les mateixes experiències discriminatòries sigui quin sigui el motiu i l'estatus de cadascú (per exemple, el mateix fet de ser a la presó)

Metodologia:

Joc

Desenvolupament de l'activitat:

Aquest joc s'ha de desenvolupar en un espai gran.

Es pinta una línia al terra i se situen tots i totes a la meitat de l'espai.

L'objectiu del joc és esbrinar qui d'ells arribarà primer a la línia d'arribada.

La línia d'arribada estarà a quinze passes de distància. L'objectiu és fomentar la comprensió crítica de les circumstàncies en què les persones viuen en la societat mitjançant la identificació de diferents factors que faran explicar el perquè unes persones arriben a la meta i altres no.

S'inicia l'activitat tot explicant que cadascú d'ells i elles avancen o retrocedeixen tants passos com les respostes indiquin.

1. L'educador llegeix en veu alta les preguntes següents:

- Quan vas néixer, els teus pares tenien recursos econòmics suficients per criar-te? Fes dos passos endavant.
- Qui de vosaltres va néixer amb alguna discapacitat física o l'adquisició va ser després de néixer? Fes un pas enrere.
- Qui de vosaltres té casa pròpia? Fes dos passos endavant.
- Has finalitzat els estudis bàsics? Sí, fes un pas endavant.

- Qui de vosaltres es manté econòmicament a presó amb els seus propis ingressos econòmics? Fes un pas endavant.
- Qui de vosaltres, pertany a una comunitat i es considera que és discriminada? Retrocedeix 3 passes.
- Qui de vosaltres té permís de conduir? Fes un pas endavant.
- Qui de vosaltres té DNI, permís de residència? Fes un pas endavant
- Qui de vosaltres té i ha exercit un ofici? Fes un pas endavant
- Qui de vosaltres és dona? Retrocedeix 3 passos.
- Qui de vosaltres té suport familiar? Fes un pas endavant.
- Qui de vosaltres té els pares o parella a l'atur o no guanyen el mínim imprescindible per sobreviure? Retrocedeixi un pas.
- Qui de vosaltres té un pla de pensions? Fes dos passos endavant.
- Qui de vosaltres és primari? Fes un pas endavant.
- Qui de vosaltres no sap utilitzar un ordinador? Fes un pas endarrere.
- Qui de vosaltres s'ha tret un títol de formació ocupacional al centre? Fes 2 passos endavant.
- Qui de vosaltres no sap català? Fes un pas endarrere.

2. L'educador pregunta als participants sobre l'activitat. Segons la confiança del grup es pot fer una posada en comú del grup, o individualment i de forma escrita, tot i que seria interessant que fos en grup. Algunes de les preguntes per aprofundir en el joc poden ser:

- Què els sembla que representen la línia de sortida i la línia d'arribada.
- Ara que sap en quin punt es troba, es pregunta com es troba. Es troba bé? Malament? Què sent pels altres? Li agrada estar endarrere?.
- Per què creu que hi ha alguns més avançats i altres més endarrerits?
- T'agrada ser al darrere? Trobes just que alguns es trobin més avançats que altres?
- Quines són les necessitats d'aquells que no van arribar a la meta?
- Quina responsabilitat hi ha en les persones que van arribar a la línia de meta, o han estat a prop sobre les persones que estan més endarrerides? Hi ha formes constructives per assumir aquesta responsabilitat?

Cal explicar els interns que, quan un neix, tenim el potencial per desenvolupar-nos amb plenitud. A mesura que visquem hi ha factors que endureixen les nostres possibilitats de ple desenvolupament.

Hi ha persones que gaudeixen plenament dels drets humans i altres que no. Què en pensen aquestes?

Recursos:

Fotocòpia de la Declaració universal dels drets humans, articles 1, 2 i 25. Es necessita un espai ampli perquè els interns i internes puguin donar passos cap endavant i cap endarrere.

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns
Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Declaració universal dels drets humans (1948)

Article 1

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i els cal mantenir-se entre ells amb esperit de fraternitat.

Article 2

Qualsevol persona pot prevaler-se de tots els drets i de totes les llibertats que aquesta declaració proclama, sense cap distinció de raça, de color, de sexe, de llengua, de religió, d'opinió pública o d'altra mena, d'origen nacional o social, de fortuna, de naixement o de qualsevol altra classe. Hom no farà tampoc cap distinció fonamentada en l'estatus polític, administratiu i internacional del país o territori del qual depengui jurídicament la persona, tant si es tracta d'un país o territori independent, com si està sota la tutela, encara que no sigui autònom o que estigui sotmès a qualsevol limitació de sobirania.

Article 25

1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, a vestit, a habitatge, a atenció mèdica i als necessaris serveis socials; tota persona té dret a la seguretat en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o en d'altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat.

2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una ajuda i a una assistència especials. Tot infant nascut en el matrimoni o fora d'ell, frueix d'igual protecció social.

C. Ciutadania. Drets i deures dels ciutadans, la participació en democràcia

Activitats

- El joc del bolígraf
- Dret d'informació
- El cabdell de llana
- L'enginyer setciències
- Ens convé una planta de reciclatge?

Títol de l'activitat:

El joc del bolígraf

Objectiu de l'activitat:

- Distingir entre les normes adequades i les inadequades, sobre la base de si són imparcials o arbitràries.
- Adonar-se que les normes dels esports s'assemblen força a les lleis pel que fa que són més justes si compten amb l'aprovació dels participants
- Comprendre que la ignorància de la llei no ens eximeix de responsabilitat quan la incomplim, per la qual cosa, la llei ha de ser de coneixement públic
- Identificar els factors que s'han de tenir en compte per a redactar lleis, com ara: la seva adequació a les necessitats sentides; el missatge i el llenguatge han de ser entenedors; han de ser objectives, etc.

Metodologia:

Joc i reflexió en comú

Desenvolupament de l'activitat:

Els participants han de seure en dues files cara a cara.

Únicament els informarem que jugaran al Joc del bolígraf i no els donarem més explicacions referents a les normes del joc. El pas 1 no ha de tenir una durada de més de 5 minuts, en canvi, els passos 2 i 3 requereixen uns 15 minuts cada un. Per al pas 4 s'ha de disposar del temps suficient perquè hi hagi una discussió crítica àmplia i els participants comparteixin les seves impressions.

Pas 1. El facilitador es comportarà de forma poc comuna ja que actuarà de manera arbitrària i dictatorial. Dividirà el grup en dos equips amb el mateix nombre de participants. Potser hagi de renyar alguna persona per anar al grup equivocat, sense explicar el perquè de l'errada. Comença el joc lliurant el bolígraf a un dels participants.

Senyalant i amb moviments del cap, anima la primera persona perquè lliuri el bolígraf a

un altre dels participants. En aquest mateix moment, de sobte diu a la persona que rep el bolígraf que ha comès una errada i que el bolígraf ha de ser lliurat a l'altre equip. El facilitador ha d'estar molt atent de quina manera, a qui i en quina direcció el jugador inicial dona el bolígraf. L'errada que l'identificarà pot ser que el primer jugador va fer servir la mà dreta en lloc de l'esquerra; el va donar a la persona de la dreta en lloc de la de l'esquerra; o va donar el bolígraf sense el tap, o amb aquest o qualsevol altre detall que pugui observar. Un altre cop, sense cap explicació, ha de demanar-li a la persona a qui va lliurar el bolígraf que continuï amb el joc. Després de la segona o tercera ronda, anunciarà de la mateixa manera que s'ha comès una altra errada; que pot ser que el bolígraf es va donar a una persona alta, o que duia un anell o que tenia el cabell castany, i així successivament. D'aquesta manera, el joc pot continuar fins que el bolígraf finalment hagi passat pels membres de tots dos equips. En el transcurs del joc, moltes persones hauran comès faltes.

Pas 2. El facilitador de sobte anuncia que el joc ha finalitzat, i diu que un dels equips ha guanyat i l'altre ha perdut.

Després li pregunta a cada equip per separat si els ha agradat el joc. L'equip guanyador generalment contesta que sí, mentre que l'equip que ha perdut es queixa.

Pas 3. Després que el joc hagi acabat de la manera que s'ha especificat, el facilitador invita:

- els participants, que identifiquin les errades atribuïdes a les persones que han comès faltes.
- els jugadors acusats de fer falta, que si ells les accepten i per què.
- els participants, que diguin tot el que pensen que cal, que està malament, fora de lloc o sigui parcial del joc.
- els participants, que decideixin qui ha comès les presumptes faltes, si el facilitador o els jugadors a qui s'atribueixen i per què.

Pas 4. Preguntar als participants quines serien les mesures que cal prendre per aconseguir que el joc sigui just i equitatiu.

Pas 5. El facilitador llegeix una reflexió que fa Chinua Achebe, un famós escriptor africà en el seu llibre *Anthills of the savannah* (1988, pàg. 45), diu:

“Retre culte a un dictador és una molèstia, i no seria tan dolent si només es tractés de ballar parat al cap, perquè qualsevol pot fer-ho si practica suficientment. El problema de veritat és que no hi ha cap manera, en cap moment, de saber on queda a dalt i on queda a baix.”

Es pot demanar als participants la seva opinió sobre les paraules de Chinua Achebe. Aquestes paraules, els porten algun record de les seves mateixes vivències? Cal fer una reflexió referent sobre les lleis i les normes: tothom ha de tenir la possibilitat de conèixer-les i aprendre-les i que s'han d'aplicar sense intervencions arbitràries dels poderosos.

Recursos:

Bolígraf o llapis

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Bibliografia:

RICHARD, PIERRE CLAUDE. *Educación popular en derechos humanos*. IIDH, 2003.

Trobareu aquest document en format PDF a l'e-Catalunya. Documentació/doc.educació intercultural. [Obriu la carpeta](#). *Cal que esteu en sessió.*

Títol de l'activitat:

Dret d'informació.

Objectiu de l'activitat:

Treballar el respecte vers l'opinió dels altres

Fomentar el treball en equip

Treballar l'empatia

Fer comprendre que més enllà de les aparents diferències tothom pot combatre les mateixes experiències discriminatòries sigui quin en sigui el motiu i l'estatus de cadascú (per exemple, el mateix fet de ser a la presó)

Afavorir la projecció comunitària.

Metodologia:

Joc de discussió.

Desenvolupament de l'activitat:

Es comença l'activitat preguntant els interns com ho fan per obtenir informació sobre el que succeeix fora del mòdul. A través de cartes, llegir premsa, televisió, ràdio?

Cal preguntar quin mitjà creu que és el més fiable i quin el menys viable.

Es pot explicar als interns que els reporters de la premsa quan són uns bons professionals tenen el deure de contrastar i relatar les opinions basades en fets.

Alguns cops quan l'article d'un diari és fals, es pot cometre una injustícia i arruïnar la reputació d'una persona.

El periodista ha d'evitar fer falsos testimonis i té la responsabilitat de dir la veritat, tot i que aquest fet pugui posar en un lloc inoportú a alts càrrecs.

Proposem l'estudi d'una situació on els interns han de reflexionar. Es llegeix la història i es divideix l'aula en dos: 1, els que creuen que s'ha de dir la veritat i 2, els que pensen que no s'ha d'emetre la notícia perquè farà més mal que bé.

Després de la discussió, s'adjunta una nova informació al grup per tornar a valorar la

situació amb les noves conclusions. Algú ha canviat d'opinió? Hi hauria algun efecte per als habitants dels barris si Joaquim fa el reportatge?

Cal preguntar al grup si creuen que s'inclouen entre els seus drets el deure de dir la veritat a sobre de les condicions de la comunitat tot i que aquestes notícies siguin dolentes.

Recursos:

Annex a l'activitat:

Pacte internacional dels drets civils i polítics

Article 19

Tothom té dret a mantenir opinions sense ingerències.

Tothom té dret a la llibertat d'expressió; aquest dret inclou la llibertat de buscar, rebre i difondre informacions i idees de tot tipus, sense consideracions de fronteres, tant si és de forma oral o escrita o de forma impresa o artística, o qualsevol altre el procediment triat.

L'exercici del dret previst en el paràgraf 2 d'aquest article comporta deures i responsabilitats especials. Per tant, pot quedar subjecte a certes restriccions, però aquestes hauran d'estar fixades expressament per la llei i ser necessàries:

- a. Per al respecte dels drets o de la reputació d'altri.
- b. Per a la protecció de la seguretat nacional, l'ordre públic o la salut i la moral públiques.

Trobareu el document sencer a:

www2.amnistiacatalunya.org/edu/docs/nu-civils-i-politics.htm

Avaluació:

Assistència

Participació

Opinió dels interns

Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Document 1

El cas de Joaquín

En Barcelona se planea realizar un gran congreso de empresarios europeos, este evento atraerá gran cantidad de dinero a la ciudad lo que beneficiaría a los empresarios del país de muchas formas. Todos esperan con gran expectativa la reunión que tendrá lugar en noviembre. Hasta los mendigos en las calles hacen planes sobre los sitios en los que se ubicarán durante el congreso con la esperanza de obtener buenos resultados con los adinerados visitantes.

Joaquín es un periodista con 15 años de experiencia en conseguir noticias para la emisora de la comunidad. A principios de octubre, un médico lo llama para decirle que ha ocurrido una terrible epidemia de cólera en los barrios bajos que se difunde con rapidez y es probable que no se cuente con suficientes medicamentos para ayudar a la gente si aumenta la cantidad de personas infectadas. El doctor le dice a Joaquín que emita esta importante noticia para que la gente se entere de que en ciertas áreas deben tomar precauciones de salubridad, entre las que se incluye hervir el agua antes de consumirla o usarla en la preparación de alimentos. Joaquín se dirige al vertedero de basuras del barrio bajo acompañado por el doctor y verifica que hay muchas personas enfermas y también confirma el hecho de que el problema se está extendiendo al resto de la ciudad.

Joaquín elabora el reportaje y está listo para emitir la noticia, pero toma la decisión de entrevistarse con algunos empresarios para preguntarles si les parece que la noticia podría incidir negativamente en el congreso de noviembre. Todos los empresarios que entrevistó estuvieron de acuerdo en que la noticia ahuyentaría a los esperados visitantes extranjeros. Tres de ellos le dicen al periodista que no debería emitir la noticia porque lo más probable es que pierdan grandes cantidades de dinero y hasta la gente de la calle se vería afectada porque también esperan la visita de gran cantidad de turistas. Es más, uno de los empresarios le dice a Joaquín que si emite la noticia, nunca más volverá a contratar publicidad en la emisora. Joaquín debe decidir qué va a hacer.

Document 2

A principios de octubre, varios habitantes de los barrios bajos se dieron cuenta esta sería amenaza para la salud, que ya había cobrado algunas víctimas en la comunidad.

Organizaron una reunión y comenzaron a reunir hechos para evaluar cuán grave era la situación; cuando llegó el momento de tomar decisiones, se pusieron de acuerdo en un plan de acción.

La primera prioridad del plan era lograr que el problema se hiciera público porque así:

1) era más probable que el gobierno actuará;

2) los profesionales de la salud podrían movilizar sus fuerzas para enfrentar la enfermedad y

3) los ingenieros civiles y sanitarios podrían hallar la causa de la epidemia y combatirla eficazmente.

Títol de l'activitat:

El cabdell de llana

Objectiu de l'activitat:

Reflexionar sobre el paper que tenim en el nostre medi social
Explorar les similituds i les diferències que tenim amb el grup
Analitzar la diversitat com a enriquiment per al grup i no com a obstacle
Tenir consciència de la importància del grup i de l'equip de treball
Aprendre a planificar i posar en marxa projectes

Metodologia:

Joc, pluja d'idees, treball en equip

Desenvolupament de l'activitat:

El grup es reuneix en cercle i es van passant el cabdell de llana quan contesten les preguntes. A poc a poc, a mesura que anem donant i rebent informació, anem creant una xarxa. Acabarem fent una reflexió conjunta veient com es transmeten els valors associats a la interculturalitat des de la creació i el manteniment d'una xarxa. Potser, fins i tot, podem plantejar posar en marxa algun projecte a partir de l'activitat.

- Justificació (per què)
- Descripció de l'acció (què)
- Objectius (per a què)
- Activitats i tasques (com)
- Calendari
- Localització
- Beneficiaris
- Recursos humans i materials

Recursos:

Un cabdell de llana

Avaluació:

Assistència

Participació

Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

L'enginyer setciències

Objectiu de l'activitat:

Treballar el respecte vers l'opinió dels altres

Fomentar el treball en equip

Treballar l'empatia

Fer comprendre que més enllà de les aparents diferències tothom pot combatre les mateixes experiències discriminatòries sigui quin en sigui el motiu i l'estatus de cadascú (per exemple, el mateix fet de ser a la presó)

Afavorir la projecció comunitària.

Metodologia:

Joc de discussió i compartir experiències.

Desenvolupament de l'activitat:

“L'article 3 de la Declaració del dret al desenvolupament de l'ONU exigeix que el desenvolupament beneficiï les persones més afectades i que elles participin en la planificació d'aquest desenvolupament”. D'acord amb una declaració de James C.N. Paul, “Hi ha una acceptació creixent de la necessitat de *democratitzar* les activitats que s'efectuen en nom del desenvolupament i la necessitat de fer que els que hi participen s'ajustin més a les normes internacionals que protegeixen els drets de les persones i el medi ambient. És lògic que aquests objectius es reflecteixin en el desenvolupament de la llei internacional. L'articulació i l'aplicació dels drets humans al desenvolupament han de tenir un paper important en aquests esforços”. (*Third World Legal Studies*, 1992).”

Es reparteix un text als interns, i es comparteixen experiències similars viscudes, situacions on si els haguessin preguntat s'haguessin resolt millor.

Recursos :

Fotocòpia de la convenció sobre drets civils i polítics. Ho trobeu a www2.amnistiacatalunya.org/edu/docs/nu-civils-i-politics.htm

Text de l'enginyer

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns
Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Hi havia una vegada un enginyer que va cridar un equip de treballadors per dur a terme unes perforacions a la casa d'un dels seus clients. Ells no es trobaven molt a gust amb aquest feina. En notar aquest recel, G els va assegurar que els pagaria bé.

Llavors, van començar a perforar com els havia ordenat, sense molt entusiasme. Quan havien perforat un metre de profunditat, l'enginyer els va dir que paressin i fessin el mateix en un altre lloc molt a prop. Van continuar d'aquesta manera fins que havien fet quatre forats.

Així que els treballadors es van negar a perforar més fins que G els digués quin era el propòsit d'aquesta feina.

Sense moltes ganes, G els va explicar que el sistema de clavegueram de la casa havia deixat de funcionar i com que no s'havien trobat els plànols del sistema, estava tractant d'ubicar-lo a través de proves i errors. Els treballadors van començar a riure, fet que va augmentar l'ansietat de G. Un d'ells li va dir: "Senyor, nosaltres treballem com a paletes en la construcció de la casa i recordem en quina part es va col·locar el tub del clavegueram. És exactament aquí, a prop de la porta, encara que sembli estrany". Hi van perforar i l'enginyer va trobar els tubs que van resoldre el problema.

Títol de l'activitat:

Ens convé una planta de reciclatge?

Objectiu de l'activitat:

Treballar el respecte vers l'opinió dels altres
Aprendre a valorar diferents alternatives
Fomentar el treball en equip
Treballar l'empatia

Metodologia:

Descobrir i assumir rols
Discussió en grup
Treball individual, aprendre a defensar el propi punt de vista.
Aprendre a buscar, resumir i sintetitzar la informació

Desenvolupament de l'activitat:

Durant dues o 3 setmanes es treballa el tema del reciclatge i de les plantes de reciclatge, els interns han d'analitzar algun cas (real o fictici).

Es divideix els interns en grups i s'assigna un rol a cada un; cada grup ha de planificar l'estratègia que decideixi adoptar, hi ha d'haver un alcalde o president que modera i dóna els torns de paraula.

El grup haurà d'escenificar una reunió d'un ajuntament, comunitat de veïns, en la qual hi ha partidaris i detractors de posar una planta de reciclatge al municipi.
La finalitat és que s'ha d'arribar a un acord.

L'educador ha d'encoratjar la participació.

Recursos:

Diaris, llibres, folis, paper, bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns
Respecte a l'opinió i als torns de paraula

Documentació i annexos:

Elaboració d'un pòster *collage* sobre el tema del reciclatge.

D. Prejudicis i estereotips

Activitats

- Cultiuari
- Fets, opinions i generalitzacions
- El joc de les etiquetes

Títol de l'activitat:

Cultionari

Objectiu de l'activitat:

- Revelar les imatges, estereotips i els prejudicis mitjançant els quals orientem les nostres relacions, per tal d'analitzar-los.
- Comprendre el mecanisme pel qual els estereotips ens influeixen en la nostra percepció dels altres

Metodologia:

Dibuix i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Depenent de la dimensió del grup els que hi participen se subdivideixen en grups de 3 o 4 persones (si el grup és petit l'activitat es pot fer amb el grup sencer).

El moderador crida un membre de cada equip, li proporciona un full, un retolador i li ensenya una targeta amb una paraula que ha d'expressar mitjançant un dibuix: no es poden utilitzar ni paraules, ni xifres, ni parlar, ni en el cas que siguin països o nacionalitats, dibuixar la seva bandera. La resta de membres del grup ha d'endevinar del que es tracta: no es poden fer preguntes, només suggerir respostes. Es practica en forma de concurs: cada pregunta encertada obté un punt; les que no, zero punts.

Quan acaba el seu torn el que ha dibuixat escriu la paraula a sota del dibuix i l'enganxa a la paret.

Un cop acabada aquesta fase del joc es comença a treballar a l'entorn de les imatges i els estereotips:

- Es demana als dibuixants que expliquin els seus dibuixos: què han volgut expressar-hi
- Es pregunta als participants si els dibuixos es corresponen amb la realitat
- Es continua la discussió i es demana si els dibuixos tenen càrrega o contingut positiu o negatiu i per què.
- Es demana als participants als quals concerneixen els dibuixos que expliquin què han vist en aquelles imatges i com s'hi senten

Són interessants no solament els estereotips que apareixen en els dibuixos sinó també els que s'expressen a través de les explicacions dels participants. S'ha d'orientar l'avaluació cap al contrast entre els estereotips i la realitat, tot posant en evidència com distorsionen la realitat, que no són la realitat. També es pot treballar en aquesta sessió

o en les següents la idea d'etiqueta que és semblant a l'estereotip però amb matisos. Podem també prolongar l'activitat amb altres derivacions:

- Recollir estereotips que apareguin en notícies de premsa, en anuncis o en frases o expressions que utilitzem habitualment.

Recursos:

Fulls de paper, retoladors, paperets amb diferents paraules, cinta adhesiva per enganxar els fulls a la paret.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Possibles paraules a utilitzar: diferència, discriminació, vell, home, dona, europeu, pobre, amiat, conflicte, llibertat, homosexual, jueu, igualtat, pau, català, solidaritat, àrab, catòlic, musulmà, xinès, ric, gana, salut, immigrant, pagès, ciutadà, malaltia, espanyol, africà, jove, gitano, paio, estranger, guerra,...

Títol de l'activitat:

Fets, opinions i generalitzacions

Objectiu de l'activitat:

Saber distingir entre un fet, una opinió i una generalització
Analitzar el significat d'algunes afirmacions d'ús habitual que acaben convertint-se en estereotips socials
Aprofundir en els conceptes de prejudici i estereotip

Metodologia:

Treball en equip i posada en comú. Debat

Desenvolupament de l'activitat:

Per a començar, arribarem a un acord sobre la definició de fet, opinió i generalització. Dividim els participants en grups i els lliurem una llista d'afirmacions, que tenen que classificar segons siguin fets o opinions. Es posen en comú els resultats i es contrasten.

Exemple de llista a treballar:

Marca amb una F el que cregueis que és un fet i una O quan cregueis que és una opinió.

1. El verd és un color
2. Els diumenges són el millor dia de la setmana
3. Els musulmans són intolerants
4. $3+3=6$
5. Les dones són més llestes que els homes
6. A la primavera, hi ha moltes flors
7. Els indis porten plomes i toquen el tambor
8. ...

Per a treballar les generalitzacions, es mantenen els grups i se'ls demana que classifiquin una llista de dites, refranys i sentències en verdaderes o falses.

Es van posant en comú i analitzant les conseqüències negatives i positives que tenen per als destinataris.

Se'ls demana que elaborin una altra llista amb generalitzacions d'ús comú que puguin tenir conseqüències negatives per a alguns grups socials.

Recursos :

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

En el Glossari: conceptes de prejudici i estereotips
PowerPoint *Estereotipos* sobre conceptes claus dels estereotips socials.

Trobareu aquest document en format PPT a l'e-Catalunya. Documentació/doc.educació intercultural. [Obriu la carpeta](#). Cal que esteu en sessió.

Títol de l'activitat:

El joc de les etiquetes

Objectiu de l'activitat:

- Intentar descobrir quines etiquetes t'assignen els altres a partir de les percepcions i la manera com et tracten
- Adonar-nos que tots utilitzem estereotips i prejudicis i que tractem i percebem les persones segons unes idees i unes creences prèvies

Metodologia:

Joc

Desenvolupament de l'activitat:

1. Preparar etiquetes sobre paper adhesiu amb diferents rols socials (empresari, advocat, venedor ambulatant...) i grups (colombià, marroquí, drogodependent, prostituta, gitano ...) Ha d'haver etiquetes suficients per a tots els participants.
2. Enganxar cada etiqueta en el front o a l'esquena de cada un dels participants (ha de ser en un lloc on no puguin llegir el paper que li ha correspost).
3. Deixar que els participants interactuïn i es barregin per l'espai on es desenvolupi l'activitat, parlant sobre algun tòpic (el temps, un programa de TV,..)
4. Els participants han d'actuar i tractar les persones de la mateixa manera que ho farien en la vida diària o com creguin que altres persones actuarien d'acord amb les etiquetes que porten. Cal recordar que els participants saben el que diuen les etiquetes dels altres però no la pròpia.
5. No està permès preguntar a altres que hi posa a la seva etiqueta.
6. Després de deu minuts d'interacció, cada un dels participants ha d'intentar endevinar quina etiqueta duïen i comprovar si l'han encertada.
7. Els participants han d'explicar com han endevinat l'etiqueta que tenien, com s'han sentit tractats i quines reaccions li provocaven les actituds dels altres.

Aquest joc és una manera de fer conscient que tots tenim estereotips i prejudicis cap

als altres i que condicionen la nostra manera d'interactuar amb elles. Els prejudicis associats al comportament de grups de persones i combinats entre si constitueixen estereotips. Estereotipar és atribuir un determinat comportament a un grup, expressat en idees molt senzilles i, de la mateixa manera que passa amb els prejudicis, són fàcils de transmetre i d'acceptar però molt difícils de canviar. Cal fer reflexionar el grup sobre una de les conseqüències més perilloses dels estereotips, el fet que jutgem les persones segons aquests estereotips i, de vegades, fins i tot a determinar el seu futur i les seves possibilitats. Tots tenim tendència a reduir i a simplificar; és més fàcil considerar que totes les dones o els gitanos o els marroquins o... són iguals. D'aquesta manera actuem com si el comportament d'una persona fos el mateix que té tot el grup.

Recursos:

Etiquetes adhesives (o paper i cinta adhesiva)

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

PowerPoint *Estereotipos* sobre conceptes claus dels estereotips socials.

Trobareu aquest document en format PPT a l'e-Catalunya. Documentació/doc.educació intercultural. [Obriu la carpeta](#). Cal que esteu en sessió.

E. Gènere i sexe

Activitats

- Conte sobre conte
- 100 paraules per a la igualtat
- El món a l'inrevés

Títol de l'activitat:

Conte sobre conte

Objectiu de l'activitat:

Treballar els estereotips de gènere i trencar amb ells

Treballar la creativitat

Fomentar la lectura

Metodologia:

Pluja d'idees

Discussió en grup

Treball individual

Desenvolupament de l'activitat:

Anàlisi dels contes clàssics: caputxeta vermella (nena òrfena), príncep blau, la blancaneus (mestressa de casa) i dels diferents estereotips que hi surten reflectits. Per fer-nos una idea, posem a l'apartat Documentació i annexos exemples de relectures de contes clàssics.

Es fa un nou conte a partir de l'anàlisi dels estereotips i el que hagi sortit al grup. Aquest conte es pot fer individualment o en grup.

Es busquen les paraules del nou conte en un llibre. Les que no interessin es tapen (amb pintura, amb folis de colors, amb ceres...) o s'arranquen. Aquí ho deixarem a la imaginació, la creativitat i/o les habilitats dels participants.

D'aquesta manera, queda reescrit un nou llibre.

Recursos :

Llibres impresos per reciclar, folis de colors, ceres, pintures, cartolines, enganxament en barra, pinzells, tisores,...

Avaluació:

Assistència
Producció feta
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Llibres de contes clàssics

FINN GARNER, JAMES. *Cuentos infantiles políticamente correctos*. Circe: Barcelona, 1998.

Trobareu a internet els contes clàssics:

<http://personales.mundivia.es/llera/cuentos/cenicienta.htm>

i els contes políticament correctes, alguns exemples:

Conte de la caputxeta vermella políticament correcte

http://www.lukor.com/humor/textos_caperucitacorrecto.htm

La ventafocs

FINN GARNER, JAMES. *Cuentos infantiles políticamente correctos*. Circe: Barcelona, 1998.

<http://www.taringa.net/posts/arte/1087569/Cenicienta-Cuentos-infantiles-pol%C3%ADticamente-correctos.html>

Títol de l'activitat:

100 paraules per a la igualtat

Objectiu de l'activitat:

- Conèixer els termes relacionats amb la igualtat de gènere.

Metodologia:

Discussió, debat.
Petits grups de treball

Desenvolupament de l'activitat:

1. Primera possibilitat:

Es reparteixen les paraules en petits grups de destinataris, per tal de fer una definició conjunta i conèixer el terme.

Un cop que els petits grups arriben a un consens sobre els termes, els exposen a la resta del grup, tot explicant-los.

S'exposen en un mural aquells més significatius per al grup.

2. Segona possibilitat:

Es reparteixen les paraules i les definicions. L'activitat passa per trobar la definició amb la paraula que li correspon.

Recursos:

Cartolines, folis, bolígrafs, llapis, paper per fer murals

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Enllaç:

http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/docs/glossary/glossary_es.pdf

Títol de l'activitat:

El món a l'inrevés: ha esclatat la pau!

Objectiu de l'activitat:

- Incentivar sobre la capacitat d'observació dels participants des d'un altre punt de vista.
- Reflexionar sobre les capacitats de veure des de diferents perspectives la pròpia realitat

Metodologia:

Debat amb el suport de notícies de premsa
Generar un col·loqui a partir d'aquestes notícies

Desenvolupament de l'activitat:

Es reparteix entre els participants fotocòpies de notícies de premsa. Es llegeixen i es proposa que es comentin els continguts i si hi ha alguna cosa que els hagi cridat l'atenció inicialment.

S'anoten les observacions dels participants i es demana que es faci el següent amb les notícies:

- Canviar el sexe dels personatges en una notícia sobre violència domèstica o sexista
- Canviar la nacionalitat si es tracta d'immigració o d'una notícia de guerra
- Canviar la persona creient si es tracta de creences (per ex. una notícia de catòlics, posar en el seu lloc, musulmans i viceversa)

Amb aquests canvis es redacta de nou la notícia tot adaptant la resta de continguts a aquests canvis.

L'objectiu es posar en evidència tot allò que el llenguatge amaga i presenta com a *natural*.

Cada grup i/o persona llegeix les notícies que han redactat explicant diversos aspectes: Què és el que posa en evidència, què vol dir amic o enemic? Què vol dir ser home o dona? Què signifiquen els signes i els símbols?...

Es van apuntant els comentaris en relació amb la relativitat d'alguns conceptes i

sobretot la manera com la cultura ens orienta en la percepció de les coses. Cal enfocar l'activitat com que la realitat té moltes cares i perspectives...

Recursos:

Es necessiten articles de diari d'actualitat en relació amb diferents temes que es vulguin tractar i en relació també amb la facilitat de poder *canviar-les* i *donar la volta a la notícia*.

En l'apartat de documents i annexos es posen alguns exemples de notícies.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Els articles de diari que s'exposen a continuació però són vàlides notícies d'actualitat que es considerin pertinents.

[El héroe que salvó a una mujer no tiene ni para pagar el alquiler](#)

JESÚS GARCÍA - Barcelona - 22/01/2009
El País

[L'exèrcit d'Israel retira tots els soldats de Gaza](#)

(22/01/2009)

El Periódico

[Una "sospita" deixa sense vol un grup de musulmans](#)

4/1/2009

El Periódico

F. Etnocentrisme

Activitats

- Posa't al seu lloc
- Els papalagi
- Com som, com ens veuen

Títol de l'activitat:

Posa't al seu lloc: narració d'una història col·lectiva

Objectiu de l'activitat:

- Reconèixer les dificultats que poden plantejar-se en la vida quotidiana en situacions de diversitat
- Desenvolupar actituds empàtiques entre les persones de diferents condicions

Metodologia:

Narració d'una història en grup
Debat posterior entorn de la història creada/narrada

Desenvolupament de l'activitat:

Es tracta de narrar una història de manera col·lectiva per posteriorment analitzar-la conjuntament.

S'invita a una de les persones que hi participen que faci d'observador i cronista de la història que s'anirà generant, i se situa, per poc que sigui possible, fora del grup (es pot recollir la història escrita o gravada).

La resta participa en l'activitat. El moderador explica que es tracta d'afegir una o dues frases a la història que s'anirà narrant. Porta una patata o una pilota petita per materialitzar el torn de paraula. Comença la història dient: "és la història d'en Mohamed, un noi algerià..." i passa la pilota a qui hi hagi a la seva esquerra. Aquest ha de continuar la història segons s'ha indicat i passarà la pilota al següent a la seva esquerra i així successivament. Després d'una o dues voltes el moderador aprofita el seu torn i afegeix nous elements o personatges, per exemple: "en Mohamed coneix en Joan, un noi de Girona..." i continua passant la pilota al següent.

Com a indicacions, cal dir que la història s'ha d'intentar narrar a ritme ràpid i el més espontàniament possible per tal que aflorin els preconceptes i estereotips sobre els quals s'ha de treballar. Els personatges proposats canvien segons el tema que es vol analitzar: disminuïts, homosexuals, vells, malalts, homes, dones...

L'activitat s'atura quan es consideri que hi ha prou material i coherència de la història i se'n comença a treballar els continguts.

Es demana a l'observador que faci un recull de la història que s'ha anat construint i es demana al grup que destaquin això que la història d'en Mohamed i d'en Joan explica de les seves vides. Es van anotant les reflexions.

Es motiva el debat entorn a les imatges, els estereotips que tenim de les persones en raó de la seva procedència o la seva condició. Finalment es motiva els participants a situar-se en la perspectiva dels personatges de la història, tot considerant les seves dificultats, les diferents circumstàncies, la manera com podem respondre a les situacions, la manera com es poden sentir tractats pels altres...

Amb aquesta construcció de la història es poden preparar altres activitats:

- Recollir la història i proposar una història modificada, narrada des del punt de vista de cadascú dels protagonistes
- Reflectir la història en un guió per fer un gag, un còmic, etc. I representar-ho.

Recursos:

Una pilota petita o una patata.

Fulls de paper o gravadora en el cas que es vulgui gravar la història

Avaluació:

Assistència

Participació i implicació

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Els papalagi

Objectiu de l'activitat:

- Desenvolupar la receptivitat entre diferents cultures
- Evitar la visió etnocèntrica que consisteix a apropar-nos a les altres cultures analitzant-les des de la nostra, que es converteix, d'aquesta manera, en la mesura de totes les altres.
- Comprendre que la nostra perspectiva no és, necessàriament, l'única manera de veure el món i valorar els avantatges d'altres punts de vista

Metodologia:

Lectura de textos; treball de reflexió individual i en grup; discussió; debat; conclusions

Desenvolupament de l'activitat:

Lectura crítica en grup de textos del llibre *Els papalagi* (Tuiavii,2000. Barcelona. Ed. Integral). S'annexen algun dels textos.

- Recollir informació sobre costums que resultin estranys o que són diferents dels del país d'origen. Descriure'ls i tractar de buscar avantatges de cada un d'aquests. Treball en petits grups. També es poden fer petites narracions, a partir de la informació recollida, en el sentit dels textos dels papalagi, per fer palès que el que és *normal* per a uns pot ser molt sorprenent per als que no pertanyen al mateix grup cultural.

En petits grups, els components dels que han de pertànyer a cultures diverses, contrasten els diferents punts de vista i maneres de fer les coses.

Recursos:

Fotocòpia dels textos *Els papalagi*. Fulls i llapis.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Els papalagi

Este libro fue escrito por Tuavii de Tiavea, el líder de una aldea de la isla de Samoa (Océano Pacífico). Este samoano realizó un viaje en los años 30 a Europa, quedando enormemente sorprendido del modo de vida de los europeos. El impacto fue tal, que decidió escribir una serie de textos en los que explicaba las características más destacables, y que le resultaban tan extrañas, de ese modo de vida. Así, Tuavii describe los "monstruosos conglomerados de piedra" (las ciudades), los "muchos papeles" (periódicos) o los "locales de pseudo-vida" (los cines, aún sin sonido en esa época). En definitiva, el hombre occidental a examen en este genial texto, rarísimo caso de antropología inversa.

Text 1

Los Papalagi son pobres porque persiguen las cosas como locos

"Los Papalagi son pobres porque persiguen las cosas como locos. Sin cosas no pueden vivir en absoluto. Cuando han hecho un objeto del caparazón de una tortuga, usado para arreglar su cabello, hacen un pellejo para esa herramienta, y para el pellejo hacen una caja, y para la caja hacen una caja más grande. Todo lo envuelven en pellejos y cajas. Hay cajas para taparrabos, para telas de arriba y las telas de abajo, para las telas de la colada, para las telas de la boca, y otras clases de telas. Cajas para las pieles de las manos y las pieles de los pies, para el metal redondo y el papel tosco, para su comida y para su libro sagrado, para todo lo que podáis imaginar. Cuando tan sólo una cosa sería suficiente, hacen dos. Cuando entras dentro de una cabaña europea para cocinar, ves tantos recipientes para la comida y herramientas para cocinar, que es imposible usarlos todos a la vez. Y por cada plato hay un tanoa distinto, hay uno para el agua y otro para el kava europeo, uno para los cocos, y otro para las uvas.

Hay tantas cosas dentro de una choza europea, que si cada hombre de un pueblo samoano se llevase un brazado, la gente que vive en ella no sería capaz de llevarse el resto. En cada choza hay tantas cosas que los caballeros blancos emplean muchas personas sólo para poner aquellas cosas en el sitio que les corresponde y para limpiarles la arena. E incluso las taopou de alta cuna emplean gran cantidad de su tiempo en contar, rearrreglar y limpiar todas sus cosas.

Todos vosotros sabéis, hermanos, que cuento la verdad que he visto con mis propios ojos, sin añadir a mi historia ninguna opinión... "

Text 2

Los Papalagi viven como los crustáceos, en sus casas de hormigón
Los Papalagi (los hombres blancos) viven como los crustáceos, en sus casas de hormigón. Viven entre las piedras, del mismo modo que un ciempiés: viven dentro de las grietas de lava. Hay piedras sobre él, alrededor de él y bajo él. Su cabaña parece una canasta de piedra. Una canasta con agujeros y dividida en cubículos.

Sólo por un punto puedes entrar y abandonar estas moradas. Los Papalagi llaman a este punto la entrada cuando se usa para entrar en la casa y salida cuando se deja, aunque es el mismo y único punto. Atada a este punto hay un ala de madera enorme que uno debe empujar fuertemente para entrar. Pero esto es sólo el principio: muchas alas de madera tienen que ser empujadas antes de encontrar la que verdaderamente da al interior de la choza.

En la mayoría de estas cabañas vive más gente que en un poblado entero de Samoa. Por consiguiente cuando devuelves a alguien la visita, debes saber el nombre exacto de la aiga (familia) que quieres visitar, ya que cada aiga tiene su parte propia en la canasta de piedra para vivir... A menudo, un aiga no sabe nada de la otra aiga, aunque sólo estén separadas por una pared de piedra y no por Manono, Apolina o Savaii (tres islas pertenecientes al grupo de Samoa).

Generalmente, apenas conocen los nombres de los otros y cuando se encuentran en el agujero por el que pasan furtivamente, se saludan con un corto movimiento de la cabeza o gruñen como insectos hostiles, como si estuviesen enfadados por vivir tan cerca.

Cuando un aiga vive en la parte más alta de todo, justo debajo del tejado de la choza , el que quiere visitarlos debe escalar muchas ramas que conducen arriba, en círculo o en zigzag, hasta que se llega a un sitio donde el nombre de la aiga está escrito en la pared. Entonces, ve delante de sus ojos una elegante imitación de glándula pectoral femenina, que cuando la aprieta emite un grito que llama a la aiga. La aiga mira por un pequeño atisbadero para ver si es enemigo el que ha tocado la glándula, en ese caso no abrirá, pero si ve un amigo, desata el ala de madera y abre de un tirón. Así el invitado puede entrar en la verdadera cabaña a través de la abertura.

La gente como nosotros se sofocaría rápidamente en canastas como éstas, porque no hay nunca una brisa fresca como en una choza samoana. Los humos de las chozas-cocina tampoco pueden salir. La mayor parte del tiempo el aire que viene de fuera no es mucho mejor. Es difícil entender que la gente sobreviva en estas circunstancias, que no se conviertan por deseo en pájaros, les crezcan alas y vuelen para buscar el sol y el aire fresco...pero los Papalagi son muy aficionados a sus canastas y ni siquiera sienten lo malas que son.

...De vez en cuando los Papalagi dejan sus canastas privadas, como ellos las llaman, para ir a una canasta donde hacen sus trabajos y no quieren ser molestados por presencias de esposa y niños. Mientras tanto, las mujeres y las muchachas están atareadas en la cabaña cocina preparando platos, abillantando las piedras de los pies o lavando taparrabos. Cuando son lo suficientemente ricos para mantener criados, entonces éstos hacen el trabajo, mientras ellas hacen visitas o salen a comprar comida fresca.

Tanta gente como hay viviendo en Samoa, vive de este modo en Europa, y quizá incluso más... Cuando uno se siente infeliz en esta vida pedregosa, los demás dicen que no es natural, con lo que dan a entender que él no sabe lo que Dios ha querido que fuera. Actualmente estas casas se yerguen a menudo unas cerca de otras, en enormes cantidades, ni siquiera separadas por una palmera o un arbusto... Y directamente enfrente, sólo a un tiro de piedra, una segunda fila de canastas aparece... Por consiguiente, entre las dos filas hay apenas una grieta estrecha que los papalagi llaman calle...durante días sin fin puedes caminar por estas grietas sin salir a un bosque a ver un poco de cielo azul. Mirando hacia arriba desde estas grietas, difícilmente puedes ver un poco de espacio claro, porque dentro de cada choza arde al menos un fuego y la mayor

parte del tiempo muchos a la vez. Por eso los firmamentos están siempre llenos de humos y cenizas, como después de una erupción del volcán en Savoi. Las cenizas llueven sobre las grietas, por eso las canastas de piedra han tomado el color del barro de los pantanos de mangle y la gente tiene hollín negro en el ojo y el pelo, y arena entre los dientes.

A pesar de todo, los Papalagi caminan entre estas grietas desde la mañana hasta la noche. Hay algunos que incluso lo hacen con cierta pasión... Han construido en estas calles, enormes cajas de cristal en las que toda clase de cosas están expuestas, cosas que Papalagi necesita para vivir: taparrabos, pieles para pies y manos, ornamentos para la cabeza, cosas de comer... Estas cosas están expuestas para que todo el mundo y además aparecen muy tentadoras. Pero no se permite a nadie coger nada de allí, aunque lo necesite con urgencia, hasta después de pedir permiso y de hacer un sacrificio. Hay muchas grietas en las que el peligro acecha por todas partes, porque la gente no sólo camina una contra otra, sino que se embisten también desde dentro de enormes cajas de vidrio que se deslizan en correderas de metal. Hay un ruido tremendo. Nuestras orejas empiezan a silbar a causa de los caballos que golpean el pavimento con sus pezuñas y de la gente que patea con fuerza con sus pieles de los pies; a causa de los niños berreando y de los hombres chillando. Y todos ellos gritan, por alegría o por miedo. Es imposible hacerte oír a menos que grites tú también... ¿están los Papalagi orgullosos de haber reunido tanta piedra? No lo sé. Los Papalagi son gente con gustos raros. Sin ninguna razón en especial hacen toda clase de cosas que les ponen enfermos, pero aún se sienten orgullosos de ellas y cantan odas a su propia gloria

Text 3

"El Papalagi tiene tantas profesiones como piedras hay en la laguna."

Profesiones de los Papalagi y la confusión que de ellas resulta

Cada Papalagi tiene una profesión. Es difícil decir exactamente lo que esto significa. Es algo para lo cual se supone debe tener un gran apetito, pero parece ser que la mayor parte del tiempo falta. Tener la profesión significa hacer siempre las mismas cosas. Hacerlas tan a menudo que incluso podrías hacerlas con los ojos cerrados sin esfuerzo alguno. Si mis manos no hicieran nada más que construir cabañas o tejer esteras, entonces mi profesión sería la de constructor de cabañas o tejedor de esteras. Hay profesiones masculinas y femeninas. Lavar taparrabos en la laguna y abrillantar las pieles de los pies son profesiones femeninas, navegar en un barco por el mar y disparar a los pichones en el bosque son profesiones masculinas. Las mujeres generalmente abandonan sus profesiones cuando se casan, pero es realmente entonces cuando el hombre emprende la suya. Un "alii" otorga sólo su hija a un pretendiente que esté preparado para su profesión. Es norma que todo hombre blanco tenga una profesión. Es por ello por lo que cada Papalagi tiene que escoger una profesión para el resto de su vida, al mismo tiempo que se le aplican sus tatuajes de pubertad. Ellos llaman a esto, escoger un trabajo. Esta es una ocasión muy importante y una "aiga" le dedica tanto tiempo como le dedica a la cuestión de qué comer al día siguiente. Si por ejemplo escoge la profesión de tejedor de esteras, un "alii" viejo lleva al chico a un hombre que no hace otra cosa que tejer esteras. Debe enseñarle a tejer esa estera del mismo modo que él lo hace, sin mirar. A menudo el aprendizaje toma largo tiempo, pero cuando lo domina deja al hombre y la gente dice que ya sabe un oficio.

El Papalagi tiene tantas profesiones como piedras hay en la laguna. Todo lo que hace lo convierte en una profesión. Cuando alguien recolecta las hojas del árbol, ejerce una profesión. Cuando alguien lava los cuencos de la comida, ejerce una profesión. Con sus manos o sus cabezas. Es también una profesión el tener pensamientos y el mirar las estrellas. Realmente no hay nada que un hombre puede hacer, que no sea convertido en profesión por los Papalagi.

Si un hombre dice que él es un "tussi-tussi" (1), entonces eso es ya una profesión. No hace nada más que escribir una carta tras otra. El no cuelga su estera de dormir a las vigas del techo. No va a su choza-cocina para freírse él mismo algunas frutas y no se limpia sus utensilios de comer. Come pescado, pero nunca sale a pescárselo. Come fruta, pero nunca la arranca él mismo del árbol. Pero escribe una carta tras otra, porque resulta que su trabajo es el de "tussi-tussi". Todas estas acciones son profesiones: llevar los utensilios de comer, pescar y recoger fruta. Y sólo aquellos que ostentan esa profesión están cualificados para ejercerla.

Resulta que los Papalagi pueden únicamente hacer su propio trabajo y ni siquiera el jefe que posee mucha sabiduría en su cabeza y fuerza en sus brazos, puede subir su envuelve-cama de las vigas ni lavar él mismo los utensilios de comer. Y ocurre también que el hombre que puede escribir una fantástica "tussi", no es necesariamente capaz de navegar en una canoa; y viceversa. Tener una profesión significa sólo andar, sólo degustar, sólo oler, sólo luchar; siempre conocer una sola cosa. 1

Ese saber-una-sola-cosa, es un grave peligro y una limitación, porque puede llegar un tiempo en que nadie sea capaz de remar una canoa a través de la laguna.

El Gran Espíritu nos ha dado manos para tomar los frutos de los árboles, o para arrancar las raíces de taro de la ciénaga. Las hemos recibido para defender nuestros cuerpos contra nuestros enemigos y para damos placer, cuando tocamos o bailamos o en otros alborozos. Pero no las obtuvimos solamente para desgajar fruta de los árboles o para desenterrar raíces. Ellas deben ser nuestros criados y nuestros soldados todo el tiempo. Pero los Papalagi no lo entienden. Nosotros podemos ver claramente que su modo de vida es equivocado y que está en claro desacuerdo con los deseos del Gran Espíritu, porque hay gente blanca que ya no puede caminar y que acumula grasa en la parte más baja de sus ancas, como los cerdos. Viéndose forzados por su profesión a estar sentados todo el tiempo, no pueden ya levantar ni tirar una lanza, porque sus manos pueden únicamente sostener el hueso-que escribe y ellos están siempre sentados en la sombra escribiendo "tussi". Han llegado a ser incapaces de domar ponies salvajes, porque siempre están mirando a las estrellas o desentrañando sus propios' sentimientos. Sólo unos pocos Papalagi pueden todavía correr o saltar como niños, después de haber crecido. Cuando caminan arrastran los pies y se mueven como si continuamente estuviesen cargados. Niegan y ocultan su debilidad diciendo que correr, retozar y saltar está por debajo de la dignidad de un hombre con orgullo. Pero esto es hipocresía; como sus huesos se han endurecido y se han vuelto quebradizos, la felicidad ha abandonado sus músculos, porque están condenados a muerte por su trabajo. La profesión es también un "aitu" que destruye la vida. Un aitu" que murmura promesas dulces a los oídos de la gente y al mismo tiempo les chupa la sangre de sus cuerpos.

Las profesiones hieren también a los Papalagi también en otro sentido y cada vez se distinguen más y más como "aitus".

Por ejemplo, es grande construir una cabaña, cortar los árboles y convertirlos en tablones, levantar las maderas, cubrirlas con el tejado, y finalmente cuando los tablones y las vigas del techo están fuertemente atadas unas a otras con fibras de coco, cubrirlo todo con hojas secas y cañas de azúcar. No tengo que decirles que es una gran alegría cuando un pueblo construye una nueva cabaña para su jefe, compartiendo la alegría también mujeres y niños.

Pero ¿y si solamente permitiese a unos pocos de nosotros ir al bosque a talar los árboles y a cortarlos en tablones? ¿Y si a aquellos pocos se les prohibiera asistir al levantamiento de las maderas, porque su trabajo sólo es derribar árboles y cortar tablones? ¿Y si a la otra gente que ha levantado las maderas no se le permitiera asistir al entramado del techo porque su trabajo es instalador de maderas? ¿Y si a los hombres que han tejido los tejados no se les permitiera asistir a la colocación de las cañas de azúcar, porque tejedor de esteras es su profesión? ¿Y si a ninguno de ellos se les permitiera recoger los guijarros de la playa usados para el endurecimiento del suelo, porque ése sería el trabajo de aquellos cuya profesión es recolector de guijarros? ¿Y si sólo aquellos que van a

habitar la casa tomaran parte en las festividades de inauguración, y todos esos que han ayudado a construirla, no?

Os reís y con certeza diréis: si no se nos permitiera ayudar en todas las cosas que requieren nuestra fuerza masculina, la mitad de la diversión se habría ido; media diversión no ¡toda la diversión!. Y él, que nos esperaba para usar nuestras manos para un único propósito, nos esperaba para hacer como si todos nuestros miembros y nuestros sentidos estuvieran paralizados o muertos.

Esta es la razón de la amargura de los Papalagi. Algunas veces es estupendo ir a buscar el agua de la ría, puede ser incluso agradable hacerlo un par de veces. Pero si debes transportar el agua de la salida a la puesta del sol, día tras día, cada hora hasta que falla tu fuerza, trayendo y trayendo, al final tirarás tu cubo con ira, amargado por la esclavitud de tu cuerpo. Porque no hay nada tan duro para un hombre, como tener que hacer la misma cosa una y otra vez.

Pero hay Papalagi para los que ir a buscar agua de pozo día tras día, sería una alegría; hay unos que no hacen otra cosa que levantar sus manos y dejarlas caer otra vez o llevar un palo y tienen que hacer eso en un lugar mugriento donde ni siquiera el sol ni el aire fresco puede penetrar, y ellos no hacen nada que requiera su fuerza o les reporte felicidad. Considerando la forma de pensar de los Papalagi, levantar tu mano y empuñar bastones es muy importante, porque quizás de ese modo pones la máquina en marcha o le das órdenes; ponla en marcha y de ese modo hace aros de yeso y escudos para el pecho, fabrica pantalones-vaina o algo así. Hay más gente en Europa con los rostros gris ceniza que árboles hay en nuestras islas. Porque no obtienen ningún placer de su trabajo, y porque su trabajo se come toda su alegría y nunca hacen nada por su propio gusto, ni siquiera una hoja, no importa cuánto tiempo trabajen. Es por esto que un odio latente vive en el interior de la gente con profesiones. Algo vive dentro de sus corazones reprimido como un animal encadenado, rebelándose pero todavía incapaz de liberarse. Llenos de odio y envidia miran y comparan los trabajos de los otros entre sí. La gente habla sobre trabajos de clase más baja y más alta, aunque todos los oficios fuerzan a la gente a hacer sólo medio trabajo. Un ser humano no es sólo una mano o un pié, o una pierna, sino que es todo junto... Únicamente cuando todos los sentidos y todos los miembros trabajan juntos, puede el corazón de un hombre ser feliz y estar saludable y no cuando se permite vivir únicamente a una parte y el resto de él tiene que hacerse el muerto. Esto engendra mezclado, gente enferma y desesperada.

Los Papalagi viven en confusión con sus profesiones. Ellos no se dan cuenta de eso y en caso de que me oyeran hablar de ese modo, seguramente me llamarían loco, porque yo habría juzgado sin siquiera haber tenido una profesión o haber trabajado un solo día como un europeo trabaja.

Pero esos Papalagi nunca han sido capaces de explicarnos o hacemos entender porqué debemos hacer más trabajo del qual Dios nos pide para satisfacer nuestra hambre y proporcionarnos un tejado sobre nuestras cabezas, y para el disfrute de una fiesta y sus preparativos en la plaza del pueblo. Nuestras ocupaciones pueden parecer diminutas y carentes de las habilidades de un oficio, pero cada hombre de verdad y hermano de la isla hace su trabajo alegremente, y nunca con tristeza. En tal caso preferiría no trabajar en absoluto. Esto es lo que nos distingue de los Papalagi. El hombre blanco suspira cuando habla de su trabajo, como si estuviera siendo aplastado por su peso; sin embargo nuestros jóvenes caminan a los campos de taro cantando y con una canción las doncellas lavan los taparrabos en el rápido arroyo. Con certeza el Gran Espíritu no nos desea con cabellos grises como resultado de algún trabajo, ni nos quiere arrastrándonos como una babosa de mar en la laguna, o como un sapo en la tierra. Nos quiere haciendo nuestras cosas orgullosos y erguidos y que seamos gente de ojos felices y miembros flexibles, siempre.

(1) Escritor de cartas ("tussi" = carta)

Text 4

Los papalagi sienten pasión por una cosa que no podéis comprender y que, sin embargo, existe: el tiempo

Los papalagi (...) sienten pasión por una cosa que no podéis comprender y que, sin embargo, existe: el tiempo. Se lo toman muy en serio y dicen muchas tonterías sobre él. A pesar de que nunca habrá más tiempo entre el alba y el ocaso, esto no les resulta suficiente.

Los papalagi nunca están satisfechos con su tiempo y culpan al Gran Espíritu por no darles más. Sí, difaman a Dios y a su gran sabiduría dividiendo cada nuevo día en un complejo patrón, y lo cortan a trozos, de la misma forma que nosotros cortamos el interior de un coco con el machete. Cada parte tiene su nombre. Son denominadas segundos, minutos u horas. Todos juntos, sin embargo, forman una hora. Para hacer una hora, necesitas sesenta minutos y muchos, muchos segundos.

Es ésta una historia increíblemente confusa de la que yo mismo no he entendido aún los puntos más sutiles porque es difícil para mí estudiar esa tontería más de lo necesario.

Pero los papalagi le atribuyen mucha importancia. Hombres y mujeres e incluso niños demasiado pequeños para caminar, llevan una máquina pequeña, plana y redonda bajo sus vestidos, atada a una cadena de metal pesado, colgada alrededor del cuello o la muñeca, una máquina que les dice la hora. Leerla no es fácil. Se lo enseñan acercándoles la máquina a las orejas para despertarles la curiosidad.

Estas máquinas son tan ligeras que pueden levantarse con los dedos y llevan una maquinaria dentro de los estómagos, como los grandes barcos que vosotros conocéis.

Hay también grandes máquinas del tiempo sobre el suelo dentro de las cabañas o colgando de una gran casa para resultar más visibles. Ahora bien, cuando una parte del tiempo ha pasado, queda indicado por dos pequeños dedos sobre la cara de la máquina y entonces grita y un espíritu hace chocar el hierro en su interior. Cuando en una ciudad europea ha pasado una parte del tiempo, explota un espantoso y clamoroso estrépito.

Cuando este ruido del tiempo pasa, los papalagi se lamentan: "¡Terrible, otra hora se ha esfumado!" y, entonces, como norma, ponen una cara sombría, como la de alguien que vive una gran tragedia. Sorprendente, porque inmediatamente después comienza una nueva hora.

Nunca he podido comprender esto pero creo que debe ser una enfermedad. Lamentos comunes entre la gente blanca son: el tiempo se desvanece como el humo, o el tiempo corre, dame un poco más de tiempo. He dicho que es una enfermedad porque cuando el hombre blanco desea hacer alguna cosa, cuando por ejemplo su corazón desea caminar al sol o navegar en un bote por el río, o hacer el amor con su amiga, frecuentemente se priva de la alegría porque es incapaz de encontrar el tiempo. Nombrará miles de cosas que se llevan su tiempo. Malhumorado y balbuceando soportará un trabajo que no tiene ganas de hacer, que no le proporciona placer y al que nadie le obliga si no él. Y, cuando, de súbito, descubre que de hecho sí que tiene tiempo o los otros se lo dan -los papalagi se dan con frecuencia tiempo unos a otros y ningún regalo es más precioso que éste- entonces descubre que no sabe qué hacer durante este tiempo en particular o que se encuentra demasiado cansado de su trabajo sin alegría. Y siempre está dispuesto a hacer cosas mañana porque hoy no tiene tiempo. Algunos papalagi dicen que nunca tienen tiempo. Caminan poseídos como si estuvieran presos de un aitu y en cualquier lugar que aparezcan provocan desastres, porque han perdido el tiempo. Estar poseído es una terrible enfermedad que la medicina del hombre no puede curar y que contagia a muchos otros y los vuelve profundamente infelices.

En Europa hay poca gente que tenga realmente tiempo. Tal vez nadie. Por eso la gente corre por la vida como una piedra lanzada. La mayoría camina mirando al suelo y balancean los brazos para llevar mejor el paso. Cuando alguien los para, lo reprenden malhumorados diciendo: "¿Por qué me has parado?, no tengo tiempo, mejor utiliza bien tu tiempo". Parece que piensen que un hombre que camina rápido es más valiente que otro que lo hace poco a poco.

Una vez vi la cabeza de un hombre a punto de estallar, vi sus ojos girar sobre sí mismos y su garganta que se ensanchaba, abierta como la de un pez moribundo, y cómo movía los brazos y gritaba sólo porque su criado había llegado un poco más tarde de lo que le había prometido. Se suponía que éste respiro era una pérdida considerable que nunca podría recuperarse. El criado tuvo que abandonar la cabaña, el papalagi lo perseguía reprendiéndole "¡Ya está bien, me has robado mucho tiempo! Un hombre que no respeta el tiempo es una pérdida de tiempo".

En otra ocasión vi un papalagi que tenía tiempo. Este hombre, sin embargo, era pobre, sucio y despreciado. La gente pasaba a su lado y lo ignoraba. No entendí eso, porque su paso era lento y seguro y los ojos parecían tranquilos y amistosos. Cuando le pregunté cómo se había producido eso, movió la cabeza y dijo tristemente: "Nunca he sido capaz de utilizar bien mi tiempo, por eso ahora soy pobre". Este hombre tenía tiempo, pero no era feliz.

Con todas sus fuerzas y todas sus ideas, los papalagi intentan ampliar el tiempo tanto como pueden. Ponen ruedas de hierro bajo sus pies y dan alas a sus palabras, sólo por ganar tiempo ¿Y para qué sirve todo este trabajo y todos estos problemas? ¿Qué hacen los papalagi con su tiempo? No he recogido nunca suficientes datos, pero según sus palabras y sus gestos se diría que están invitados personalmente por el mismo Gran Espíritu a un gran forum.

Creo que el tiempo se les escurre de las manos como una serpiente deslizándose por una mano húmeda, sólo porque tratan de aferrarse a él. No dejan que el tiempo venga a ellos, sino que corren detrás con las manos abiertas. No se permiten malgastar el tiempo tumbados al sol. Siempre quieren mantenerlo en sus brazos, hacerle y dedicarle canciones e historias. Pero el tiempo es tranquilidad y paz amorosa, gozo de descansar y de yacer imperturbable en una alfombra. Los papalagi no han entendido el tiempo y, por consiguiente, lo han maltratado con sus prácticas bárbaras.

¡OH, estimados hermanos!, nosotros nunca nos hemos lamentado del tiempo, lo hemos apreciado como es, nunca lo hemos perseguido o cortado a trozos. Nunca nos ha dado preocupación o pesar. Si hay alguno entre vosotros que no tiene tiempo ¡dejadle que hable! Nosotros tenemos tiempo en abundancia, siempre estamos satisfechos con el tiempo que tenemos, no pedimos más del qual hay y siempre tenemos suficiente. Sabemos que conseguiremos nuestros objetivos a tiempo y que el Gran Espíritu nos llamará cuando entienda que es nuestro final, incluso si no sabemos la cantidad de lunas gastadas. Nosotros hemos de liberar al engañado papalagi de sus desilusiones y devolverle el tiempo. Cojamos sus pequeñas y redondas máquinas del tiempo, pisémoslas y digámosles que hay más tiempo entre el alba y el ocaso del qual un hombre normal puede gastar".

Títol de l'activitat:

Com som, com ens veuen

Objectiu de l'activitat:

- Evitar la visió etnocèntrica que consisteix d'apropar-nos a les altres cultures i analitzar-les des de la nostra, que es converteix, d'aquesta manera, en la mesura de totes les altres.
- Evitar els estereotips, construccions socials simplificades i tipificadores, que generalitzen i orienten les expectatives sobre el que es pot esperar d'un membre d'una determinada categoria.
- Comprendre que la pròpia perspectiva no és, necessàriament, l'única manera de veure el món i valorar els avantatges d'altres punts de vista.

Metodologia:

Lectura de textos; treball en grup; debat; presentació de conclusions.

Desenvolupament de l'activitat:

Posant com a exemple el text que s'annexa (com veiem els nostres veïns europeus), fer un treball de recerca i recollida d'informació sobre els estereotips i imatges *prefabricades* que tenim de persones d'altres nacionalitats i cultures que trobem al centre. Un cop tenim la informació, contrastar-la amb les persones reals i demanar-los quina imatge tenen de nosaltres.

Aquest treball ha de servir com a base per fer una reflexió i treballar les actituds positives respecte la diversitat cultural, eradicant prejudicis però també reflexionant críticament sobre la pròpia cultura des d'altres marcs de referència. Observem les altres cultures amb el prisma de la nostra i aquest fet comporta una determinada manera de veure el món, de percebre i interpretar la realitat. Però el veritable procés de coneixement intercultural implica que cada un s'allunyi dels estils familiars i habituals de mirar el seu entorn per a poder, així, adoptar els punts de vista aliens sense renunciar a la pròpia identitat.

Del resultat de contrastar les imatges preestablertes i la realitat, en pot sortir un article per a la revista del centre, un mural, un vídeo o una exposició de fotografies. Per recollir la informació es pot fer o bé amb entrevistes persona a persona o bé confeccionar una enquesta i passar-la al major nombre possible d'interns del centre.

Recursos:

Fotocòpia del text que trobareu a Documentació i annexos. Folis, bolígrafs, llapis, cartolines, potser càmeres de fotos o de vídeo.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Así vemos a nuestros vecinos europeos

Franceses

Tienen fama de...

Los españoles vemos a los franceses muy arrogantes, chovinistas y engreídos. Tenemos el complejo de que siempre nos han mirado por encima del hombro. Envidiamos su cultura, pero les rechazamos por cursis y prepotentes.

ASÍ SON EN REALIDAD

La revolución francesa fue el motor del cambio en la estructura social europea. Los franceses han sabido siempre exportar su cultura, su cocina y su vino. Actualmente, de los países de la Unión Europea, Francia es el de mayor esperanza de vida, lo que refleja el nivel de bienestar social alcanzado. Según las encuestas, los franceses valoran la familia y los amigos más que la lectura y las vacaciones son para ellos algo sagrado. Se levantan a las siete, cenan a las ocho de la tarde y se acuestan a las once y media.

Italianos

Tienen fama de...

Nos parecen mentirosos, muy simpáticos, divertidos y excesivos. Nos los imaginamos comiendo espaguetis y defendiendo el honor de la mamma. Los hombres (guapos, donjuanes y tiernos como Marcello Mastroniani) nos encantan a todas.

ASÍ SON EN REALIDAD

Italia ha llevado su cultura a través de la emigración a países como Estados Unidos y Argentina. Un ejemplo es su gastronomía, que se ha impuesto en todo el mundo.

Italia, como España, es muy diferente de norte a sur, fundamentalmente por el grado de desarrollo económico. Su nivel de participación y cultura política es superior al de otros países de su entorno. El índice medio de lectura es alto. La familia es un valor fundamental, pero hoy aleja a Italia del tópico. Los horarios son parecidos a los de los franceses: madrugan.

Británicos

Tienen fama de...

Siempre los vemos con la taza de té en la mano o fumando en pipa. Esa imagen la han

inmortalizado las películas: el clásico gentlemán inglés, un poco aburrido, con el bombín o el monóculo como signos característicos, hablando entre dientes haciendo gala de la flema británica. De un tiempo a esta parte, ha aparecido otro tópico opuesto: el de que todos son hooligans.

ASÍ SON EN REALIDAD

El Reino Unido es un cóctel entre la historia y la innovación, conviven las tradiciones más estrictas con la modernidad más llamativa. Los ingleses son amantes de la literatura y el teatro. Son buenos administradores comerciales y ocupan el número 19 entre los países más ricos del mundo. Su democracia, aunque antigua, no tiene Constitución escrita. Son los europeos que más horas dedican al día a ver la televisión: 3 horas y 50 minutos de media. Y los que más pronto cenan: casi nadie lo hace después de las 6.

Alemanes

Tienen fama de...

Decimos que son autoritarios, perfeccionistas, trabajadores y disciplinados. Pero luego, la otra imagen (distorsionada y tónica) que nos muestran los turistas, que se abrasan en las playas españolas y que culminan sus noches del sábado bebiendo litros y más litros de cerveza, nos deja bastante atónitos y sorprendidos por su contraste con la legendaria seriedad teutona.

ASÍ SON EN REALIDAD

Alemania se ha convertido en la potencia económica europea. Se ha hecho con el liderazgo en Europa, sustituyendo a Francia. Es un país de grandes filósofos, músicos, pintores y escritores. Los alemanes tienen una gran capacidad para trabajar y progresar en equipo. De los miembros de la Unión Europea, son los que más frecuentan la consulta del médico. La lectura y comer o cenar en casa con amigos son sus hobbies favoritos. Se levantan a las 6,45 h, cenan a las 18,45 y se acuestan a las 23,00 horas.

Portugueses

Tienen fama de...

A los portugueses siempre los hemos mirado por encima del hombro, y esa actitud nos ha hecho minimizar tanto su cultura como su forma de ser. A pesar de vivir tan cerca, los hemos ignorado y no nos hemos detenido a conocer sus virtudes. Sus hombres tienen fama de románticos, melancólicos y tristes. Y de las mujeres decimos que son antipáticas y poco agradecidas.

ASÍ SON EN REALIDAD

Si los italianos nos sacaron de la Edad Media, los portugueses impulsaron el Renacimiento con sus descubrimientos geográficos. Es un país pequeño que se vio obligado a abrir vías comerciales por el mar, llegando a comerciar con Japón. Históricamente, España le fue hostil y encontraron un buen aliado en Inglaterra, que ha influido en su cultura. Son los europeos que menos tiempo dedican al ocio: 28 minutos diarios de media. Se levantan a las 7, cenan a las 8 de la tarde y se acuestan a las 23'30 h.

Griegos

Tienen fama de...

Existe un gran desconocimiento hacia este maravilloso país, aunque nuestra reina sea griega. Tenemos una idea bastante difusa de la Grecia actual y representamos sus mujeres vestidas con túnicas antiguas. Todas ellas nos parecen trágicas y de mucho carácter, como Melina Mercouri. Y a los hombres les hemos colgado el sambenito de ser marineros con camiseta de rayas.

ASÍ SON EN REALIDAD

Grecia es la cuna de la cultura de Occidente. Tuvo su época dorada en la Antigüedad y después vivió hasta hace un siglo sometida a los turcos, que también le han dejado su herencia. Su legado histórico y cultural es incuestionable. Tienen un carácter muy parecido al nuestro y sus costumbres y horarios tampoco se alejan: cenan a las 9 de la noche y se acuestan a las 0,40. Junto a los portugueses, son los que más gastan en

comer, beber y fumar. Es el país de la UE, con España, que más disfruta de sol al año: 2600 horas.

Y ahora contesta: ¿qué tópicos existen en tu país sobre otras naciones? ¿Crees que hay algo de verdad en esos tópicos? ¿Sabes qué piensan en el extranjero de tu país? Pregunta a tus compañeros y discutid sobre ello.

G. Diversitat cultural

Activitats

- Els protagonistes de la meva vida
- Iguals, diferents
- Que els altres no parlin per mi
- El ruc
- El naufragi
- Els privilegis de les majories
- El que menja el món
- Buscant notícies (del món i del nostre entorn)

Títol de l'activitat:

Els protagonistes de la meua vida

Objectiu de l'activitat:

- Permetre que els participants coneguin de primera mà els testimonis i les experiències dels altres en relació amb la diversitat
- Reconèixer les experiències de vida dels protagonistes i els seus punts de vista

Metodologia:

Incentivar els participants que recullin informació
Diàleg i posada en comú d'aquesta informació

Desenvolupament de l'activitat:

Es tracta de fer un recull de biografies de persones procedents de diverses cultures. Poden ser persones del grup o també altres persones escollides pels participants. La recollida d'informació haurà de ser sistemàtica per tal de poder exposar-la o comunicar-la per algun mitjà. Per exemple fer una publicació amb les bibliografies, o fer una síntesi comparativa d'etapes de la vida de cadascú en diverses èpoques i societats.

Unes orientacions que poden facilitar la recollida d'informació poden ser:

- La casa: com era, la construcció, els materials..
- La seva família: els pares, germans, la resta de membres, les feines de cadascú...
- La seva ciutat, poble, barri...
- La seva religió i/o rituals
- Els menjars tradicionals
- La infància: els amics, narracions infantils, jocs...
- Etc.

Els/les participants exposen a la resta de grup un resum de la informació recollida i de com volen reflectir els resultats.

Es poden realitzar activitats derivades d'aquestes i també d'incidència comunitària com les exposades a continuació:

- Un taller d'històries i contes d'arreu del món
- Taller de ritmes i músiques d'arreu del món
- Fer activitats d'aquest tipus en la celebració de dates assenyalades, en les trobades familiars, etc.

Recursos:

No es necessiten recursos específics.

Si es vol donar continuïtat i fer alguns dels tallers proposats pot estar bé disposar de:
llibres de contes i històries d'arreu del món, CD de diferents ritmes i músiques,
instruments musicals diversos, etc.

Avaluació:

Assistència

Participació i implicació

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Iguals, diferents

Objectiu de l'activitat:

- Ajudar a descobrir els mecanismes dels prejudicis i la intolerància
- Fomentar les idees de convivència en la diversitat

Metodologia:

Visualització de fotografies
Valoracions individuals i debat

Desenvolupament de l'activitat:

El moderador presenta una sèrie de fotografies on s'aprecien contrastos que habitualment s'utilitzen per remarcar diferències, preferentment aquests materials han de presentar contrastos de tal manera que sigui possible fer diverses lectures a l'entorn de la igualtat i les diferències: sexe, color de pell, aspecte físic general, costums, maneres de vestir, classe o nivell social...

En la primera part de l'activitat el moderador demana als participants que assenyalin de cada fotografia el que tenen de diferent, tot intentant que aflorin les idees associades (estereotips, prejudicis, creences sense fonament) amb aquestes diferències. Per a ordenar l'exposició primer es demanarà una descripció de les fotografies i que incideixin en la descripció en les diferències que aprecien en les persones o situacions que s'hi exposen. Després els demana que manifestin o pronunciïn sobre la importància que donen a aquestes diferències que han indicat: per exemple, què significa un color de pell diferent? Què significa ser home o dona?

Es va anotant en una pissarra el que els participants destaquen com a diferències i les justificacions corresponents. Després es demana a tots els participants que es manifestin sobre allò que s'ha anat dient. El paper del moderador està en qüestionar les "diferències" que estiguin plantejades com a excloents, menyspreants o que estiguin basades en creences manifestament falses, i incidir en que moltes de les diferències es basen en el rol o paper que ha estat establert socialment per cadascú.

Quan s'ha acabat el torn de les diferències es demana que per a les mateixes fotografies s'assenyali el que tenen d'igual els personatges representats, orientant les

apreciacions en diversos sentits: igualtat de drets, igualtat de necessitats, igualtat sensorial...

L'activitat finalitza amb un repàs, una revisió de les diferències i igualtats trobades a les fotografies, aplicant allò debatut en el grup.

Aquesta activitat pot derivar en unes altres, i aprofitar aquesta dinàmica per *obrir-ne* d'altres, algunes proposades són:

- Fer una sessió monogràfica sobre algun dels aspectes discutits (caracteritzacions home/dona, estranger/nacional, blanc/negre..)
- Fer un recull de notícies, fotografies, expressions, etc. On es reflecteixen aquestes diferències.
- Expressar per algun mitjà d'una manera crítica aquestes diferències: fent un pòster, una auca, un escrit...
- Exposar les fotografies i els comentaris criticant les diferències discriminatòries
- Fer un guió (per a una sessió de titelles, per a un sketch, per a un programa radial, per a un diàleg que s'ha de representar)

Recursos:

Recerca de fotografies on es pugui valorar aquest contrast de les diferències: revistes, llibres, anuncis publicitaris...

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Que els altres no parlin per mi

Objectiu de l'activitat:

Experimentar la frustració de no tenir veu o bé que la teva opinió sigui tergiversada

Reflexionar sobre la importància d'escoltar tothom i del dret a ser el teu propi interlocutor

Treballar el respecte cap a les minories

Metodologia:

Joc de debat

Desenvolupament de l'activitat:

Es formen parelles i a cada una se li lliura la targeta corresponent, de manera que cada parella en tingui una de diferent (A i B). A cada parella i segons el temps acordat (uns 5 minuts) es formulen preguntes sobre el tema tractat. Es torna al grup gran.

El que té la targeta B exposa al grup les opinions de la parella amb la qual ha treballat i que tenia la targeta A però segons les instruccions de la targeta B que li ha tocat. El que fa de facilitador (potser el mateix educador) ha de seguir les instruccions marcades en la seva targeta.

Finalment es treballen en comú les qüestions següents:

- Ha resultat fàcil l'activitat? (A i B)
- Com t'has sentit durant l'activitat? (A i B)
- Com us heu sentit davant l'experiència que una altra persona parli per tu i sense poder objectar res? Explica l'experiència (A)
- És freqüent que us passi?
- Si ho traslladeu a nivell de la societat, que creus que passa amb les minories? Són escoltades? Et sembla just?

Recursos:

Targetes amb les diferents instruccions per a cada parella (A i B i per al facilitador):

Targeta A: un tema significatiu per al debat

Targeta B: un tema significatiu per al debat. Té instruccions d'escoltar atentament les respostes d'A, els seus arguments, assentir de tant en tant, donar-li la raó i fent preguntes que denotin interès. Quan hagi d'exposar la seva opinió davant el grup, tria un parell d'idees i canvia-les al teu gust, millor quan més exagerades. Encara que negui el que tu exposes, conserva la calma i no li facis cas.

Targeta del facilitador: instruccions per a qui li toqui fer aquest paper: no pot permetre que A parli mentre duri la intervenció de B davant el grup. Si ho fa, l'ha de renyar i convidar B que continuï parlant. A no té dret a rèplica.

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

El ruc

Objectiu de l'activitat:

Presentar formes no violentes de resoldre conflictes
Demostrar que la violència no és la millor manera de resoldre els problemes
Treballar la cooperació
Buscar alternatives

Metodologia:

Joc de participació i discussió

Desenvolupament de l'activitat:

A cada grup (es faran grups de 3 a 5 persones, segons els participants) li correspon un *ruc*, que portarà un globus de color per a diferenciar el de cada grup. L'objectiu del grup és fer arribar el seu *ruc* al punt triat el més ràpidament possible. Als *rucs* se'ls indica, sense que se n'assabentin la resta de participants, que només poden avançar amb bones paraules i demostracions d'amabilitat i/o afecte.

Al grup se li explica que no està permès agafar el *ruc* i dur-lo a la meta, ni tampoc els insults.

Es poden donar pistes sobre la manera de fer moure els rucs. Però són els mateixos participants els que han de descobrir l'estratègia que els farà guanyar.

Pautes per a la reflexió final:

- Com heu intentat resoldre el problema?
- Heu parlat amb el grup buscant la manera de guanyar?
- Com heu arribat a la conclusió que les bones paraules farien avançar el ruc?
- Quines diferències trobem entre resoldre els problemes dialogant o resoldre'ls de mala manera?

Recursos:

Globus de diferents colors

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Activitat

El naufragi

Objectiu de l'activitat:

- Treballar la cooperació.
- Buscar-hi alternatives.
- Reflexionar sobre les pròpies decisions.

Metodologia:

Joc de participació i discussió

Desenvolupament de l'activitat:

Segons la grandària del grup:

Es reparteix la fotocòpia (annexada en el material) a cada membre del grup. Donem 5 minuts perquè cadascú prioritzi 3 alternatives i les justifiqui.

Cadascú exposa de forma individual les seves 3 alternatives raonades, i mentrestant algú a la pissarra anota el nom de les alternatives (fent suma i el perquè)

Quan tothom ha fet l'exposició, es posa de manifest de nou que ha d'estar tothom d'acord en les 3 alternatives que han d'agafar. S'han d'arribar a pactes i discutir.

Es divideix en dos grups i els dos grups després n'han d'explicar el perquè

Han decidit les 3 alternatives, i a quins acords han arribat.

El paper de l'educador és ambientar el joc, descrivint l'espai, qüestionar les alternatives que ràpidament sorgeixen com a bones per fer reflexionar. Aquest paper motivador del joc, el pot assumir una persona del grup.

Pautes per a la reflexió:

Un cop acabada la presa de decisions serà molt important analitzar-ne el procés.

Hi haurà qui hagi respectat les opinions de la resta però segur que hi haurà també els que hagin imposat la seva opinió sense deixar gaire espai a altres de diferents. Aquesta segona part és molt més important i sobretot més educativa que la primera. Més que jutjar es tracta d'escoltar, obrir un espai per al debat. Com més organitzat sigui el debat més oportunitats de parlar tindran aquelles persones que normalment guarden silenci en aquestes circumstàncies.

Recursos:

Fotocòpies de la documentació annexada.

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

El naufragi

Imagineu que us trobeu en un naufragi. Amb prou feina heu aconseguit arribar a una illa en la qual haureu de passar tres anys de la vostra vida, sense sortir-ne.

Viureu en aquestes condicions:

- ▶ Ocupareu un espai físic quadrat, absolutament idèntic a la realitat terrestre.

Aquest espai mesura vint kilòmetres quadrats i està repartit de la manera següent:

$\frac{1}{4}$ és un llac amb peixos;

$\frac{1}{4}$ és una terra de conreu;

$\frac{1}{4}$ és un bosc salvatge;

$\frac{1}{4}$ és un terreny sense conrear.

- ▶ El clima és estival, amb una temperatura constant de 30° durant el dia i de 20° durant la nit. Només plou 30 dies l'any.

- ▶ Les úniques persones amb les quals us relacionareu el temps que hàgiu de ser a l'illa seran els propis membres del grup.

- ▶ Entre totes les persones del grup podeu rescatar 3 objectes dels 36 que hi ha al vaixell.

Us heu de posar d'acord entre tot el grup per decidir quins tres objectes de la llista decidiu agafar.

Llista d'objectes que podeu escollir:

1. Un equip complet de pesca.
2. Dues pales i dos pics de jardineria.
3. Tres raquetes de tennis i vint pilotes.
4. Dues guitarres.
5. Vint pastilles de sabó.
6. El quadro de la Gioconda.
7. Deu pel·lícules i un projector de piles.
8. Una motxilla per a cada persona del grup.
9. Cent rotllos de paper higiènic.
10. Una vaca i un toro.
11. Cent caixes de conserves assortides.
12. Cent llibres de literatura clàssica.
13. Cent botelles de begudes alcohòliques.
14. Un Jeep nou.
15. Una barca de rem.
16. Deu barres metàl·liques.
17. Cent caixes de mistos.
18. Un cavall de sis anys.
19. Una bona quantitat de penicil·lina.
20. Cent paquets de tabac.
21. Tres jocs de cartes.
22. Un gat siamès.

23. Articles d'higiene i de bellesa.
24. Llavors de diverses classes.
25. Una màquina d'escriure.
26. Cinc armaris plens de roba.
27. Vint-i-cinc fotografies de persones estimades.
28. Cinc mil fulls de paper per a escriure.
29. Un fusell i cent bales.
30. Un equip de pintures a l'oli i trenta tubs de recanvi
31. Cent discos i un tocadiscos a piles.
32. Un Cadillac i quatre mil litres de benzina.
33. Material per a fer un reportatge fotogràfic.
34. Dues tendes de campanya de tres places cada una.
35. Tres llits molt grans.
36. Una bateria de cuina.

Títol de l'activitat:

Els privilegis de les majories

Objectiu de l'activitat:

L'objectiu de l'activitat és prendre consciència dels privilegis no explícits que tenen determinats grups.

Metodologia:

Enquesta. Recollida de dades. Anàlisi del resultat. Reflexió. Conclusions

Desenvolupament de l'activitat:

Passar l'enquesta que trobareu a recursos (fer fotocòpies després de passar-la a un Word, pel sistema de copiar i enganxar), marcant les respostes afirmatives. Tot i que es pot treballar amb el grup que tinguem a l'activitat, seria molt interessant demanar la col·laboració d'altres professionals (mestres, per exemple) perquè les passin en les seves activitats i així tenir un volum important d'informació. Les conclusions i la reflexió final podrien donar lloc a un article per a la revista del centre, per exemple.

No cal posar el nom però sí el grup al qual es pertany (pel país d'origen, ètnia, gènere ...)

La informació recollida ens portarà a la conclusió que només les persones que pertanyen al grup majoritari poden respondre afirmativament totes les qüestions plantejades.

Recursos:

Enquesta:

Llegir la llista d'afirmacions que posem tot seguit, contesteu amb un *sí* o amb un *no* segons la vostra pròpia experiència i, si voleu, podeu explicar breument el perquè de la resposta.

1. Puc, si vull, buscar fàcilment la companyia de membres que considero del meu grup
2. Si vull, puc evitar la companyia de persones que pertanyen a grups que he après a considerar com a sospitosos o dels que jo crec que han après a sospitar del meu propi grup
3. Puc anar a comprar, entrar i sortir de les botigues sense sentir que em vigilen les persones que hi treballen
4. Puc encendre la TV o mirar la portada de revistes sabent que hi trobaré persones del meu grup
5. Puc anar a una botiga de música o a uns grans magatzems i trobar la música amb la qual jo em sento representat
6. No tinc la necessitat d'educar els meus fills i filles per protegir-los del racisme que penso que es poden trobar a la societat
7. Puc estar segur que trobaré persones del meu grup en llocs de responsabilitat, en institucions públiques o en empreses privades
8. Si em para un policia, puc estar segur que no és pel meu aspecte exterior
9. Puc considerar opcions socials, polítiques, professionals o de qualsevol tipus sense haver de preguntar-me si és possible per a una persona del meu grup
10. Puc anar a llocs públics sense preguntar-me si les persones del meu grup són acceptades en aquell lloc
11. No tinc dificultats de trobar veïns que estiguin conformes amb el meu estil de vida
12. Tinc l'oportunitat de suposar que rebré el mateix tracte de respecte a les botigues que la resta de les persones
13. Puc pensar que no se'm jutjarà de manera negativa per l'aspecte de la meva roba o del meu cotxe

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

A partir de l'exposició: "Planeta hambriento: Lo que come el mundo"

Fotògraf: Peter Menzel

Metodologia:

- Debat a partir de l'exposició de les diferents fotografies
- Participació activa en debats i elaboració de judicis fonamentals sobre les fotografies
- Exposició fotogràfica al mòdul de fotografies dels mateixos interns de la seva compra setmanal de l'economat i tot allò de les màquines del mòdul que consumeix i de la despesa que fan.

Objectiu de l'activitat:

- Reflexionar vers les desigualtats socials que hi ha avui dia pel que fa a l'alimentació.
- Reflexionar sobre l'escassetat i l'abundància.
- Reflexionar i identificar la diversitat de famílies representades a les fotografies
- Reflexió sobre el consum d'aliments, begudes, etc. i el cost setmanal d'aquests.
- Reflexió pròpia sobre el consum que fa cada intern

Desenvolupament de l'activitat:

1. L'educador visita la pàgina web de l'exposició:
<http://video.alisys.net/cajamadrid/obrasocial/planetahambriento/>

Es poden observar les diferents famílies i la seva composició (a mi em sembla molt interessant) amb el cost setmanal en dòlars, i el consum detallat dels aliments que tenen.

2. Presentació de l'exposició fotogràfica al grup. (vegeu l'annex 1)

L'annex 1, pot servir per fer una miqueta de resum al grup per presentar l'activitat que treballarem, i al final a més a més d'exposar les fotografies, proposem que ells puguin fer-se també una fotografia, on es reflectirà tot allò que consumeixen al llarg d'una setmana, i que comprem a l'economat o a les màquines.

Es repartirà a cadascú una graella on detallaran els seus àpats i despeses. Així si a la setmana prenen 40 cafès, a la fotografia apareixeran 40 gots de cafè, 8 ampolles d'aigua, 14 llaunes de Coca-Cola, 10 paquets de tabac...

I preguntarem als interns quina medicació per dormir prenen (en el cas de les dones, moltes d'elles prenen entre 3 i 10 cafès diaris i prenen benzos), per poder fer una reflexió sobre el consum.

3. Primer de tot vaig presentar les fotografies sense cap informació a les internes, per tal d'explorar, i observar la informació que es desprèn d'una fotografia. Així es van veure les diferents composicions familiars.

Cada fotografia correspon a un país, i vam dedicar una estoneta a dir cadascú de les internes que coneixia d'aquest país, i d'on rebia aquesta informació: televisió, novel·les, escola, de dibuixos animats, s'ho imaginem...

Sorgeixen coses curioses sobre els seus coneixements sobre les societats- cultures: del Japó, els videojocs, el Shin Chan, la peli i el llibre de *Memòries d'una geisha*... D'aquí s'extreu i es treballen les possibles tradicions que tenen, creences, com és el país, les relacions que hi ha entre pares-fills, dona-home, tipus d'alimentació, tipus de consum... el paper de la dona en aquella societat (no existeix, submissa, treballadora..).

Després d'aquesta primera entrada, es pot aportar més informació sobre la cultura del país, que siguin els mateixos interns que en facin recerca, o amb visionat de pelis, o de la wikipèdia (jo en vaig agafar de la wiki per fer 5 cèntims i ampliar en allò que les internes mostraven interès).

A la pàgina web de l'exposició quan entres al mapamundi i cliques damunt d'una fotografia pots imprimir les característiques i explicació que l'autor en va fer. Això es lliura per estructurar-ne l'exposició i observar més les característiques en el menjar.

Un cop emplenada la fitxa de consums fets i els costos econòmics, es treballa els resultats obtinguts.

Jo vaig organitzar cada fotografia amb allò que les internes havien treballat, més la informació ampliada, més la fotografia en color per exposar en un àlbum. Cada fotografia li dono a una interna, i treballen entre totes la forma de exposar-les en una gran cartolina- plafons. I el que volen remarcar del treball que hem fet?

Després es fa la fotografia d'elles amb tot allò que han consumit i una explicació detallada com en els altres casos.

Recursos:

Tinta per impressora en color
Cartolines de colors
Màquina de fotos

Avaluació:

Assistència
Participació
Opinió dels interns

Documentació i annexos:

1. Documentació per presentar a l'activitat.
2. Documentació fotogràfica → enllaç a internet
<http://video.alisys.net/cajamadrid/obrasocial/planetahambriento/>
3. Fotografies per exposar
4. Plantilla: i jo, què consumeixo?

Documentació per presentar l'activitat

http://www.obrasocialcajamadrid.es/Ficheros/CMA/ficheros/OScultura_BarnaDossierPH.PDF

Annex 4

	dilluns	dimarts	dimecres	dijous	divendres	dissabte	diumenge
esmorzar							
a mig matí							
abans de dinar							
dinar							
berenar							
sopar							
ressopó							
euros							

Títol de l'activitat:

Buscant notícies (el món i el nostre entorn)

Objectiu de l'activitat:

- Aprendre a observar l'entorn per percebre la convivència en la diversitat
- Desenvolupar una consciència crítica de la manera com els nostres prejudicis i estereotips influeixen en les nostres percepcions

Metodologia:

Visualització de fotografies
Creació de notícies
Debat en grup

Desenvolupament de l'activitat:

Es presenta al grup una fotografia on hi hagi una situació que presenti *riquesa informativa* en relació amb el tema que es vulgui tractar (guerra i pau, violència, joves, vells, immigració...) i es demana a qui participi que en parelles elaborin una notícia per a la premsa escrita, per a una emissora de ràdio o per a la televisió. L'esquema de la notícia ha de ser:

- Titular
- Personatges i característiques (quines són les persones que apareixen a la fotografia?)
- Descripció dels fets que fan? Què va ocórrer? Per què hi són?
- On va ocórrer? I quan?
- Per què va ocórrer (causes)?
- Relació de les altres persones en els fets
- Opinions i valoracions com a cronistes de la notícia

Quan les diferents parelles tenen redactades les notícies s'exposen a la resta del grup: o bé llegint-les o, en el cas que siguin les notícies per mitjans orals, presentant-les com si fos un informatiu.

A continuació el grup debat sobre les qüestions següents:

- Com hi intervenen les nostres opinions i valoracions?
- Com hi intervenen els prejudicis o estereotips?

Com ens referim als diferents personatges?
Quins sentiments evidenciem respecte a cadascú dels personatges i a la situació?
Quina objectivitat es pot pretendre?

Recursos:

Imatges que creiem que puguin donar peu a la creació de notícies i de les quals es pugui extreure *informació*.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Dues fotografies que ens poden ajudar a fer l'activitat. Encara que es posen els titulars per tal de situar les imatges, seria interessant donar al grup les fotografies sense referències per tal de poder crear la notícia amb la *informació visual* únicament

[Patacada a la treva a Gaza en l'estrena de la diplomàcia d'Obama](#)

Primera visita de Mitchell al Pròxim Orient

JOAN CAÑETE BAYLE
El Periódico de Catalunya 28/1/2009

[La crisis también frena las pateras](#)

El paro provoca el descenso de inmigrantes que quieren venir a España

M. .J. LÓPEZ DÍAZ - Almeria - 21/01/2009
El País

H. Mites, religions i creences

Activitats:

- Un ventall de possibilitats (I)
- Un ventall de possibilitats (II)
- Un ventall de possibilitats (III)
- Fem una trobada: Diàleg intercultural i interreligió

Títol de l'activitat:

Un ventall de possibilitats (I)

Objectiu de l'activitat:

- Realitzar una aproximació a les diferents religions i creences

Metodologia:

Lectura de documentació relacionada amb les religions
Diàleg a l'entorn d'aquestes lectures

Desenvolupament de l'activitat:

L'activitat que es proposa és fer una aproximació al món de les religions i les creences. Aquesta temàtica és molt àmplia així que són diverses les sessions que es poden fer sobre aquest tema depenent també de les inquietuds de cada grup.

En aquesta primera sessió es proposa parlar de les tres religions potser més conegudes per tots i totes: cristianisme, judaisme i islam.

La sessió es pot enfocar de diverses maneres depenent de la facilitat de l'educador al voltant de la temàtica:

- Una primera ronda de preguntes als participants per saber els coneixements previs de les tres religions de les quals volem parlar: si són practicants o no? De quina religió? Què en saben del cristianisme, judaisme i islam? Quins punts comuns tenen?, etc.
- Lectura col·lectiva dels documents que s'adjunten a l'apartat de documentació
- Debat final sobre aquestes tres religions a l'actualitat: què els ha aportat les lectures? Els ha sorprès alguna informació nova o no? etc.

Recursos:

Lectures sobre el cristianisme, islam i judaisme. A causa de la seva extensió i segons el grup, es pot fer la lectura íntegra durant la sessió o portar fet per part de l'educador un petit resum de les tres lectures, o bé encarregar prèviament a la sessió fer aquests resums a algun component del grup.

A continuació us indiquem tres direccions tant de pàgines webs com de llocs físics on cercar més informació sobre aquest tema:

Adreces d'interès

Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya
Via Laietana, 14. 08003 Barcelona. Tel. 93 567 64 30. www.gencat.cat
Té com a funcions l'atenció a les diferents entitats religioses establertes a Catalunya i l'elaboració d'estudis i informes en matèria d'afers religiosos. Al web, s'hi pot trobar una llista amb adreces i localització de totes les confessions religioses presents a Catalunya:
[Departament de la Presidència. Afers religiosos](#)

Centre d'Estudi de les Tradicions Religioses
Rocafort, 234, baixos (jardins Montserrat). 08029 Barcelona. Tel. 93 410 77 07
www.cetr.net

Centre laic d'estudi i divulgació del fet religiós i les tradicions religioses. Ofereix cursos per a conèixer el món de les religions, conferències, taules rodones. Disposa de biblioteca i atén consultes.

Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós
Centre Unesco de Catalunya. Mallorca, 285. 08037 Barcelona. Tel. 93 457 69 80
www.audir.org

Reuneix aquells membres de les diverses confessions religioses disposats al diàleg, a establir ponts entre les diverses religions i amb el conjunt de la societat, essent una bona via per facilitar contactes. www.webislam.com

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Lectures extretes de:

- Centre Unesco de Catalunya. (2006). *Guia per al coneixement de la diversitat religiosa adreçada als serveis policials de Catalunya*. Barcelona, Unescocat.

Cristianisme

És la religió professada pels seguidors de Jesús de Natzaret, el Crist (de *Xristos*, *messies*, en grec), que al llarg de la història s'ha anat dividint en diverses esglésies.

Aquest apartat és molt més breu que el de les altres religions -com ja hem explicat a la introducció- per no allargar innecessàriament aquest manual amb informacions ja conegudes per tots. Si hi ha aspectes menys coneguts són potser aquells que fan referència a les esglésies minoritàries. En el nostre entorn social el cristianisme ha estat representat, principalment, per l'església catòlica. Els moviments migratoris estan fent créixer força ràpidament altres branques del cristianisme. L'estabilització de persones vingudes dels diversos països de l'Est europeu anirà acompanyat de l'augment d'esglésies nacionals ortodoxes. Del nord d'Europa i dels diversos indrets d'Amèrica ens arriba tot un ventall d'esglésies evangèliques. Mentre que la comunitat filipina s'integra majoritàriament en l'església catòlica. La presència filipina a l'església catòlica catalana és prou important com perquè el Bisbat de Barcelona li hagi atorgat un reconeixement específic, amb una parròquia pròpia. La ciutat compta també amb una parròquia francesa i una altra d'alemanya⁴. A més, moltes parròquies de Catalunya tenen programes d'especial atenció i acolliment de la població recentment immigrada, des de l'Àfrica, els països llatinoamericans, etc.

Com a primer cop d'ull general no cal dir que el *lloc de culte* dels cristians és l'església i que el dia de celebració és el diumenge. Alguns trets de les esglésies i de les celebracions dominicals canvien segons l'església de què es tracti.

Festes

Pel qual fa a les festes els dos períodes principals són la celebració del naixement i la de la mort i resurrecció de Jesús, que van *cristianitzar* celebracions precristianes. El naixement, les festes de **Nadal**, coincideixen amb el solstici d'hivern, 24-25 de desembre per les diverses esglésies occidentals i 6-7 de gener en el calendari que segueixen les esglésies d'Orient.

Vers l'inici de la primavera, la Pasqua jueva (entre els mesos de març i abril) marca la *Setmana Santa*, la commemoració de la mort i la resurrecció de Jesús. El diumenge previ a la Setmana Santa, diumenge de Rams, davant de les esglésies té lloc la benedicció dels rams: nens i nenes amb palmons i palmes, adults amb branques d'olivera i de llorer, es reuneixen per a la benedicció. Els dies abans ha tingut lloc en algun carrer o plaça el "mercat dels rams" per a la venda dels palmons i les palmes. Dijous i divendres sants, a primera hora de la tarda té lloc la celebració dels oficis a l'interior de les esglésies. Cap al tard, en moltes poblacions, la via pública es veurà *ocupada* per Via Crucis i processons. Si al llarg de la setmana es reviu el procés de dolor i mort de Jesús, el diumenge (Diumenge de Pasqua) és el moment de la joia per la resurrecció, el dia culminant de l'any cristià.

Una festa molt visible en l'espai públic és la del solstici d'estiu, la *nit de Sant Joan*, la del 23 de juny, amb les seves revetlles, caracteritzades pels focs i els petards. Tanca aquesta celebració de la llum la revetlla de Sant Pere la nit del 28-29 de juny.

L'1 de novembre o els dies propers a aquesta data, per *Tots Sants*, en record dels morts, el costum era –i és, per a moltes persones- visitar el cementiri, portar-hi flors,

⁴ La parròquia filipina és l'església de la Immaculada Concepció i St. Lorenzo Ruiz, a la pl. St Agustí, 2, de Barcelona (93 318 62 31). L'Alemanya, l'església de St. Albert Magne, c/ Avenir, 14, de Barcelona (93 414 58 38) i la francesa, Mare de Déu de Lorda, c/ Anglí, 15 (93 204 49 62).

arranjar les tombes. *Tots Sants* se celebra molt en els països llatinoamericans i, en la mesura que les famílies llatines arrelin entre nosaltres aquest tret, probablement, es farà notar.

No hi ha població gran o petita que no tingui la seva festa major: uns dies de festes i celebracions, generalment a l'estiu, en honor del patró o patrona del poble, que pot ser alguna advocació de la Mare de Déu o algun sant o santa.

L'Església ortodoxa

La població que arriba de països de l'Est d'Europa són, majoritàriament, cristians ortodoxos. El terme *ortodox* feia referència a la pràctica religiosa *correcta*, "segons la correcta tradició". L'escissió entre l'Església catòlica (que significa *universal*) i les esglésies orientals es va produir el 1054, després d'un seguit de divergències respecte les creences i la vida de l'Església. El motiu principal va ser el desacord amb la supremacia del bisbe de Roma, el Papa, sobre qualsevol altre bisbe, com a cap únic de l'Església. Les esglésies d'Orient tenien vida autònoma cada una d'elles, entorn a un bisbe, i així han continuat fins ara. Entre els cristians orientals, o ortodoxes, no hi ha una figura equivalent al Papa, una autoritat única. La figura principal són els patriarques, el bisbe de la ciutat més important d'un país o d'un territori ampli. El Patriarca d'Atenes és el cap de l'Església ortodoxa grega, el de Moscou de l'Església ortodoxa russa, etc.

L'organització en diverses esglésies autònomes que caracteritza el món ortodox no és viscut com un problema que calgui resoldre. És així com es concep que ha de ser l'església i no com una institució amb un únic vèrtex. L'Església oriental és una i múltiple i, així, a mesura que creix la població originària d'un país o d'un altre, procuraran tenir el seu propi lloc de culte, amb un *pope*, un sacerdot, de la seva pròpia Església nacional. Una persona sèrbia buscarà la comunitat sèrbia, una grega la grega, etc. La religiositat té un fort component nacional.

Lloc de culte: les esglésies o oratoris ortodoxes tenen les mateixes funcions que les esglésies catòliques, però la part de l'altar on el sacerdot oficia el ritus eucarístic queda separada de la part dels fidels per l'*iconòstasi*, una mena d'envà format per rengleres d'icones amb una zona de pas o porta central. Les icones són venerades com a lloc de la presència divina (comparable al sagrari pels catòlics).

Festivitats: bàsicament les mateixes que la resta d'esglésies cristianes però amb un cert desplaçament de dates pel que fa a algunes, ja que en molts casos es fixen segons el calendari Julià (que regia a l'Imperi d'Orient i no pel gregorià d'Occident)

Protestantisme

El nom ens serveix per identificar a les esglésies que sorgeixen com a fruit de la reforma cristiana iniciada per Luter al s. XV, també conegudes com a esglésies evangèliques. Un dels punts de desacord amb Roma era el de l'autoritat única i, així, aconseguir una església única reformada no ha estat mai un objectiu del moviment de reformisme, per això no ens ha d'estranyar la multitud d'esglésies protestants o d'esglésies evangèliques diferents que podem arribar a trobar. El carisma personal dels fundadors, les circumstàncies històriques i culturals, han donat lloc a un ventall molt ampli: esglésies reformades, adventistes, evangèliques, baptistes, metodistes, anglicana... Algunes ja eren presents entre nosaltres des de fa temps, tot i que amb dificultats per la manca de llibertat religiosa que es va viure a Espanya fins a

l'adveniment de la democràcia. D'altres, creixen i proliferen juntament amb l'arribada de persones de països on el protestantisme, en alguna de les seves variants, té una forta presència. És el cas de molts països europeus però, també, dels llatinoamericans on les esglésies evangèliques juguen un paper de lligam social molt important. La pertinença a un grup religiós o un altre encara pren més força en situació d'emigració.

D'aquest gran ventall d'esglésies, pot tenir interès fer una especial menció a l'*Església evangèlica de Filadèlfia* a la qual pertany una part significativa de la població gitana catalana.

L'Església evangèlica de Filadèlfia

Una part important de la població gitana catalana s'identifica més i més com *al-leluia*, com a membres de l'Església evangèlica de Filadèlfia.

Els orígens de la predicació del cristianisme evangèlic (protestant) entre els gitanos el situem a principis del s.XIX, a Gal·les, Gran Bretanya amb el pastor George Borrow. Durant un segle el moviment evangèlic gitano es va estenent progressivament, fins que a mitjan s. XX (anys cinquanta) rep un fort impuls a França amb el pastor Clement le Cossec que crea el moviment d'esglésies cristianes de Filadèlfia (res a veure amb la ciutat dels EUA; el nom fa referència a l'antiga ciutat de l'Àsia Menor on va néixer una de les primitives comunitats cristianes). En una Espanya sense llibertat religiosa els inicis són difícils però el 1969 queda legalitzat el moviment sota el nom d'Església evangèlica de Filadèlfia.

El que caracteritza el moviment des dels seus inicis és el fet que els pastors són d'ètnia gitana i fan tot un treball d'adaptació de l'evangelisme als costums, tarannà i necessitats del poble gitano.

L'Església de Filadèlfia és una església pentecostal o carismàtica, és a dir que dóna molta importància a l'Esperit Sant (com a dispensador de carismes divins) i a la Pentecosta, aquell moment en què, segons la fe del cristianisme, quaranta dies després de la mort de Jesús, els primers cristians varen rebre la gràcia de l'esperit en forma d'unes flames de foc i manifestacions de prodigis com el fet de poder parlar diverses llengües i rebre força per a predicar per tot arreu. Als carismàtics, se'ls coneix com els *al-leluies* pels cants i exclamacions d'al-leluia que impregnen les seves celebracions.

L'evangelisme, molt especialment el de l'Església de Filadèlfia, s'ha estès molt entre la població gitana (des dels anys vuitanta). Hi ha hagut alguna conversió de catòlics però, en general, es tracta de grups on el catolicisme no havia arrelat gens. L'entorn comunitari ofereix tota mena d'ajut, també suport amb vista a allunyar de la delinqüència i col·laboració per a desenganxar alguna persona de l'addicció a drogues. En les celebracions, conduïdes per pastors de la pròpia comunitat gitana, es produeixen moments de penitència grupal, lectura de la Bíblia i prèdiques, tot això en un entorn de molts cants i molt participatiu.

L'avenç imparable de l'evangelisme està provocant friccions dins la pròpia comunitat gitana, perquè el lligam eclesial comença a substituir els lligams de sang, s'estan modificant costums i hàbits en generalitzar-se els costums evangèlics per damunt dels de la tradició ancestral. Hi ha tensió entre l'autoritat dels *grans* i la dels pastors. Els convertits es consideren *moderns*, *avançats* en oposició als *rancis*, als *endarrerits*. A nivell de creences dos punts controvertits són la Mare de Déu i el culte als morts. La figura divina femenina (que entre els gitanos de països cristians es concreta en Maria,

la Mare de Déu) és un aspecte central del culte gitano: Maria (i la seva virginitat) és objecte d'una immensa devoció, romeries, processons, són moments claus; Maria és l'autèntic model de tots els valors femenins. Les esglésies nascudes de la reforma eliminen el culte a la Mare de Déu atès que el consideren idòlatra, Maria no té lloc a l'Església de Filadèlfia. Com tampoc no tenen gaire pes els ancestres, el respecte als morts, els difunts perden molt paper per als gitanos convertits.

De moment no hi ha xocs violents però val la pena tenir en compte aquest aspecte. A la comunitat gitana s'estan produint uns canvis en els quals els factors religiosos hi tenen un paper important.

Testimonis cristians de Jehovà

Incloem en l'apartat de cristianisme a aquesta església o moviment, perquè els seus membres es consideren cristians (els autèntics seguidors de Jesús) tot i que no podem dir el mateix a la inversa. El cristianisme no els considera una església més dins de la gran família d'esglésies cristianes.

L'origen dels Testimonis cal buscar-lo vers el 1870 en un cercle d'estudi de la Bíblia, a Pittsburg, Pensilvània, promogut per Charles Taze Russell. La seva fe es basa en la Bíblia, en una Bíblia que inclou els llibres de l'Antic i del Nou Testament però en una versió pròpia no compartida per la resta de moviments i esglésies cristianes. Els Testimonis de Jehovà, seguint l'exemple de Jesús, prediquen el Regne de Déu, de Jehovà (Yahvè). La prèdica del Regne es converteix en l'eix de les seves vides, en la seva missió en aquesta Terra.

Quin Regne? Basant-se en versicles del profeta Isaïes s'identifiquen amb el nou poble escollit que anuncia la fi del món i l'adveniment del Regne. En aquell moment, la Terra (que existirà per sempre) es convertirà en un paradís terrenal (d'amor, joventut, felicitat il·limitada...) per als elegits de Déu. Cent quaranta quatre mil persones viuran als cels amb Jesús (els ungits), i la resta dels elegits en aquest paradís terrenal. Als altres vivents els espera la destrucció i la mort. Aquest moment final va ser enunciat per a l'any 1874, després 1914, 1925 i 1975, i ara per a un futur indefinit.

La reflexió sobre la Bíblia i l'anunci del Regne a la resta de la societat són els elements principals que distingeixen al Testimoni de Jehovà. A més de reunions de reflexió en cercles petits, en cases particulars, setmanalment (dissabte a la tarda o diumenge al matí) la comunitat es reuneix al Saló del Regne, l'espai de reflexió i pregària, per llegir i comentar junts la Bíblia. Els Testimonis es preparen per a la seva missió predicadora, aprenent i assajant en grups en el Saló del Regne.

El seu rebuig a les transfusions de sang apareix, de tant en tant, en els mitjans de comunicació. Basen aquesta prohibició en l'expressió "abstenir-se de sang" que apareix als Fets dels Apòstols 15,29. Des de 1961 acceptar una transfusió és motiu d'expulsió automàtica de la comunitat, el que vol dir, en molts casos, un tall total d'aquella persona amb el seu entorn familiar i social, ja que qualsevol membre està obligat a apartar-se de la persona expulsada. Hi ha controvèrsia entre els Testimonis sobre la interpretació de "l'abstenció de sang" i la seva relació o no, amb l'ús sanitari de productes sanguinis.

La seu central d'aquest moviment és a Brooklyn, Nova York. Els anys 70-80 va créixer molt a Catalunya. En l'actualitat no ha deixat de créixer però la major presència d'esglésies evangèliques, també molt missioneres, li fan competència.

Islam

L'Islam és fruit de la predicació del profeta *Muhammad* a finals del segle VI i principis del VII d. C., a la Meca i a Medina, ciutats de la península aràbiga. La Revelació, el que es considera com a la Paraula de Déu que Muhammad va rebre, va quedar recollida en l'*Alcorà* (la *Recitació*); més tard, l'exemple d'allò que Muhammad va dir o fer es va recollir en els *Hadith* (les *Dites*). L'*Alcorà* i els *Hadith* són els dos fonaments que guien la vida del musulmà (paraula que vol dir "*aquell que se sotmet, que accepta la voluntat de Déu*").

L'Islam és una religió monoteïsta. Proclama la unitat i unicitat de Déu, d'*"Al.lah"*, (paraula que vol dir "Déu" en àrab) seguint la línia profètica del judaisme i del cristianisme. Els musulmans reconeixen doncs alguns profetes de l'Antic i del Nou Testament, com Moisès (*Mussa*) i Jesús (*Isa*).

Déu és considerat Creador, Mantenidor, Guia i Amo del Dia del Judici; només Ell és digne d'adoració. No s'escau, doncs, anomenar als musulmans "*mahometans*", ja que no són seguidors de Mahoma, com els cristians ho són de Jesucrist, sinó només de Déu.

Cinc obligacions, anomenades els "*cinc pilars de l'Islam*" constitueixen la pràctica central de l'Islam: 1. La Professió de Fe o *Shahâda* -"*Testifico que no hi ha altre déu que Déu i que Muhammad és l'enviat de Déu*". 2. La pregària (*salat*) cinc vegades al dia - la del divendres al migdia a la mesquita-. 3. L'impost (*zakat*). 4. El dejuni durant el mes del Ramadà, i finalment, 5. si és possible, un cop a la vida, participar en el pelegrinatge a la Meca (*hajj*).

La discussió sobre qui havia de succeir al Profeta com a guia de la comunitat va donar lloc a l'aparició de dues grans corrents en l'islam: els *sunnites* (que optaren perquè fos algun membre de la seva tribu) i que són actualment la branca majoritària i els *xiïtes* (que consideraren que havia de ser un membre de la família directa de Muhammad, concretament el seu cosí i gendre Alí i la seva descendència). Aquests dos grans corrents comparteixen els pilars bàsics, però es diferencien en molts aspectes organitzatius i espirituals. La majoria dels musulmans de casa nostra (els que provenen del Magrib) són *sunnites*, en alguna de les seves variants.

L'islam es va expandir molt ràpidament i va ser capaç d'incorporar elements culturals de les diverses societats on s'implantava. Hi ha, doncs, una pluralitat de cultures musulmanes. Sense oblidar la població musulmana autòctona (de Catalunya i de l'Estat), podríem parlar de les diverses cultures musulmanes àrabs (la Mediterrània, la dels països del Golf Pèrsic i la Península Aràbiga, la dels països de l'Orient Mitjà...), les cultures musulmanes de l'Àfrica subsahariana, la de Turquia, la cultura musulmana persa a l'Iran, l'asiàtica (Indonèsia, Malàisia, Afganistan, Índia...), la de l'Europa de l'Est o la dels Balcans. Dins de cada un d'aquests grans blocs, dins de cada país, podríem continuar fent més i més distincions, entre la vida rural i la ciutadana, entre les tradicions de les diverses regions... L'Islam és, doncs, una realitat molt plural com podem constatar fàcilment en les diverses maneres d'entendre i practicar l'islam segons els països de procedència de la població musulmana a Catalunya. Per aquesta raó pot ser difícil, de vegades, destriar si una conducta determinada es basa en l'islam com a religió o en costums culturals d'un lloc determinat.

Festes

El calendari islàmic (que regula l'àmbit religiós de la vida del musulmà) és lunar, de 354 dies, (per tant amb una diferència d'11 dies respecte al calendari solar) dividit en 12 mesos de 29 o 30. Els dies no comencen a mitjanit sinó després de la posta de sol. Així doncs, respecte al calendari solar que guia la vida a Occident, les festes musulmanes s'avancen onze dies cada any. El mes de Ramadà també va corrent, és clar, respecte les estacions, i el període de dejuni serà ben diferent si s'escau en els llargs dies d'estiu o a l'hivern.

Les dues grans festes

L'Islam té dues grans festes (oficials, que estan citades en l'Alcorà): *Aïd Al-Adha* i *Aïd Al-Fitr*.

- *la "festa del sacrifici del xai": Aïd Al-Adha, o, Aïd Al-Kebir*

Se celebra el 10 de Zul-Hijja, mes de la peregrinació a la Meca (12è mes) i sol durar tres dies. Els orígens d'aquesta festa es remunten al profeta bíblic Ibrahim (Abraham), que per obeir Déu va estar fins i tot disposat a sacrificar el seu fill. En aquest dia, tant els musulmans que estan a la Meca com a la resta del món, inicien la festa amb una oració en comú i sacrifiquen una ovella, de la qual es queden una tercera part i la resta la reparteixen entre els pobres. Té molts significats simbòlics per a la comunitat musulmana: renovació de l'obediència total a Déu, reconeixement de les faltes i demanda de perdó, reafirmació de la fe, gratitud, etc.

En la festa del sacrifici del xai la gent de les zones rurals tenen el costum de no menjar, ni tallar la carn el primer dia de la festa sinó que la posen en un lloc d'ombra i airejat, com pot ser el balcó o la terrassa de casa.

- *la "festa del trencament del dejuni", la fi del Ramadà: Id al-Fitr*

El mes de Ramadà (novè mes de l'any musulmà), mes del dejuni.

Durant el mes de Ramadà, tots els que han assolit la pubertat han d'abstenir-se de menjar, beure, fumar, usar perfums i tenir relacions sexuals durant les hores diürnes, és a dir, des que surt el Sol fins que es pon i comença un nou dia. Significa una gran disciplina i esforç que se celebra diàriament, en les trobades comunitàries festives de la nit. És un mes de purificació física i moral, de lectura i meditació de l'Alcorà, especialment la nit del dia 27 anomenada *Lailat al-Qadr* o *la "Nit del Destí"*, nit de la revelació de l'Alcorà a Muhammad. Quan s'acaba el Ramadà, se celebra el trencament del dejuni amb la festa anomenada *Id al-Fitr*.

Id al-Fitr: o "festa del trencament del dejuni", a la fi del Ramadà.

Se celebra l'1 de Shawwal (10è mes). Les famílies es troben amb els amics i veïns. S'intercanvien benediccions i desigs de felicitat, personalment o enviant-se targetes. Comencen el dia banyant-se i posant-se la millor roba. Després acudeixen a la mesquita per a les oracions i la gentada sol desbordar el recinte i estendre's per l'exterior. S'intercanvien regals especialment per als nens als quals se'ls compra roba nova, se'ls dona una mica de diners. Paguen un impost religiós (*Zakat al Fitr*) adreçat als pobres, a les dones viudes, als nens orfes, etc.

Suggeriments:

- Per saber quan cauen aquestes dues festes es pot consultar el calendari interreligiós ja mencionat (www.unescocat.org) o portals com www.webislam.com, per exemple.
- Tenir en compte, per si cal prendre alguna mesura (o hi ha una major demanda d'informació), que durant tot el Ramadà i en aquestes dues festes molt especialment, els oratoris estaran més concorreguts, i les reunions familiars i dels grups seran nombroses. Durant el Ramadà, el tràfec de persones, celebracions i trobades diàries, es produeix a partir de la caiguda del sol (que canviarà molt segons en quina època de l'any es produeixi).

Altres festes:

Hègira o festa de cap d'any.

Se celebra el vespre del primer dia del mes primer (Muharram) del calendari islàmic, per commemorar la migració de Muhammad i els seus companys cap a Yatrib/Medina, fugint de les persecucions de la Meca, el 622, any que marca l'inici de la era islàmica.

Achura

El dia 10 de Muharram, pels sunnites, en record de Nuh (Noé) i de Mussa (Moisès) i l'alliberament dels israelites de l'opressió del faraó. (Al Marroc s'organitzen grans mercats per vendre joguines per als nens, instruments tradicionals, elements de decoració per a les cases, fruits secs, etc. Les dones es posen la henna a els mans i els peus; es canta, etc.). Per als xiïtes és un dia de dol ja que recorden el martiri de Hussayn, nét de Muhammad.

Aid Al-Mawlid Nabawi o festa del naixement del Profeta

Se celebra el 12 de Rabí al-Awwal (tercer mes del calendari), en record de la vida i les gestes del profeta Muhammad. Els homes acostumen a reunir-se a la mesquita, on passen tota la nit pregant, recitant l'Alcorà, mentre que les dones ho fan reunides en alguna casa, fins a l'aurora (fajr), ja que es considera que és el moment del naixement del profeta.

Lailat al-miraj o la "nit de l'Ascensió"

Se celebra el 27 de Rajab (setè mes) per commemorar el viatge espiritual de Muhàmmad al cel. Aquesta ascensió s'inicià a Jerusalem, a l'altiplà d'al-Aqsa, on avui s'aixeca la mesquita de cúpula daurada, una de les més importants per als musulmans i *punt calent* del conflicte palestí.

Shab i-Barat, que els musulmans de l'Índia i Pakistan celebren en la lluna plena del vuitè mes, dia en el qual la tradició celebra que en aquest dia Déu va realitzar totes les accions de la humanitat.

Culte

La pregària a l'Islam (salat):

Els musulmans preguen cinc vegades al dia: a la sortida -del sol-, al matí, al migdia, quan el sol s'acaba de pondre i al vespre. No són, doncs, hores exactes i canvien molt segons l'època de l'any. La pregària es recita sempre en direcció a la Ka'aba de la Meca (des de Catalunya és el sud-est). És una pregària que es pot fer, bé individualment, a casa o a qualsevol lloc (i, per tant, no cal estranyar-se si es veu pregar algú en un lloc públic), bé en comunitat, essent obligatori per als homes de pregar comunitàriament a la mesquita el divendres al migdia.

Suggestiments:

- La catifa sobre la qual el musulmà prega (*sajjâda* o *sujûd*), en llocs privats o públics, és un objecte ritual important que marca la separació entre el "món" i l'entorn de la pregària, que no s'ha de trepitjar (amb sabates) ni agafar: hi ha tot un ritual de com tractar-la i plegar-la.

Els oratoris i la Mesquita (paraula que deriva de masjid: lloc on postrar-se)

A Catalunya encara no hi ha cap mesquita amb la forma tradicional i amb tots els elements propis per a la seva funció de lloc per al culte públic i per a la reunió social. Els oratoris intenten tenir el mínim dels elements necessaris, és a dir, prestatges per deixar les sabates, aigua corrent per fer les ablucions i WC, a la sala el nínxol (*mirab*) que indica la direcció de la Meca i el púlpit (*minbar*) des d'on l'*imam* pronuncia el seu sermó el divendres. A la mesquita/oratoris, homes i dones ocupen zones separades; sovint els oratoris de casa nostra, com a resultat de la manca d'espai, s'hi troba a faltar el lloc per a les dones.

La pregària del divendres: En arribar a la mesquita, el musulmà es treu les sabates, que deixa a l'entrada o bé se les emporta, amb les soles juntes, fins al lloc on resarà i les col·loca una mica més enllà d'on posarà el seu cap. Després es renta (ablucions rituals). Amb el cap cobert, es col·loca al costat dels seus companys, mirant a la Meca, i espera el senyal de l'*imam* per començar la pregària. S'encadenen diversos *rakats* o cicles de pregàries i l'*imam* fa un sermó a la comunitat.

Suggestiments:

- Les condicions insuficients de molts oratoris poden crear problemes d'ocupació de via pública, estesa de sabates en els replans, soroll... Pel que fa a les queixes que hi pugui haver del veïnat, les intervencions de mediació hauran d'ajudar a fer present que es tracta de problemes *provisionals*, generats per una situació de precarietat que cal anar resolent al més aviat possible.
- Si s'entra en un oratori, no amb la urgència d'una intervenció, sinó com a contacte amb la comunitat pel motiu que sigui, tenir cura de no trepitjar amb les sabates l'espai on hi ha les catifes o moquetes. L'accés de persones no musulmanes en els oratoris té una acceptació diferent segons si és en un moment de pregària o no, i segons la diversitat de tarannàs de les comunitats. Ni s'ha de donar per suposat el rebuig i l'oposició ni, a la

inversa, donar per fet que la porta és oberta per a tothom: temptejar, presentar-se, preguntar... La persona que ja ha fet les seves ablucions no ha de ser tocada fins que no ha acabat la pregària.

- En cas d'intervenció la presència de gossos no serà gens ben rebuda; si és necessària cal explicar-la, justificar-la.

Altres usos de l'espai públic

Cal tenir en compte el sentit de l'espai públic en la cultura de molts països d'origen de les poblacions musulmanes. En els àmbits tradicionals dels països àrabs, per exemple, la vida de l'home s'associa a l'espai públic i la de la dona a l'espai privat; les dones es reuneixen entre elles i els homes entre ells. Per tant, les reunions entre homes es produeixen, generalment, fora de les llars, a les places, als cafès.

Al Marroc es diferencia entre *café* i *bar*. Al *café* no se serveixen begudes alcohòliques i són espais de reunió social. En certes zones de les ciutats, les dones poden accedir als cafès. El *bar*, en canvi, és un altre tipus de local, en el qual es ven alcohol, en el qual és possible que s'exerceixi la prostitució, i que té una clientela que, o bé no és musulmana, o es podria considerar de *reputació dubtosa*. L'ús indistint dels termes *café* i *bar* a la Península Ibèrica fa que, en general, s'associïn al significat de *bar* marroquí amb totes les seves connotacions.

En la comunitat pakistanesa, la divisió d'àmbits exterior i interior és potser més marcada que en cap altra de les comunitats islàmiques que s'incardinen a la societat catalana. Veurem els comerços, locutoris, etc. regits per homes. Les dones i joves pakistanesos són, de moment, invisibles en la nostra societat. Una divisió que en el país d'origen no era traumàtica ja que allà hi ha tot un món femení de relacions, espais i quefers, però que aquí significa l'aïllament a casa amb molt poques possibilitats de contacte amb el món exterior.

Suggeriments

- Davant les freqüents trucades dels veïns a la policia expressant preocupació per la presència d'homes reunits en places o voreres, caldrà estar preparat per treure importància, informar i tranquil·litzar, respecte de situacions que no són delictives sinó que corresponen a un us de l'espai públic diferent.
- En un altre ordre de temes, no és estrany trobar-se que els nens no són recollits a la sortida de l'escola. Si hi han d'intervenir les forces d'ordre, cal que tinguin present que, en la majoria de casos, la causa cal buscar-la en un calc dels costums dels països d'origen en els quals les criatures estan acostumades a recórrer grans distàncies sense cap companyia adulta. En general, no ens trobem davant de conductes negligents, sinó de situacions que requereixen informació per part de la societat d'acollida.

El tracte personal

Normalment, ni l'home ni la dona musulmans no acostumen a saludar amb gests de contacte físic a una persona del sexe contrari, amb l'excepció de si és un membre de la seva família. S'evita el contacte físic entre persones de diferent sexe i l'abraçada és la salutació més estesa entre persones del mateix sexe.

Es podria dir que el món masculí i femení són dos móns en si mateixos, amb els seus drets, deures, usos i costums i que, tradicionalment, el pont l'establia el cap de família, el pare, el germà gran, el marit... Allò que comporta relacions amb l'entorn recau en els homes de la família, i tot allò que té lloc en l'àmbit de la llar (despeses familiars, organització interna...) és decisió de les dones. I, d'entre elles, té un pes molt important la figura de l'àvia.

En la majoria de societats d'origen de la població musulmana, l'home acostuma a assumir el paper de defensor i protector del nucli familiar. Si un estrany es dirigís directament a la seva dona o filles, seria considerat una afronta. En cas de mort del pare, el paper l'assumeix el germà gran.

Dues persones de diferent sexe sense una relació familiar entre elles, en la majoria de les societats musulmanes, difícilment compartien un despatx o un espai tancat, per exemple. O difícilment una dona es deixaria atansar per un professional masculí (sigui de l'àmbit que sigui) si no és en presència del seu marit, ni obrirà la porta de casa a un home que no sigui el marit, pare o germà, sense la presència d'un d'aquests. Tenir aquests costums en compte, sempre que sigui possible, pot facilitar-ne les tasques i la comunicació.

Els gestos de cortesia tampoc no són iguals a tot arreu. No mirar els ulls de l'interlocutor, per exemple, pot ser signe de respecte. El to elevat de les converses no és sempre sinònim de forta discussió o baralla.

Del vestit i altres signes personals

Moltes dones porten el cap cobert quan surten de casa seva, en l'espai públic. El terme àrab *hiyab* és traduïble per vel si ens volem referir al significat del seu ús, però no a la seva forma, perquè el *hiyab* adopta diversitat de formes, segons els costums culturals: des del fulard, el mocador o el turbant (molt freqüent entre les dones subsaharianes) al *xador* negre iranià o les *burques* afganes. El cobriment del cap està molt lligat als costums de vestimenta de les diverses societats i canvia molt segons tradicions i mentalitats de les persones. El mateix podríem dir, tant per a homes com per a dones, del costum de portar el cos cobert des del coll fins als peus.

Del menjar

L'Alcorà prohibeix explícitament el consum de sang i de porc. El dret islàmic posterior va incloure algunes altres prescripcions la llista de les quals canvia segons les escoles jurídiques. Els animals que es poden consumir han d'haver estat morts ritualment per a ser un aliment pur (*halal*). El ritual consisteix a pronunciar el nom de Déu en el moment del sacrifici, orientar-se vers la Meca i degollar l'animal, tot provocant-li el menor patiment possible, i deixar escolar tota la sang.

Pel que fa al consum d'alcohol no hi ha unanimitat absoluta però, en general, el musulmà s'apartarà de begudes alcohòliques i qualsevol mena de droga o estupefaent.

Amb relació a la mort

L'islam creu en la Resurrecció. Els morts són enterrats al més aviat possible (la prescripció és de 24 hores màxim), de cara a la Meca. El cos es diposita directament a terra, tot recobert d'un llençol blanc.

La persona musulmana desitja morir (i suportar el sofriment d'una malaltia) cara a la Meca. Aquest és el motiu pel qual sol·liciten moure els llits en els hospitals.

D'entrada, la comunitat rebutja qualsevol manipulació dels cadàvers i més per part de mans no musulmanes; en cas de ser necessària una autòpsia caldrà explicar-ho, justificar-ho, etc.

Judaisme

Si com a poble l'origen del judaisme es remuntaria fins uns 2.000 anys a. C. amb la migració d'unes tribus semites des de Mesopotàmia (Iraq) fins a Canaà sota l'autoritat del patriarca Abraham, com a religió l'eix fonamental l'hem de buscar en la figura del profeta Moisès que estructura i ordena la vida d'un poble nòmada, durant un llarg èxode, cap al 1.200 a. C., donant lleis i recomanacions per fer de la vida quotidiana una vida en justícia, igualitària, supeditant el propi bé al bé de la comunitat i a la lloança del Déu únic. L'ensenyament de Moisès, recollit en els cinc llibres de la Torà (els cinc primers llibres de la Bíblia) no se centra en les creences sinó en com gestionar el dia a dia en justícia, adoració i amor. El puntal de la vida comunitària és el Sàbat, un dia a la setmana en el qual homes i dones, senyors i servents, tothom, no han de treballar sinó que podran dedicar-se al descans, a la lloança, a l'estudi, a la vida interior. Perquè dones i servents poguessin gaudir d'un dia així a la setmana, totes les feines s'havien de deixar fetes abans. Aquest descans setmanal que avui ens pot semblar tan normal, era totalment excepcional en aquells temps.

Fins al s. I la vida religiosa del judaisme es desenvolupava al voltant de dos pols: el culte en el Temple de Jerusalem i la lectura de les escriptures i la reflexió a les sinagogues. L'any 70 Roma destrueix el Temple i expulsa a la població jueva de Jerusalem. A partir d'aleshores, les figures principals passen a ser els coneixedors de les Escripures, els rabins de les sinagogues. A l'entorn del s. III el desenvolupament rabínic de l'ensenyament de Moisès queda recollit en el Talmud. El Talmud ordena qualsevol aspecte de la vida individual i social.

Què és ser jueu avui? En l'actualitat, hi ha uns quinze milions de jueus repartits pel món: 5 milions a l'Estat d'Israel, 7 milions als EEUU, 1 milió i mig a Amèrica del Sud (sobretot a l'Argentina), uns 3 repartits per Europa i alguns milers per Àfrica i Àsia. Aquests 15 milions de persones no viuen d'una única manera el seu judaisme. Es pot ser jueu per naixement, per pertànyer a una família jueva, però això no vol dir pas, necessàriament, ser creient. Hi ha jueus creients, no creients i ateu i, entre els creients hi ha moltes maneres de viure el judaisme. Podem dir que hi ha diversos judaismes, el ventall és molt divers, des dels ultraortodoxos que veiem amb abrics i barrets negres, als reformats que no mostren cap signe extern, passant per ortodoxos i el moviment conservador. Fins fa no gaire, la comunitat jueva catalana pertanyia al corrent tradicional ortodox. Arrelada -des de finals del XIX i principis del XX- a Catalunya, creixia molt lentament amb persones procedents de països europeus. Però la forta immigració dels darrers anys ha modificat radicalment la realitat jueva entre nosaltres. En aquest moment hi ha una gran presència del judaisme reformat, impulsat molt especialment per l'arribada de població jueva argentina i d'altres països sud-americans així com de l'Europa de l'Est.

Festes

El calendari festiu jueu és molt ampli i inclou commemoracions històriques i celebracions establertes des de l'antiguitat. Segueixen el calendari lunar, afegint-hi periòdicament un tretzè mes per a mantenir la proximitat amb el calendari solar. El dia comença a la caiguda del sol (i, per tant, també les festivitats).

L'any comença la primera quinzena de setembre (festivitat de *Rosh Hashana*); vuit dies després és el dia de l'expiació o del perdó, *Yom Kippur*, el dia més solemne del calendari, de dejú estricte, reunits tota la nit a la sinagoga en pregària i meditació.

Uns dies després hi ha dues celebracions que poden resultar visibles al carrer a mesura que les comunitats creixen o si en un barri hi arribés a haver una forta presència jueva. La primera és *Sukkot* que és la festa de les Cabanes. Durant aquella setmana es commemora el temps que el poble d'Israel va viure en tendes al desert, i les famílies construeixen una cabana (on sigui, jardins, balconcs..., les criatures hi juguen, s'hi estan estones). En algunes ciutats europees s'instal·la alguna cabana o casa de fusta molt simple, en alguna plaça o lloc públic, per compartir la festivitat amb la resta de gent. Al final de *Sukkot*, *Simhat Torà* és la festa de la Torà. Si visquéssim en una situació de normalitat i no sota la por i la pressió de les mesures de seguretat, per *Simhat Torà* la comunitat jueva trauria al carrer els rotlles de la Torà amb cants i danses, en processó festiva.

A primers de desembre se celebra *Hannukah*, la festa de la llum, i cap a la primavera *Purim*, la festa de disfresses, després *Pessah* (Pasqua) i *Xavuot* (Pentecosta). Són festes molt familiars.

Culte

Diàriament, per al jueu practicant hi ha tres moments de pregària, a l'alba, al migdia i al capvespre, que poden fer-se a casa, a la sinagoga o a qualsevol lloc adient.

La *sinagoga* és lloc de pregària, però el culte, pròpiament dit, se celebra al menjador de casa, en els menjars rituals presidits pel cap de casa. Tant pel que fa a la celebració del Sàbat com pels dies festius en general, la comunitat es reuneix a la sinagoga per a la lectura i la reflexió, però el ritual és a casa, en un menjar especial, entre cants i pregàries.

Tot i que a la sinagoga hi ha pregàries i lectura diàriament, la comunitat s'hi reuneix principalment el divendres al capvespre, en la recepció del Sàbat i el dissabte al matí per a la celebració del sàbat. Recordem que el Sàbat comença el capvespre del divendres.

La manera de viure el Sàbat canvia molt segons el corrent jueu del qual es tracti, des de la més estricta inactivitat a dedicar el dia a activitats no lucratives, però sí lúdiques i d'aprenentatge. De totes maneres, en tractar amb la comunitat jueva, cal tenir present la importància d'aquest dia, i considerar-lo un dia inhàbil a tots els efectes.

A la sinagoga acostuma a haver-hi una zona de culte i alguna altra dependència més dedicada a escola i altres activitats de reunió i trobada dels membres de la comunitat.

En cas de voler dialogar amb els responsables de la sinagoga, amb qui cal posar-se en contacte és amb el comitè directiu de la sinagoga. El rabí ocupa aquest càrrec contractat per la comunitat i al servei d'aquesta. És una persona amb estudis de les Escriptures, capacitat per a ensenyar, comentar-les, orientar la vida quotidiana segons

les Escripures. Els diferents corrents jueus tenen els seus propis rabins i, en el judaisme reformat, les dones poden ser rabins.

Cal saber que:

- El lloc més sagrat de la sinagoga és *l'arca*, l'armari on es guarden els rotlles de la Torà, símbol de la presència sagrada. Té vidrieres, o està recobert de robes brodades o cortinatges elegants i a l'interior s'hi poden reunir diversos jocs de rotlles, cadascun d'ells també recobert. Si calgués fer un escorcoll, adreçar-se al rabí o tractar-lo cal tenir aquesta informació present.
- Els homes entren a les sinagogues sempre amb el cap cobert (amb la *quipà* o amb el mantell de pregària). A l'entrada de les sinagogues acostumen a oferir un *quipà* a qui no en du.
- Actualment, les sinagogues prenen mesures de seguretat i hi ha controls a les portes per identificar qui hi entra. Si cal irrompre en el local, comptar que hi ha aquest *discret* servei de seguretat intern organitzat per la pròpia comunitat.
- L'àmbit familiar és l'eix de les celebracions rituals jueves: menjars rituals i pregàries en família. Per tant, molts objectes que es troben a les cases són objectes de culte: copes de plata, canelobres, llànties, llibres religiosos... i caldrà tractar-los com a tal.

Del vestit i altres signes personals

Canvia molt entre els diferents corrents jueus. Per a la majoria val l'afirmació que no hi ha especials signes externs que identifiquin la persona jueva, que anirà vestida segons els gustos de l'època i del país en el qual visqui.

Tots tenim present, però, la imatge dels barrets negres amb ales i els abrics negres... Aquests vestits són els dels ultraortodoxos que vesteixen tal com ho feien a les comunitats de Polònia i d'Europa central, en general, el s. XVIII. Es distingeixen també per dur els cabells de les patilles sense tallar.

Els ortodoxos (en algunes èpoques més que en d'altres) porten permanentment la *quipà*, el casquet de la pregària, que interpreten com a signe de respecte pel Déu que hi ha per damunt dels caps de les persones.

Altres signes que pertanyen només al moment de la pregària són les *filactèries*: una caixeta lligada al front i una altra al braç esquerre amb tires de cuir, que contenen uns petits rotlles amb determinats versicles de la Torà. Cal tractar aquests objectes amb respecte. També el *tal·lit*, mantell de pregària blanc amb franges fosques (blau fosc generalment) i borles. Algunes persones porten un petit *tal·lit* permanentment sota la camisa.

Entre les dones (ortodoxes) és freqüent el cap cobert, més que amb mocadors amb alguna mena de barret, boina,... Algunes ultraortodoxes duen el cap rapat, i en sortir al carrer es posen alguna perruca o barret.

Del menjar

Les lleis dietètiques jueves són moltes i complexes. També en aquest punt hi ha diferents maneres d'interpretar i viure la tradició. Però si procurem resumir-ho en els trets generals que gran part de les persones practicants compartirien, direm:

- no es menja ni porc ni marisc. Els animals que sí que es mengen han d'haver estat sacrificats i preparats segons diverses normes (matar amb el mínim de mal, dessagnar l'animal abans de coure'l,) Ni a l'hora de cuinar ni en els menús es barregen productes carnis amb productes làctics. La norma s'aplica també (més o menys estricta) per als utensilis que toquen els aliments.
- Els aliments que compleixen totes les normatives són *kaixrut*, permesos, purs. Hi ha punts de venda d'aliments *kaixrut* i un etiquetatge dels productes que ho indica.

Una manera senzilla de no crear conflicte amb l'alimentació de la persona jueva ortodoxa és oferir-li menjar vegetarià amb plats i coberts d'un sol ús.

Amb relació a la mort

Si es pot, es procura enterrar els morts el mateix dia de la defunció o tan aviat com sigui possible. Les autòpsies topen amb la llei ortodoxa, i s'eviten sempre que sigui possible.

Títol de l'activitat:

Un ventall de possibilitats (II)

Objectiu de l'activitat:

- Aproximar-nos a les diferents religions i creences

Metodologia:

Lectura de documentació relacionada amb les religions
Diàleg a l'entorn d'aquestes lectures

Desenvolupament de l'activitat:

Aquesta activitat és la continuació de la primera sessió on plantejàvem les tres religions potser més conegudes per tots i totes: cristianisme, judaisme i islam.

Aquesta segona sessió doncs, s'enfoca cap al coneixement d'altres religions i creences potser no tan conegudes, però que segur ens sonen a tots i totes: Budisme, hinduisme i sikhisme.

L'enfocament d'aquesta activitat pot seguir l'eix de l'anterior:

- Una primera ronda de preguntes als participants per saber els coneixements previs de les religions que es plantegen: Si n'han sentit a parlar o no. Si coneixen alguna persona que practiqui aquestes religions. Les zones geogràfiques on creuen que hi ha la majoria de practicants, etc.
- Lectura col·lectiva dels documents que s'adjunten a l'apartat de documentació
- Debat final sobre aquestes tres religions a l'actualitat: què els ha aportat les lectures? Si els ha sorprès alguna informació nova o no, etc.

Tant en aquesta segona sessió com en la primera que es planteja i la següent, podem recórrer a la música com a suport per fer una aproximació a la temàtica: posar cinc minuts abans de començar la sessió uns cànctics relacionats amb la religió o religions de les quals parlarem. Així com buscar algun suport audiovisual i/o fotogràfic.

Recursos:

Lectures proposades. A causa de la seva extensió i segons el grup, es pot fer la lectura íntegra durant la sessió o que l'educador porti un petit resum de les tres lectures, o bé encarregar prèviament a la sessió fer aquests resums a algun component del grup.

A continuació us indiquem tres direccions tant de pàgines webs com de llocs físics on cercar més informació sobre aquest tema:

Adreces d'interès

Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya
Via Laietana, 14. 08003 Barcelona. Tel. 93 567 64 30
www.gencat.cat

Té com a funcions l'atenció a les diferents entitats religioses establertes a Catalunya i l'elaboració d'estudis i informes en matèria d'afers religiosos. Al web, s'hi pot trobar una llista amb adreces i localització de totes les confessions religioses presents a Catalunya:

[Departament de la Presidència. Afers religiosos](#)

Centre d'Estudi de les Tradicions Religioses
Rocafort ,234, baixos (jardins Montserrat). 08029 Barcelona. Tel. 93 410 77 07
www.cetr.net

Centre laic d'estudi i divulgació del fet religiós i les tradicions religioses. Ofereix cursos per a conèixer el món de les religions, conferències, taules rodones... Disposa de biblioteca i atén consultes.

Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós
Centre Unesco de Catalunya, Mallorca, 285, 08037 Barcelona. Tel. 93 457 69 80
www.audir.org

Reuneix aquells membres de les diverses confessions religioses disposats al diàleg, a establir ponts entre les diverses religions i amb el conjunt de la societat, així que és una bona via per facilitar contactes.

www.webislam.com

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Lectures extretes de:

- *Guia per al coneixement de la diversitat religiosa adreçada als serveis policials de Catalunya*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya (Unescocat), 2006.

Budisme

El príncep Siddhartha Gautama Sakyamuni, el *Buddha* (és a dir, l'il·luminat, el que veu la llum de la veritat) va néixer al Nord de l'Índia, el s.VI a. C. El seu pare era el rei del regne dels Sakyas, un territori avui a cavall entre dos estats, l'Índia i el Nepal. El jove príncep va créixer apartat de qualsevol mal, però quan va descobrir l'existència del dolor, la misèria, l'envelliment i la mort en el món, es va comprometre en la recerca de com sobrepassar aquestes realitats. Després de viatjar preguntant els mestres espirituals, de sotmetre's a una ascési rigorosa per la qual gairebé perd la vida, de deixar de banda aquesta via de rigor corporal, de dedicar-se intensament a la meditació, la seva ment desperta a la veritat, s'il·lumina, i a partir d'aquell moment es dedica a mostrar la via als altres, fins a la seva mort, cap als vuitanta anys.

El nucli del missatge del Buddha és que el que mou la roda del dolor és el desig. Aturant el desig s'atura aquesta roda d'accions i reaccions egocentrades, i la vida de la persona se situa en la pau més absoluta, que és amor per tota realitat, per tot ésser, i la felicitat del qui viu en pau i comprensió profunda: l'estat anomenat *Nirvana*. El camí que va ensenyar per a aturar el desig i la roda del dolor és el que es coneix com el *Camí del mig*, perquè defuig qualsevol extremisme, un camí per a veure-hi clar, per comprendre les *quatre nobles veritats* (que hi ha sofriment, quina n'és la causa, quina és la manera de posar-hi fi, quin és el camí per aconseguir-ho).

El *Buddha* duia una vida de predicador itinerant, s'aturava a viure en algun indret amb els qui el seguien durant els mesos de les pluges. Així, de bon començament, tot i que el seu missatge anava adreçat a tothom, a les persones que vivien *en el món*, molts dels seus deixebles ho deixaven tot. Les comunitats de monjos es van multiplicar. Doscents cinquanta anys després de la seva mort es va establir el cànon dels seus sermons, els *sutres*, les escriptures. Ja des d'aleshores, la diversa interpretació de les paraules del Buda, va marcar les dues línies principals en les quals es divideix el món budista: el petit vehicle, o budisme theravada, avui majoritari a Sri Lanka i al Sud-est asiàtic i el gran vehicle, o budisme mahayana, majoritari al Tibet, Xina, Japó, Nepal, Corea, Vietnam, Mongòlia, Taiwan, Bhutan i Índia.

Cada país i cada tradició cultural ha dotat el budisme d'una àmplia varietat de característiques pel que fa a creences, pràctiques religioses i costums populars. El lamaisme, per exemple, és específic del Tibet i resultat de la fusió de les antigues estructures polítiques i socials tibetanes amb l'espiritualitat budista. I el zen, molt estès entre els occidentals (als Estats Units i a Europa) n'és una versió japonesa, adaptació del T'chan (la versió xinesa).

Pocs elements generals oferirem en aquesta breu presentació ja que els elements externs estan molt relacionats amb les tradicions culturals de cada país. Mencionarem, sí, la institució monacal (dels diferents budismes) que es fa cada dia més present en els països europeus.

Festes

A part de la diversitat de festes segons els països d'origen de la població, la principal festa budista és:

Vesak, que commemora el naixement, la il·luminació i la mort del Buda. El budisme theravada celebra els tres fets alhora, durant la lluna plena del mes de *Visakha* (entre els mesos de maig i juny). Hi ha escoles mahayana que les celebren en dies separats.

En aquest cas, *Vesak* és el naixement i *Bodhi* (vers el mes de desembre) és la celebració de la il·luminació.

Any Nou: la mort o extinció del Buda (*Parinirvana*), a l'abril, marca el nou any per molts budistes. Se situa l'any de la mort en el 544 a. C., per tant, el 2004 de l'era comuna correspon al 2548 budista.

Les diferents tradicions donen més o menys importància a diferents celebracions a l'entorn de moments de la vida del Buda. En aquestes diades la gent acudeix als temples, alimenta els monjos, fa almoines i s'engalanen les cases.

A més de la commemoració dels diversos moments de la vida del *Buddha Gautama*, hi ha gran quantitat de persones santes (il·luminades, budes) que són recordades i venerades amb celebracions rituals en els temples, amb processons, etc. Cada escola, cada nissaga de monjos, cada regió, té la seva tria, el seu panteó propi.

Els dies de lluna plena i de lluna nova, al llarg de tot l'any, tenen especial significació religiosa, amb més intensitat de cultes.

El calendari festiu es regeix pel calendari lunar (de dotze mesos de 28 dies), afegint-hi periòdicament un tretzè mes per recuperar la proximitat amb el calendari solar.

Culte

Els espais públics de culte poden ser o bé monestirs, on hi habiten comunitats de monjos o monges, o temples. De dimensions més reduïdes, les cases de reunió (*vihara*); *dojo*, en japonès, per l'espai de reunió i meditació zen. És molt freqüent tenir un petit espai de culte, amb imatges, a la llar.

Tant en privat com a nivell comunitari, els moments de pregària o meditació acostumen a ser a primera hora del matí i als vespres.

Suggeriments:

- El budista es descalça i es descobreix el cap al temple (i a l'espai de pregària a la llar). Quan no es tracta d'una emergència, sinó que el policia està entrant de visita per dialogar amb algú, si pregunta si cal descalçar-se serà un gest ben rebut. El mateix pel que fa a la gorra.
- Evitar l'entrada amb gossos, que es considera que fan impur un espai. Si la presència de gossos és necessària, cal comentar-ho amb el responsable, explicar-ho.
- Si per algun motiu calgués moure o aixecar alguna estàtua, cal sempre agafar-les per la base i mai pel cap. Tant en la llar com en el temple, pels budistes les imatges dels budes mereixen la màxima veneració.

Del vestit i altres signes personals

La persona budista no porta cap especial distintiu pel fet de ser budista. Els monjos i les monges, sí. Els monjos són fàcilment identificables per les seves túniques (que canvien entre tons safrà, taronges i granats, també negres en el cas d'algun ordre japonès) i el cabell tallat molt curt o rapat, tant per als monjos com per a les monges. Sovint porten rosaris entre els dits o als canells.

Suggestiments:

- Entre els budistes, els mestres reben un tractament molt respectuós. El terme que utilitzen per a adreçar-se a ells és *venerable*: "diu el venerable que...".

En el budisme tibetà el mestre o dirigent espiritual rep el títol de *lama*. Actualment, aquest terme s'utilitza també com a títol de cortesia per a referir-se a tots els monjos del budisme tibetà.

- S'ha d'evitar tocar els monjos i monges, molt especialment el cap. El costum és guardar cap a ells una respectuosa distància.

Del menjar

Molts budistes són vegetarians, per respecte a la vida animal.

N'hi ha alguns que eviten menjar all, porros i qualsevol mena de ceba, per considerar que l'olor pot atraure el mal.

Del tracte personal

Com en la majoria de les cultures asiàtiques, la salutació respectuosa i més habitual és el gest d'inclinació davant de l'altre (amb les mans juntes), més que el contacte físic directe. La mirada directa s'interpreta més com un enfrontament que no pas com un gest de comunicació. El fet que l'interlocutor baixi la mirada no s'ha d'interpretar com que vulgui amagar res, o estigui atemorit. Més aviat és un signe de respecte vers el que parla.

Facilita la comunicació si es respecta la separació de sexes. Insistim, però, que tots aquests costums i hàbits de comportament, no tenen relació amb el fet de ser budista sinó amb les societats d'origen.

En relació amb la mort

Es practica per igual l'enterrament o la incineració dels cossos. En qualsevol dels casos, algun monjo oficia la cerimònia mortuòria.

S'accepta l'autòpsia en cas de necessitat.

Noms

Respecte als noms no hi ha cap característica *budista* sinó la tradició de cada país.

A l'hora d'alfabetitzar els noms malais, tailandesos i xinesos, per exemple, aquests s'entren generalment sota el primer dels elements que formen part del nom de la persona, tret que la persona que porta el nom especifiqui que tracta algun altre dels elements com a cognom. És a dir, ja sigui un nom d'un, dos o tres elements, el primer n'és el principal. La persona que es diu Luat Anak Jabu, Luat és l'element principal, aquell que tractarem com a primer cognom:

LUAT Anak Jabu
DHANIT Yupho

Els monjos i monges budistes tenen un nom de religió pel qual la gent els coneix (que no es correspon amb el nom de la partida de naixement), precedit pel terme *Phikkhu* (o *Bhiku*), que significa monjo (o germà) o *Phikkhuni* (monja): *Phikku Thammasaro*.

Hinduisme

Hem de començar aclarint que no tota la població de l'Índia és hindú. Els indis (persones de nacionalitat índia) poden ser hindús, budistes, musulmans, sikhs, cristians, bahaistes, etc. *Hinduisme* va ser el nom que els occidentals van emprar per designar l'antiga religió de la població originària de l'Índia, un terme que pretén abastar una gran diversitat de costums, creences i pràctiques. Els hindús l'anomenen *sanatana dharma*, la doctrina eterna, la via eterna. No es tracta, doncs, d'un sistema de creences únic, o d'una organització institucionalitzada. El *sanatana dharma* s'origina en temps immemorials i evoluciona al llarg dels segles en diverses formes de culte, filosofia i espiritualitat.

D'aquest ampli conjunt, podríem destacar com a aspectes compartits majoritàriament, la distinció entre el principi sagrat, *Brahman*, l'Absolut, que es representa pel so universal *Om*, i la seva expressió manifestada en la multiplicat de déus del panteó hindú. Entre la gran quantitat de divinitats en destaquen tres, l'anomenada *Trimurti*: Brahma, Vixnu i Xiva, així com les seves respectives *xactis* o consorts: Sarasvati, Laksmi i Parvati. Ganesa, el fill de Xiva i Parvati, amb cos d'home i cap d'elefant, té també un lloc important en la devoció popular.

Aquestes divinitats poden venerar-se com a encarnades en algun moment de la història de la humanitat. Rama i Krishna són, per exemple, les encarnacions més conegudes i venerades de Vixnu.

De la mateixa manera que identifiquem un drac amb Sant Jordi o una vara florida amb Sant Josep, l'hinduisme desplega una riquíssima simbologia a l'entorn de les divinitats: flors de lotus, cignes, figures amb molts braços i cames, el mico o l'elefant,... no són representació de l'aspecte de la divinitat sinó expressió simbòlica d'algun dels seus trets o de la seva història.

La creença en el karma és un altre d'aquests elements compartits majoritàriament. El conjunt de comportaments d'una vida constitueix el karma que determinarà en quina condició reapareixerà de nou aquella vida: si com a déu, persona (en una determinada casta), animal... El sistema de castes, abolit oficialment des de fa temps, encara és força present en la vida de la col·lectivitat.

Festes

El calendari és lunar (no solar), de dotze mesos de 28 dies. El calendari lunar hindú afegeix, periòdicament, un tretzè mes per a *recuperar* la proximitat amb el calendari solar. Aquest és el motiu pel qual només podem donar equivalències aproximades respecte al nostre calendari solar.

Segons la regió índia de la qual vingui la població que arriba a Catalunya, els costums festius seran uns o uns altres. Les dues festes més assenyalades (i compartides) del calendari, i més visibles en l'espai públic, són:

Divali: La gran festa de la llum, en honor a Lakshmi, i també al voltant de la història de Rama i Sita. Totes les finestres i les portes de les cases quedaran il·luminades amb

llànties. Les cases es netegen de cap a peus, celebració familiar, intercanvi de regals. Focs d'artifici i petards. Se celebra a l'octubre i dura tres-quatre dies.

Holi: És una celebració absolutament festiva, de joia i festes al carrer, al març, celebració de la primavera, amb Krishna i el príncep Prahlad com a figures centrals. El punt àlgid és ruixar-se els uns amb els altres amb aigua vermella i quedar tots tenyits de vermell.

Culte

Les pregàries es fan, sobretot, a primera hora del dia i al vespre, però qualsevol hora del dia és una bona hora per fer una *puja*, una pregària-ofrena, a les divinitats, a l'altar familiar o bé al temple. S'ha de pregar nets i amb roba neta.

Les llars hindús disposen d'un altar on es veneren les divinitats, és el lloc de pregària habitual i centre de les celebracions. Els temples (anomenats *mandir*) són espai d'adoració i de reunió social.

Generalment, l'oficiant celebra la cerimònia amb el tors nu. Freqüentment, un element important de les celebracions és l'encesa ritual d'un foc a l'aire lliure.

Les processons festives amb la imatge de la divinitat homenatjada són molt populars.

Suggeriments:

- Si és possible, s'ha d'evitar entrar als temples amb gossos. Si la presència de gossos es fa necessària, comentar-ho amb el responsable, explicar-ho.
- Si per algun motiu calgués moure o aixecar alguna estàtua, cal agafar-les per la base i no pel cap.
- Respectar els altars familiars (i els objectes de culte), fàcilment distingibles per l'acumulació d'imatges, flors, encens.
- L'espai obert (carrers, o l'aire lliure en general) acull nombroses celebracions: processons amb imatges, cerimònies a l'entorn del foc ritual, l'*homa*, Tenir present el paral·lelisme amb les celebracions cristianes, pot ajudar-hi.

Del vestit i altres signes personals

En el casament les dones reben un braçalet de cristall, que no s'han de treure (ni trencar) fins a la mort del marit. Acostumen a portar també una cadeneta amb un petit penjoll al coll. Un altre símbol de la dona casada és una rodoneta (el *bindi*) al front. En certes ocasions, alguns homes duen un cordó cerimonial, que creua damunt del pit, des de l'espatlla. Tampoc no s'ha de treure, cal tractar-lo amb respecte.

Del menjar

Molts hindús són vegetarians. Els que no segueixen dieta vegetariana, no menjaran vedella (l'animal sagrat en la tradició hindú) ni, en general, porc o productes porcins (per considerar-lo un animal impur).

En relació amb la mort

En la tradició hindú, els cossos són incinerats (al més aviat possible), excepte els de les criatures petites que s'enterren. Les cendres mereixeran un tractament cerimonial. La família les conservarà fins que les escampi en un lloc adient (pot ser el Ganges, o un altre lloc sagrat sobre sòl hindú, si hi ha previsió d'algun viatge).

Les autòpsies es consideren una agressió i una manca de respecte, pel mort i per la família, per tant, en un àmbit hindú es limitarien a la més estricta necessitat. El cap de família és el que es fa càrrec del cadàver i pren la responsabilitat sobre el tema.

Del tracte personal

La majoria de dones hindús prefereixen tractar amb desconeguts acompanyades d'un familiar masculí.

L'hindú ortodox prefereix no tocar un no hindú o persona desconeguda. N'hi haurà que sí que donaran la mà, però no s'ha d'interpretar com una afronta el refús a donar-la. La forma habitual de salutació, entre hindús, és la d'una lleu inclinació amb les mans juntes, davant de l'altre.

Els temes interns es resolen en l'àmbit familiar, creant un cert blindatge contra interferències externes. Els grans, el cap de família, són escoltats amb respecte.

És costum no portar dins de la llar el mateix calçat que s'usa pel carrer.

Suggeriments:

- Quan no es tracti d'una intervenció, sinó d'aquelles relacions que busquen establir ponts amb la comunitat, per a informar, donar-se a conèixer, recollir informació, etc., facilitarà la tasca el fet d'adreçar-se al cap de família i tenir en compte els costums socials pel que fa a la diferenciació de sexes.

Noms

D'entre les diverses parts (o elements) que componen el nom d'una persona, l'última d'aquestes, per regla general, és el cognom familiar i la primera és el nom personal. És a dir, Romesh Chunder Dutt en una llista alfabètica apareixeria com:

DUTT, Romesh Chunder

Pot ser que es tracti d'un cognom compost: Romesh Chunder Das Gupta apareixeria com: DAS GUPTA, Romesh Chunder (en cas de dubte, millor entrar-lo pel darrer).

Sikhisme

La religió sikh va néixer al Punjab, el territori on s'entrecruaven les poblacions hindús i musulmanes en l'antiga Índia, abans de la independència i de la posterior separació religiosa en dos països: l'Índia i el Pakistan.

En aquesta terra d'enfrontaments, Guru Nanak (1469-1538) crea una religió que evita tot allò que separa i promou tot el que uneix: la fe en un Déu únic i la vida com a servei als altres: ajut, defensa dels dèbils, lluita contra la injustícia... La religiositat sikh uneix espiritualitat amb vida familiar i de treball. Molts dels costums sikhs volien ser una

reforma dels costums hindús o musulmans d'aquell moment (per exemple, l'abolició absoluta de les castes i la igualtat de la dona a tots els efectes).

El missatge de Guru Nanak i dels nou mestres, *gurus*, que el van succeir són l'exemple que guia la vida dels sikhs i estan recollits en el llibre sagrat *Guru Granth Sahib Ji*, el *Granth*. El *Granth* és el centre de la vida del sikh. Està escrit en panjabi i s'imprimeix sempre exactament igual, amb 1.430 pàgines. Per llegir-lo s'utilitzen també traduccions, però aquestes no reben la veneració ritual que reben les reproduccions en panjabi, que són tractades com a autèntics mestres vivents. El 2002, un *Guru Granth Sahib* va arribar solemnement a Barcelona, des d'Alemanya i va ser rebut amb una processó per les Rambles barcelonines.

El terme *sikh* significa, deixeble, estudiant: deixeble de la paraula dels deu *gurus*, recollida en el *Granth*. El sikh (home o dona), a partir dels catorze anys pot decidir comprometre's més a fons espiritualment i formar part de la *Khalsa* (la comunitat dels purs). Quan així ho decideix, passa un període d'aprenentatge i una cerimònia el confirma com a membre de la *Khalsa*, amb els deures que això comporta. Els sikhs que no fan aquest pas se'ls coneix com els *buscadors*, els *Sahaj-dhari*. Fem aquest aclariment perquè hi ha símbols externs que caracteritzen, només, als homes i dones sikhs confirmats. La *Khalsa* i els seus costums va ser una creació del desè guru, Guru Gobind Singh (1666-1708).

Festivitats

Els Sikhs preferirien guiar-se per un calendari festiu fix (que ja tenen establert) però com que a l'Índia han d'adaptar-se a les festivitats de la majoria hindú i al seu calendari lunar, la resta de comunitats sikhs del món celebren les diverses festivitats en sintonia amb les celebracions al Punjab (Índia), llar dels sikhs. Les festes més assenyalades són:

- *Vaisakhi*: A mitjan abril (13-14) celebració del naixement de la *Khalsa*, la comunitat religiosa (coincidint amb la festivitat hindú del blat, Baisakhi).
- Cada un dels deu primers *gurus* té un dia dedicat, en destaquen: a mitjan novembre, el naixement de Guru Nanak; a finals de desembre s'honora el desè guru; al gener el naixement del desè guru, i al juny el martiri del cinquè guru, Guru Arjan.
- El 31 de desembre se celebra el cap d'any.

En les celebracions no hi manca la reunió amb culte i menjar plegats. Com veurem, el menjar plegats és una part important del culte sikh.

Culte

El temple s'anomena *gurdwara* ("porta del guru"), i el *guru*, l'autèntic mestre i centre del temple i de la vida de la persona sikh és el llibre *Guru Granth Sahib Ji*, el *Granth*, que recull els ensenyaments de Guru Nanak, el fundador, i dels nou primers mestres. El *Granth*, sobre una estrada amb marquesina, presideix el temple. Allà on hi ha el llibre, s'entra descalç i amb el cap cobert (pels visitants un fulard blanc que proporcionen a l'entrada).

En llocs amb pocs temples, com seria el cas de Catalunya, una casa particular es converteix en *temple* tan bon punt hi arriba el llibre. Entre alguns membres de la comunitat la responsabilitat sobre el *Granth* i el culte és compartida i més o menys rotativa.

El culte consisteix en lectura, pregàries, himnes. Homes i dones poden ser, per igual, responsables del culte i de l'espai sagrat. La igualtat de la dona, a tots els efectes, és un dels trets característics del sikhisme des del seu origen.

A tots els *gurdwaras* hi ha el *langar*, la zona de menjar. El menjar plegats després de la celebració (sense diferències socials, de casta, sexe...) és una part important del culte sikh. Per tant, s'hi cuina.

Tots els dies hi ha culte, però les famílies acostumen a assistir-hi els diumenges, el dia festiu en la majoria de països.

Una banderola color carbassa, amb l'escut sikh, assenyala que en aquell edifici hi ha un temple.

Aspectes que ens caldrà tenir presents:

- La dificultat per trobar locals adients, assequibles a la comunitat sikh, pot ser i és font de malestar en la comunitat i de conflictes amb els altres col·lectius. Dissabtes o diumenges, segons quin sigui el dia de culte, el moviment de gent al replà dels habitatges on se celebra el culte no passarà desapercebut, ni tampoc l'estesa de sabates.
- El tema de cuinar obliga que els espais de culte sikh s'adeqüin a les normatives dels locals de restauració. Com que als països d'origen (Índia i Pakistan) no hi ha aquestes normatives, si no s'explica bé hi ha una certa tendència a interpretar com a *sancions discriminatòries* les exigències que se'ls imposa, multes, etc.

Del vestit i altres signes personals

Hi ha una sèrie de símbols característics dels sikhs, símbols que duen tots els membres de la *Khalsa*, "la comunitat dels purs" (els adults *confirmats* o *batejats*). Són les *cinc K* que distingeixen el sikh:

- *Kesh*, el cabell sense tallar, que els homes recullen sota el turbant, i les dones sota el fulard. Cal saber que tocar el fulard que cobreix el cap d'una dona sikh o el turbant de l'home és la major ofensa que se'ls pot fer. Si se'ls ha de demanar que se'l retirin per escorcollar-los, només ho faran en privat, en públic s'hi negaran sempre. Un sikh no pot estar mai amb el cap descobert en públic. Fins i tot en cas d'autòpsia, s'ha de substituir el turbant d'alguna manera (gorra de quiròfan,...)
- La *kangah*, una petita pinta, generalment clavada que reculli els cabells.
- El *kirpan*, espasa-daga. Al Punjab pot ser de qualsevol mida, i dur-se a la vista o sota la roba. Quan viuen en altres països, procuren adaptar-se reduint-ne la mida, però continua essent un petit punyal. La llei britànica els permet un *kirpan* de qualsevol dimensió, però embeinat. En escorcollar un home o una dona sikh sempre apareixerà aquest punyal -d'una mida o d'una altra- i no se li hauria d'aplicar els clixés que comporten el fet d'*anar*

armat. Per als viatges en avió, a causa de les actuals mesures de seguretat, el porten a la maleta.

- Un braçalet d'acer (*kara*). Pot presentar problemes quan han de passar detectors de metalls, perquè si a la persona li ha crescut la mà des que se'l va posar, no se'l pot treure.
- Finalment, un pantaló curt (com de boxejador), el *kachera*, que s'acostuma a portar a sota els pantalons o els vestits i que pot fer-se servir com a roba interior.

Un punt problemàtic. No és possible dur casc damunt el turbant. A Gran Bretanya on la comunitat sikh és molt nombrosa, la llei fa una excepció amb aquest col·lectiu i estan exempts de l'obligatorietat del casc.

Del menjar

La majoria dels sikhs són vegetarians per decisió pròpia. Es podria dir que ho són tots els batejats. Però, de fet, l'única prescripció alimentària del sikhisme és la de no menjar aliments sacrificats ritualment (és a dir, no menjar carn *halal* o *kosher*), i de matar els animals de manera que pateixin el mínim possible, tot i que sense cerimònies rituals.

Amb relació a la mort

El sikhisme creu en la reencarnació. S'incinera el cos després d'haver-lo rentat i vestit amb roba nova. Les cendres acostumen a escampar-se en algun riu. Hi ha famílies que, si poden, ho faran a l'Índia.

No hi ha especial objecció a les autòpsies si són necessàries, sempre que no es retirin del cos de la persona sikh batejada cap de les *cinc K*, ni tan sols el punyal.

Del tracte personal

La fe sikh estableix la igualtat total, en tots els conceptes i costums, entre homes i dones (estudis, responsabilitats en el culte, etc.). Això no vol dir que no s'acostumi a mantenir una certa separació de sexes en les relacions o en els espais públics.

Entre ells no és costum saludar-se estrenyent-se les mans, però respondran a una encaixada de mans amb tota normalitat.

Noms

Generalment el nom es compon de tres parts. La primera és el nom personal. Molts noms femenins i masculins són iguals. A continuació hi ha el sobrenom. Tots els homes sikhs porten el sobrenom *Singh*, que vol dir *lleó* i les dones el sobrenom *Kaur* (lleona, princesa). Després el nom de família, el cognom: Harbans Singh Ackoo.

S'alfabetitza pel darrer d'aquests elements, el cognom:
ACKOO, Harbans Singh

En molts casos, però, la persona sikh no usa cap nom de família, i aleshores Singh o Kaur es converteix en els seus cognoms: SINGH, Harbans; KAUR, Amrit

Títol de l'activitat:

Un ventall de possibilitats (III)

Objectiu de l'activitat:

- Aproximar-se a les diferents religions i creences

Metodologia:

Lectura de documentació relacionada amb les religions
Diàleg a l'entorn d'aquestes lectures

Desenvolupament de l'activitat:

Aquesta activitat és la tercera i última, si així s'escau, sobre el plantejament de les diverses religions i creences.

Aquesta tercera sessió s'enfoca sobre l'Àfrica subsahariana, la comunitat xinesa i la comunitat japonesa.

L'enfocament d'aquesta activitat pot seguir l'eix de l'anterior:

- Una primera ronda de preguntes als participants per saber els coneixements previs de les religions i les comunitats que es plantegen: Si n'han sentit a parlar o no. Si coneixen alguna persona que practiqui aquestes religions o 'd'aquestes comunitats. Les zones geogràfiques on creuen que hi ha la majoria de practicants, etc.
- Lectura col·lectiva dels documents que s'adjunten a l'apartat de documentació
- Debat final sobre aquestes tres comunitats.

En aquesta última sessió doncs també podem recórrer a la música (encara que pot resultar més difícil trobar-ne) com a suport per fer una aproximació a la temàtica: posar cinc minuts abans de començar la sessió uns cànrics relacionats amb la religió o religions de les quals parlarem. Així com buscar algun suport audiovisual i/o fotogràfic.

Recursos:

Lectures proposades. A causa de la seva extensió i segons el grup, es pot fer la lectura íntegra durant la sessió o que l'educador porti un petit resum de les tres lectures, o bé encarregar prèviament a la sessió fer aquests resums a algun component del grup.

A continuació us indiquem tres direccions tant de pàgines webs com de llocs físics on cercar més informació sobre aquest tema:

Adreces d'interès

Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya
Via Laietana, 14. 08003 Barcelona. Tel. 93 567 64 30
www.gencat.cat

Té com a funcions l'atenció a les diferents entitats religioses establertes a Catalunya i l'elaboració d'estudis i informes en matèria d'afers religiosos. Al web, s'hi pot trobar una llista amb adreces i localització de totes les confessions religioses presents a Catalunya:
[Departament de la Presidència. Afers religiosos](#)

Centre d'Estudi de les Tradicions Religioses
Rocafort, 234, baixos (jardins Montserrat). 08029 Barcelona. Tel. 93 410 77 07
www.cetr.net

Centre laic d'estudi i divulgació del fet religiós i les tradicions religioses. Ofereix cursos per a conèixer el món de les religions, conferències, taules rodones... Disposa de biblioteca i atén consultes.

Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós
Centre Unesco de Catalunya, Mallorca, 285, 08037 Barcelona. Tel. 93 457 69 80
www.audir.org

Reuneix aquells membres de les diverses confessions religioses disposats al diàleg, a establir ponts entre les diverses religions i amb el conjunt de la societat, així que és una bona via per facilitar contactes.
www.webislam.com

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Lectures extretes de:

- *Guia per al coneixement de la diversitat religiosa adreçada als serveis policials de Catalunya*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya (Unescocat), 2006.

Àfrica subsahariana: tradició i diversitat

La diversitat religiosa del continent africà és gran i escapa a qualsevol simplificació. Les religions tradicionals conviuen, principalment, amb l'islam i amb un cristianisme molt plural, en proporcions diferents segons zones i països. Si l'Àfrica del Nord es caracteritza per una clara preponderància de l'islam, i el cristianisme –en alguna de les seves variants- té més pes a l'Àfrica central i a Sud-àfrica (país on també hi trobem l'hinduisme), la presència de l'espiritualitat tradicional va molt més enllà del que recullen les estadístiques. A tall d'exemple, podem dir que a Guinea Equatorial la població cristiana representa el 89%, 11 % musulmana i religions tradicionals. Guinea Conakry, població musulmana 85%, cristiana 9%, religions tradicionals 6%. Guinea Bissau, religions tradicionals 54%, musulmana 38%, cristiana 8%. Gàmbia, musulmana 85%, cristiana 9% i religions tradicionals 6%. El més destacable, però, és que per a qualsevol d'aquests països, podríem fer extensiva la reflexió del pensador senegalès Doudou Diène: “la població del Senegal és 90% musulmana, 10% cristiana i 100% animista” (la nostra estadística ens diu: 90% musulmana, 5% cristiana, 5% religions tradicionals). És a dir, sigui quina sigui la religió professada, el “nucli de l'espiritualitat africana” –com en dirà Diène- es manté profundament arrelat i dinàmic, molt especialment pel que fa a l'Àfrica subsahariana, modelant de forma peculiar qualsevol religió en el continent. En aquest apartat recollirem aspectes d'aquesta religiositat tradicional tan presents en molts dels trets, pràctiques i costums que caracteritzen la vida de la població de l'Àfrica subsahariana.

Les religions tradicionals comparteixen la creença en un ésser suprem (sota noms diversos: Olorun, Nyame, ...), un Déu distant que no intervé directament en els fets quotidians i que, per tant, ni és objecte de culte ni se'l representa. La presència i la voluntat de l'àmbit del sagrat es fa sentir per mitjà d'intermediaris: herois i avantpassats, així com determinats llocs o fenòmens naturals, són els veritables protagonistes de l'activitat sagrada, els destinataris del culte. Són els seus esperits els que ajuden, guien o castiguen, els que poden ser invocats, els que es manifesten, ja sigui per possessió o per mitjà de pràctiques endevinatòries. El missatge transmès en un moment de trànsit té una força superior a la veu de qualsevol altra autoritat. El pla visible i el pla invisible de la realitat conviuen en una interacció ben directa que el culte i les tradicions es preocupen de facilitar: la paraula, cants, danses, gests col·lectius, busquen el contacte del visible amb l'invisible (experiències de trànsit, de comprensió interior...), les bones relacions amb les forces que regeixen els esdeveniments del món visible (ofrenes, sacrificis...). El que succeeix en el pla visible té relació directa amb la voluntat de les forces del pla invisible, forces que poden prendre una identitat personificada o concretar-se en l'esperit de qualsevol altra realitat (un indret, un riu...).

L'acció de les forces del sagrat en la realitat no necessita demostracions, és la clau d'interpretació de qualsevol fenomen, el fonament de l'existència i de les normes de comportament. Sigui quina sigui la religió professada, l'objectiu del culte és molt més el de procurar la relació vivencial i directa amb l'altre àmbit, que no pas un acte d'adoració.

Celebracions i culte

Més important que cap calendari festiu anual religiós, el que més compta amb vista a motivar una celebració és la vida mateixa amb els seus esdeveniments. El naixement, la mort, el pas a la vida adulta, un casament, una visita, un comiat, salut i malaltia, són els veritables motius de reunió comunitària i de celebració. No es tracta de simples reunions socials per a festejar uns esdeveniments sinó d'una participació comunitària en el curs d'aquells esdeveniments. La presència i acompanyament del grup

n'assegura la bona direcció, l'èxit, la força, etc. com més gran sigui el nombre de participants, millor. En aquestes celebracions *improvisades*, no regides per cap calendari preestablert, l'element més important no és compartir el menjar sinó les animades converses i, per damunt de tot, la dansa. La parla, el so musical i les danses són la veritable força vivificadora que uneix, enriqueix i sustenta la comunitat.

Les pràctiques religioses pròpies de les diverses confessions religioses conviuen amb (i adopten) aspectes dels costums ancestrals. Una comunió o un bateig poden incorporar elements com imposicions de mans, circumcisions, llargs parlaments, danses, etc.

Suggeriments:

- En el marc d'aquest tipus de celebracions és possible que es puguin ocasionar molèsties als veïns, sobretot si s'allarga la celebració fins ben entrada la nit, i que això comporti el requeriment de presència policial per a gestionar la situació. Si tenim en compte que la celebració és més que una festa, més que una celebració, que de la manera com es desenvolupi en depenen els resultats benèfics que se n'esperen, podem preveure l'efecte que puguin tenir les interferències externes entre els participants. En cas d'haver d'intervenir seria oportú de tractar el tema de manera privada amb alguna persona amb ascendència sobre la resta (propietari del pis, oncle...) L'ideal seria, si hi ha ocasió i disposem d'interlocutors vàlids, poder tractar aquests temes abans de les celebracions mateixes, per tal que les persones organitzadores puguin valorar els possibles greuges que es puguin produir.
- Als països d'origen no sorprendria ningú un gest ritual com una imposició de mans sobre el cap de la persona nua, a l'alba, abans de la sortida de sol, davant de casa. A Europa podria generar alguna cosa més que sorpresa. La població subsahariana que porta temps entre nosaltres ho sap, mira d'adaptar-se a la situació, assumeix que les condicions aquí no són les més idònies i, sovint, opta per a posposar les pràctiques rituals fins a l'ocasió d'un viatge al país d'origen; aquí entrarien tant les pràctiques que no comporten cap agressió física com les que sí (per exemple, la mutilació genital femenina, costum practicat per algunes ètnies de països ubicats a la franja del Sahel). En situacions de conflicte, poder comptar amb interlocutors entre la comunitat sempre és de gran ajut.

Del menjar

Els costums i gustos alimentaris dels països d'origen són força diferents dels europeus, però no hi ha cap mena de prescripció alimentària específica. El que caldrà tenir en compte és que una part important de la població és musulmana i es regeix per les normes alimentàries de la seva fe.

Del vestit

Moltes dones acostumen a dur el cap cobert, signe d'anar ben arreglades, de ser persones adultes amb responsabilitats. No és pas un tret exclusiu de la comunitat musulmana.

Amb relació a la mort

La mort es concep, en general, com el pas a una altra vida. No és freqüent la incineració. El mort, en el període que precedeix a l'enterrament, és un ésser vivent en

una altra dimensió –capaç d'escoltar, per exemple-, i se'l tracta com a tal. Per això és natural parlar amb els morts abans d'enterrar-los, fer les paus, aclarir el que calgui perquè el seu esperit sigui benvolent un cop enterrat el cos, sense oblidar de donar-li missatges per a aquells que l'han precedit en el trànsit. S'acostuma a posar dins del taüt alguna pertinença del mort i a abillar-lo amb els seus millors vestits. Considerant que, des de l'enterrament, l'esperit del mort estarà present entre els que queden, es comprèn la importància que té el tracte que rep en aquest breu període intermedi entre la mort i l'enterrament.

En cas de ser necessària una autòpsia caldrà explicar-ho bé ja que aquesta pot ser viscuda de manera traumàtica per la família, com una agressió de conseqüències imprevisibles en la vida d'aquella família. Un cop més, serà molt necessari poder disposar d'interlocutors vàlids en la pròpia comunitat que puguin fer de pont.

No oblidem que:

el pensament tradicional no concep la mort d'una persona jove com a resultat d'una *causa natural* (malaltia, accident,...). Com per a qualsevol altre esdeveniment, l'acció dels esperits és cabdal, i el que compta és el motiu pel qual han actuat en una direcció i no en una altra. Hi pot haver motius tan diversos com que algú s'hagi apropiat de l'esperit de la víctima per aconseguir alguna cosa, o per enveja, o pel que sigui. Si el grup pensa que hi ha un culpable d'aquella mort, la persona assenyalada pot ser objecte de represàlies.

Del tracte personal i la vida social

Procurant no caure en simplificacions, cal tenir en compte alguns aspectes que poden facilitar la relació i la comunicació:

- fins a cert punt és inevitable que les persones vegin els membres dels cossos policíacs des de la imatge que conserven de la policia dels seus països d'origen. Pel que fa a la població subsahariana, moltes d'aquestes persones han deixat enrere règims fortament repressius i dictatorials. És per això que un simple control de papers pot desencadenar reaccions imprevisibles i generar situacions de tensió.

En situacions de victimologia, la tendència serà més de desconfiar de la policia i evitar-la que no pas denunciar uns fets o fer valer uns drets. Encara més si la víctima és una persona que es troba en situació irregular a Espanya.

- La paraula oral té més valor que la lletra escrita. Les lleis, la lletra impresa, no tenen ni de lluny la importància que pot tenir el pacte o l'acord verbal.
- Les persones grans –conegudes o no- mereixen un gran respecte. No se'ls contraduï en públic i les seves opinions són tingudes en compte.
- En la comunicació s'utilitza molt el gest, un to de veu sovint alt, i un parlar veloç i animat... tot un conjunt de trets que no ha de portar a interpretar que l'interlocutor estigui enfadat.
- La dona subsahariana està acostumada a assumir moltes responsabilitats familiars i laborals, no solament a l'interior de la llar, amb força marges propis de decisió. Dificilment, però, una dona serà reconeguda com a autoritat. En situacions de conflicte greu, tendirà més a allunyar-se que a denunciar. Els

costums matrimonials canvien molt segons les religions i les tradicions de cada territori.

- L'entorn i el context social del qual provenen aquestes persones és radicalment diferent del dels països d'acollida. Aquesta distància comporta que en el procés d'adaptació s'hagin d'aprendre maneres de fer que disten molt del que és habitual allà. Ni són les mateixes les situacions de risc en un context i en l'altre, ni ho són les mesures de seguretat per a preveure-les: mesures per evitar accidents domèstics, accidents de trànsit, o per a no ser víctimes de robatoris,... són molts els costums que cal canviar i adaptar. Deixar que els nens petits vagin sols pel carrer o acompanyats de germans encara massa joves, n'és un d'aquests, per exemple.

Noms

La diversitat és immensa pel que fa a l'ús d'un sol nom, d'un o més cognoms, de l'adopció o no del cognom de la família del marit..., tota una gamma de possibilitats que obeeixen a diversitat de costums i llengües, tant dels heretats de les cultures colonitzadores com dels autòctons.

Cal saber que

No es pot deduir pel nom la religió professada per la persona. Es pot tenir un nom musulmà i ser cristià, un nom cristià i sentir-se principalment lligat a l'animisme... Un exemple més de la interreligiositat que, de manera natural, impregna la societat en tots els àmbits.

La religió i la comunitat xinesa

Les principals religions practicades a la Xina (amb el parèntesi de 1949-1970) són el budisme, el confucianisme (més sistema de vida que religió) i el taoisme, o diverses formes de sincretisme entre elles. Hi ha també alguns cristians -catòlics i protestants- i alguns musulmans i jueus.

L'aspecte del confucianisme que més impregna la vida xinesa és el culte als avantpassats. En moltes llars xineses hi trobarem l'altar per honrar els avantpassats.

Festivitats

Amb alguna excepció, les festes que celebra i comparteix la comunitat xinesa són de caire popular i agrícola, no lligades a una religió o una altra. A mesura que creixi la comunitat entre nosaltres, es faran més visibles.

La principal seria la celebració de *l'Any Nou*, a mitjan febrer: reunió familiar, regals. I, de portes enfora, petards, correfocs, focs d'artifici i una cuina especial per a l'ocasió.

La vinculació entre festivat i gastronomia és especialment marcada a la Xina. Una de les especialitats de la festa d'Any Nou és el pastís d'arròs (*Niangao*) amb panses i altres ingredients dolços.

La festa de *Mitja Tardor (Zhongqiu Jie)*, o d'acció de gràcies, (en honor a la deessa Sheng O, que es va d'haver de refugiar a la lluna) a primers d'octubre, veritable festa de llum. S'encenen milers de llànties i la gent va als parcs per a poder contemplar la lluna plena. És una festa de marcat caràcter familiar. Es diu que la lluna, on resideix Sheng O, aquell dia més que cap altre es pot veure's des de qualsevol lloc de la Terra.

És el pleniluni de tardor. Les persones que s'estimen, per molt que es trobin lluny uns dels altres, per mitjà d'ella, mirant l'astre, poden sentir-se units. La lluna plena, ben rodona, com la taula tradicional al voltant de la qual es reuneix una família xinesa, és el símbol de la unitat. Per tot el territori xinès es mengen en aquesta festivitat els "Pastissets de la lluna", unes pastes rodones farcides, que duen escrit *Zhongqiu Jie* (festa de mitja tardor).

Qing Ming Jie, l'inici de la primavera, se celebra el 4-5 d'abril; a la Xina és el dia de netejar les tombes i renovar les ofrenes als avantpassats i als éssers estimats difunts (i de traslladar-se, si és possible, a la població on estiguin enterrats). Comparable a l'1 de novembre, el *Tots Sants* del Cristianisme.

Com a festa religiosa taoista hi ha el *Zhon-gyuan Jie*, la festa dels fantasmes afamats. Aquests fantasmes són els esperits dels morts que no han estat enterrats amb els ritus adequats, o que no tenen família per a honrar-los. Cada any, a la meitat del setè mes de l'any xinès (final d'agost, primers de setembre) es fan ofrenes, cants, pregàries i litúrgies (*jiao*) per tal de calmar-los.

A part d'aquestes, els xinesos celebraran altres festes, segons la religió que professin.

Del tracte personal

Recollirem aquí alguns trets que poden ser útils per a facilitar els contactes amb la comunitat xinesa tot i que no tingui a veure amb la religió.

El sentit de grup, de clan, és molt fort; un grup en el qual cadascú és responsable i protector dels altres. Els grans, els avis, tenen molt de pes, se'ls respecta molt. L'home més gran de la família és el cap. Si la persona no xinesa que vol establir la relació és una persona d'una certa edat (i home) sempre trobarà una actitud més oberta i receptiva per part de la comunitat xinesa que si és una persona més jove (o una dona).

És senyal de respecte i submissió somriure quan un altre parla. Una actitud somrient per part d'un xinès quan se l'està esbrancant, no s'ha d'interpretar com que *passa* o se'n riu del que se li diu, sinó tot el contrari. La persona xinesa, per mitjà del somriure, vol congraciar-se amb l'altre.

Les persones xineses no estan acostumades al contacte físic ni a unes distàncies tan curtes (en la relació personal) com les que són habituals al nostre país. Saludar amb un petó o una abraçada serà un gest que sorprendrà molt a una persona xinesa acabada de sortir de la Xina. Avui (no antigament) la salutació més freqüent entre xinesos és donar-se la mà.

En general, les demostracions afectives en públic ni són habituals ni es veuen bé. Les noves generacions i, sobretot, les urbanes estan modificant aquests costums.

Els xinesos es caracteritzen per la seva capacitat de contenció dels sentiments. És molt difícil arribar a llegir en els seus rostres.

Suggestiments:

A més de tots els trets enumerats, preguntant a persones que treballen molt directament amb la comunitat xinesa, respecte a com valorarien la relació d'aquesta comunitat amb els cossos policíacs, indiquen que:

- la dificultat lingüística és immensa, l'estructura del xinès no té res a veure amb les llengües indoeuropees, la fonètica tampoc. Es requereix un gran esforç de paciència quan se'ls escolta, per a donar temps que puguin anar construint les frases. Seria desitjable poder disposar d'alguna possibilitat de traducció (serveis itinerants,...)
- quan són objecte de robatori o altres agressions i acudeixen a les comissaries, tenen la sensació que la policia no s'interessa per recollir la seva denúncia. Que no els creuen, que no els fan cas, que se'ls treuen de sobre,...

Aquests serveis de mediació amb els col·lectius immigrants insisteixen que, molt en concret pel que fa al col·lectiu xinès, caldria que notessin que es té en consideració la seva paraula, que hi ha interès per recollir la seva denúncia. Tenint en compte que les persones xineses estan poc acostumades a la descentralització burocràtica, a la independència dels diversos serveis i organismes, recomanen, també, que les comissaries facin un paper d'informació per a derivar-les al servei corresponent segons el tema del qual es tracti, explicació dels passos a seguir, etc. (per exemple, en el cas, molt freqüent de robatori de passaports).

La religió i la comunitat japonesa

Religiositat

Els japonesos són sintoistes i/o budistes. El cor del shinto era i és el culte als *kamis*, esperits sagrats presents arreu i constituïa el fonament de la jerarquia imperial. El budisme arriba amb força al Japó, al s.VI. En alguns períodes el poder imperial intenta perseguir el budisme, però en general la vida japonesa s'estructura sobre la complementarietat d'ambdues tradicions. Puresa, rituals de purificació de persones, de llocs, de determinades circumstàncies, són l'eix de la pràctica religiosa shinto, mentre que el budisme alimenta més l'actitud personal i l'aspecte d'honar els morts i els avantpassats. Al Japó els santuaris shinto, petits o grans, se situen generalment en algun lloc que destaca per algun aspecte d'harmonia natural. A les cases hi pot haver el petit altar per honrar els *kamis* i un altre per honrar el Buda.

Del tracte personal

Un cop més recollim aspectes que no es poden considerar com a relacionats amb la religió, però que poden facilitar el contacte.

Respectuosos i cerimoniosos de tracte fins a l'extrem, no diran mai *no*; un *potser* equival a *no*. Si es tracta d'algú que encara no domina la llengua, val la pena parlar a poc a poc, sense refiar-se dels *sí*. Acostumen a utilitzar un to de veu molt més fluix que el que estem habituats. Si cal, demanar-los que pugin el to, però sense interpretar que passi res especial.

Quan s'entra en contacte amb una persona japonesa és bastant freqüent que lliuri la seva targeta. No mirar-la seria interpretat com un gest de menyspreu.

Els costums de puresa i no pol·lució a les cases estan molt arrelats. Cal tenir en compte el calçat quan s'entra.

La família japonesa té gran respecte pels grans, tot i que entre nosaltres són rares les famílies japoneses senceres. En l'actualitat, el que acostumem a trobar són o bé

estudiants o bé persones soles desplaçades per qüestions laborals i, amb menys freqüència, acompanyada de la parella i els fills.

Títol de l'activitat:

Fem una trobada: Diàleg intercultural i interreligiós

Objectiu de l'activitat:

- Aproximar les diferents religions i creences
- Portar a terme un espai de diàleg amb persones representants de diferents creences des del respecte i l'entesa

Metodologia:

Convidar a persones representants de diferents religions (mossèn del centre, imam, pastor evangèlic, testimonis de jehovà...) i fer una taula rodona

Desenvolupament de l'activitat

Aquesta sessió convida a una participació amb persones representats de diferent religions (com les exposades a l'apartat de metodologia) i poder dur a terme una taula rodona amb els participants del grup.

Es pot fer una sessió prèvia de preparació d'aquesta taula rodona amb el grup, per tal de trobar entre tots i totes preguntes a fer a les persones convidades:

- Perquè practiquen aquesta religió i no una altra?
- Què els ha portat a fer la tasca que duen a terme?
- Què significa per a ells la paraula *religió*?
- Creuen que és possible una entesa entre totes les creences i religions que hi ha?
- Etc.

Recursos:

Posar-se en contacte amb persones representants de les diferents religions que poden ser les pròpies persones que entren al centre penitenciari a fer suport religiós o possibles contactes que es poden intentar fer a partir de les direccions que apareixen en les sessions anteriors d'aquest apartat i a la bibliografia del programa.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

I. Educació per a la pau. Conflictes mundials

Activitats:

- Conflictes bèl·lics
- Què és una guerra?
- Quantes guerres hi ha hagut?
- Perquè hi ha guerres?
- Es pot evitar la guerra?
- Com és una guerra? Què hi passa en una guerra?
- Les guerres d'altres temps
- Com funciona un exercit?
- El comportament dels combatents
- És pot millorar la guerra?
- Totes les guerres són iguals?
- On són ara les guerres?

Títol de l'activitat:

Conflictes bèl·lics. Sessió 0.

Qui sap si després de treballar aquest tema et miraràs d'una altra manera les pel·lícules d'indis, els jocs de marcians o els reportatges de guerra de la TV. Si fos així, ens sentiríem d'allò més satisfets.

Metodologia:

Introducció a les sessions. Aquesta sessió és informativa, vol fer reflexionar al grup interessar-los en buscar més informació. Fer un atlas de la guerra.

Objectius de l'activitat:

- Encarar-se de forma racional amb el tema de la guerra, traient-li tot allò que té de passional, allò que pot equiparar un conflicte bèl·lic amb un campionat esportiu i que fa que ens puguem simplement identificar amb un bàndol sense fer esment de les raons de l'enfrontament i dels punts de vista de tots els bel·ligerants. L' irracionalisme obre les portes a comportaments extremats capaços d'engegar o accelerar processos que poden esdevenir incontrolables i que poden tenir conseqüències irreversibles.

-Tenir criteris propis per poder valorar un conflicte bèl·lic, tant si ja és real com si es tracta d'una eventualitat o bé d'una hipòtesi. En aquest sentit, es requereix que un conjunt d'informacions bàsiques substitueixin la tradicional ignorància col·lectiva pel que fa a aquests temes.

És aquesta ignorància el que ha permès que, en moltes ocasions, suposats especialistes hagin pogut actuar amb una impunitat i una irresponsabilitat inaudites, tot empantanegant països sencers en conflictes per als quals no estaven preparats o bé que no responien als interessos de la majoria de la població. En aquest àmbit, la manca de transparència informativa pot resultar especialment greu, atès que priva de capacitat decisòria aquells que paguen i pateixen el conflicte.

Desenvolupament de l'activitat:

Introducció de l'activitat:

Pertanyem a una civilització extremament guerrera, que fa despeses enormes en material de guerra fins i tot en temps de pau; vivim en un temps inestable, que ens acosta l'esclat de les bombes, perquè cada cop les tenim a distàncies més curtes, i som membres d'una societat implicada indirectament en les guerres d'altres països.

Vivim en el segle més sangonós de tota la Història, aquell que ha vist els conflictes més mortífers i els artefactes més destructius de tots els temps. Tots dos, conflictes i artefactes, han estat produïts en la civilització més avançada des del punt de vista material que mai no ha viscut a la Terra. Aquesta civilització és la nostra.

Trobes que aquestes tres raons justifiquen que t'embranchis en un tema no gaire agradable i que sembla destinat a les aventures de ficció? Nosaltres creiem que sí, i per això t'oferim aquestes propostes de treball del qual t'adreçaran a assumptes com ara la localització actual dels conflictes armats o les mesures amb què la comunitat internacional pretén evitar una part de l'horror inherent a la guerra.

Evitar una guerra, és possible? encara que generalment les guerres les decideixen els estats, és la gent normal –vosaltres, nosaltres– qui les fa, les paga i les pateix. Hi ha una novel·la de Gustav Hasford, anomenada *Jaqueta metàl·lica*, on un sergent de marines nord-americà ensinistra els reclutes amb el principi següent: «El nostre fusell només és una eina. Allò que mata és un cor endurit.»

Si és la gent normal –vosaltres, nosaltres– qui pot haver de prémer el gallet, caldria pensar sobre això; perquè també en un camp com aquest podem exercir la llibertat de decidir. I per decidir certes coses –si premem el gallet o no i contra qui– cal estar ben informat.

Comptar amb la guerra és tan indispensable per entendre el nostre passat i el nostre present com per decidir el nostre futur. La guerra ha mantingut la seva presència a la Història amb una tossuderia considerable i, encara que no és inherent a la naturalesa humana, l'observació del passat ens mostra que ha tingut lloc una mena de selecció en favor de les civilitzacions més decantades cap a posicions bèl·liques i més dotades des del punt de vista de la capacitat d'exercir violència massiva adreçada a d'altres societats.

Nosaltres mateixos pertanyem a una societat les premisses de la qual mostren indiscutibles arrels bèl·liques: els trets definitoris de l'Europa incipient quallen a l'entorn d'entitats polítiques que es defineixen com a cristianes i com a guerreres; ens reclamem hereus dels romans, que van fer de la guerra el seu instrument polític suprem; durant l'edat moderna, els nostres avantpassats van trobar com a ocupació preeminent l'exportació de la seva forma específica d'exercir la violència pel món que acabaven de descobrir.

Pel que fa al nostre passat més immediat, s'hi reconeixen senyals molt profunds deixats per la Segona Guerra Mundial, originada i combatuda, sobretot, al nostre àmbit territorial i, d'aquí, exportada igualment a d'altres indrets del món. En el transcurs d'aquesta guerra s'introdueixen els arsenals de destrucció massiva, la presència dels quals ha marcat les grans opcions polítiques de tot el món durant les darreres dècades.

Actualment, la guerra nuclear a gran escala s'ha fet menys amenaçadora, però, en canvi,

s'han multiplicat els *petits* conflictes localitzats, la mobilitat de fronteres i la inseguretat general.

D'altra banda, la intensificació de les dificultats i de la duresa de les condicions de vida d'una gran part de la humanitat fa preveure l'increment del risc de guerra més que no pas la reducció.

De tota manera, el fet que la guerra sigui tan persistent no treu que també sigui una construcció social i cultural com qualsevol altra institució humana i que, com a tal, no sigui ni inexorable ni inevitable, sinó que es trobi lligada a determinades opcions preses per les corresponents societats. El fet que se subjecti a l'elecció dels individus que configuren les societats humanes implica que és reduïble i fins i tot eliminable. Aquestes són afirmacions d'aparença gratuïta, perquè la Història ens mostra que els governants estan acostumats a utilitzar la guerra com un instrument més per tal d'arribar als seus objectius i que, sovint, hi han recorregut amb gran facilitat.

En altres temps, quan els mitjans de destrucció eren menys potents i la interrelació entre les diferents unitats polítiques era menys estreta, sovint les guerres s'esgotaven en elles mateixes encara que tinguessin una terrible virulència.

Actualment, però, la capacitat de destrucció de l'armament és enorme, encara que sigui convencional, i la xarxa d'interdependències entre les diverses regions mundials pot incrementar el risc d'extensió d'alguns conflictes. En d'altres, que semblen *oblidats*, l'activitat dels comerciants d'armament fa perdre l'esperança que s'esgotin ràpidament.

Tal com va dir un dia E. P. Thompson, a nosaltres, que vivim en el nucli més bel·licós de tot el planeta i de tots els temps, ens pertoca la responsabilitat de prendre iniciatives constructives que contribueixin a millorar allò que prèviament hem ajudat a empitjorar.

Introducció per a l'educador:

Educar per a la pau ha estat acceptat com un dels objectius generals de l'ensenyament obligatori d'aquest país. Aquest fet sembla allunyar-nos d'un passat en què els escolars europeus aprenien qui era «l'enemic tradicional i hereditari» en una institució destinada a «produir generacions físicament aptes per a la guerra i psicològicament adaptades a ella», com diu l'historiador Michael Howard.

En aquest sentit, l'èxit escolar es podria mesurar pels milions de reclutes que van seguir les ordres dels seus caps durant nombrosos conflictes colonials i dues guerres mundials.

A hores d'ara, en canvi, a l'escola ens proposem d'educar per a la pau, i podem felicitar-nos-en, perquè aquesta és una fita necessària, com es dedueix del món que ens ha tocat viure. Un món com aquest (injust, desigual, inestable, nuclearitzat) no sembla pas que hagi de menester més propagadors ni seguidors de la violència. Ens en sobren.

La pau no solament és la negació de la guerra. La pau requereix justícia si no es vol confondre amb la simple quietud. Però el coneixement de la guerra –que és la negació màxima de la pau– és una condició indispensable per valorar-les totes dues degudament. Aquest joc de paraules vol dir, senzillament, que cal conèixer la guerra per optar conscientment per la pau. Això no és, evidentment, tot el que cal fer per educar per a la pau. Només n'és un aspecte. Però s'ha de tenir present.

Vista de lluny, la guerra és lluent i pot semblar heroica, emocionant i divertida, «una aventura saludable a l'aire lliure». Pot atraure els qui, per la raó que sigui, s'estimen poc la

vida, la pròpia i la d'altri. Però també pot seduir els insegurs, els que necessiten companyia, els desencisats, els qui volen trencar amb el seu passat. Quan li van demanar a T. E. Lawrence (Lawrence d'Aràbia) per què havia volgut anar a la guerra el 1914, va donar una raó lacònica: va argumentar «suïcidi moral». En la mateixa ocasió, el poeta Robert Graves i el dramaturg Ernst Toller van atribuir el seu alistament a l'avorriments i al desig de fugir de la vida universitària que els esperava en temps de pau o bé a la rera guarda.

En altres temps, la lluíssor de la guerra la podia dur el timbal del reclutador, que anava passant pels pobles per tal d'aplegar els soldats que havia de menester el rei.

Avui, ningú no recluta el nostre jovent a toc de timbal, però les mil aventures bèl·liques, cinematogràfiques o televisives, que se li ofereixen tendeixen a fer ignorar o distanciar dels seus sentiments tots aquells aspectes que el timbal suggeria a John Scott: hi ha tanta sang i fetge que els resultats de la violència bèl·lica resulten banalitzats. Mentrestant, els documentals sovint ens han mostrat la guerra de l'antiga Iugoslàvia com a *atàvica*, *incomprensible* i fins i tot *inevitable* i, al capdavall, és tan espectacular com les pel·lícules, de manera que és fàcil de confondre ficció i realitat alhora que tot plegat es trivialitza.

Recursos:

Atles geogràfics.

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Documentació tretra de [Senderi: butlletí d'educació en valors](#)

- Els conflictes bèl·lics. Llibre de l'educador
- Els conflictes bèl·lics. Activitats.

Trobareu aquest document en format PDF a e-Catalunya. Documentació/doc.educació intercultural. [Obriu la carpeta](#). *Cal que esteu en sessió.*

La població destinatària són joves entre 12 i 16 anys, com a estudiants de secundària o membres d'associacions cíviques; i els seus educadors i educadores. De totes maneres, es pot adaptar molt bé a la població amb la qual treballem nosaltres.

Títol de l'activitat

Sessió 1: Què és una guerra?

Objectiu de l'activitat:

-Treballar el concepte de guerra o algunes de les seves característiques.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Definim la guerra

Es tracta d'establir dues diferències:

- a. entre les guerres en sentit figurat i les guerres en sentit estricte, i
- b. entre conflicte, crisi i guerra.

Proposta de treball:

Per tal de situar amb una mica de precisió els continguts que tractarem en aquesta sessió, la primera activitat proposa de diferenciar conceptualment els diversos graus de conflicte i definir la guerra amb concreció. Amb aquest propòsit, es presenten definicions àmplies de conflicte, crisi i guerra, que després s'il·lustren amb tres exemples presos de la confrontació de blocs durant la Guerra Freda. Els tres exemples s'ofereixen en ordre de gravetat creixent, la qual cosa els fa encara més fàcilment identificables. L'educador o l'educadora potser els haurà d'ajudar a buscar exemples de les tres categories, que es poden extreure tant del passat com del present. A partir d'aquí quedarà ben establert que nosaltres ens centrarem en el conflicte que ja ha passat a les armes.

Els tres exemples proposats es poden substituir per molts d'altres. Per exemple, els conflictes entre els imperialismes europeus del tombant de segle passat, la crisi d'Agadir i l'esclat de la Primera Guerra Mundial, que es pot explicar amb molt

dramatisme a partir de l'atemptat de Sarajevo, o també la situació prèvia a l'esclat de la Guerra Civil Espanyola.

Per a alguns es poden posar exemples més simplificats i d'abast reduït: una vila medieval té greus desacords amb un senyor feudal, que li exigeix tributs indeguts; aleshores es produeixen algunes topades que fan pujar de to les desavinences i, malgrat els esforços d'alguns ciutadans i consellers del senyor, la milícia urbana i l'host senyorial acaben enfrontades.

Es poden establir paral·lelismes amb situacions de caire personal, amb la gradació que va de l'oposició entre dos individus fins que s'arriba a les mans, però convé de deixar ben clar que els enfrontaments d'aquesta escala no són pas els que ens ocuparan.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per treballar

Definim la guerra

Heus aquí algunes guerres de les quals parlen la premsa i la TV:

- guerra de preus agraris entre França i els Estats Units;
- guerra generacional entre joves i vells;
- guerra de bandes entre seguidors d'equips de futbol rivals;
- guerra del xador a les escoles franceses;
- guerra de l'antiga Iugoslàvia.

De totes aquestes guerres, nosaltres només tractarem les que siguin semblants a l'última, que és l'única guerra en sentit estricte. Totes les altres ho són en sentit figurat.

De fet, és comú que la premsa o la TV anomenin *guerra* qualsevol fenomen de caire conflictiu. Vegem ara què és un conflicte i què és una guerra.

Què és un conflicte?

Un conflicte és una situació d'oposició, desacord o lluita entre persones, grups de persones o bé institucions. Els conflictes s'esperen allà on hi ha diversitat d'interessos, projectes o opinions:

«Tants caps, tants barrets», diem. Les guerres que figuren a la llista anterior són conflictes, situacions d'oposició entre grups econòmics, colles de joves, grups d'edat, cultures diferents.

Els conflictes es poden resoldre de diverses formes: per mitjà del diàleg, la discussió, la negociació i les concessions: «Parlant, la gent s'entén», també diem; o es poden resoldre per mitjans violents i de força, tot arribant a les mans i, fins i tot, a l'ús de les armes.

Què és una guerra?

Ja hem vist que no tot conflicte és una guerra. Ni tan sols tot conflicte violent ho és: ni les batusses entre seguidors d'equips rivals ni les topades entre policies i colles de lladres.

Què és una guerra?

Podríem definir la guerra com una forma sistemàticament violenta de resoldre els conflictes polítics, econòmics o socials, una situació en la qual els qui tenen capacitat de decisió o poder deixen en mans de les armes la resolució dels conflictes i la consecució dels seus objectius.

La guerra s'organitza segons unes normes d'actuació determinades, és a dir, no es pot fer com es vulgui, i comporta la destrucció de vides humanes. Actualment, els especialistes només consideren guerra aquells conflictes armats que hagin produït un mínim de mil morts.

Conflicte, crisi, guerra

No tots els conflictes polítics aboquen a una guerra: quan es produeix una situació d'oposició o desacord entre estats o bé entre grups socials o polítics dintre d'un mateix estat, sovint els polítics i els diplomàtics actuen per resoldre-la. Quan un conflicte entra en crisi, és a dir, quan s'agreuja perillosament, abans de prendre l'opció de les armes com a via de decisió, és habitual que es recorri al diàleg i a les concessions. Només quan una part o totes dues parts en conflicte consideren que han fracassat aquestes vies es decideix l'ús de les armes: la guerra comença.

Fixa't en aquestes tres situacions:

a) Entre 1947 i 1989, un greu enfrontament va separar els dos blocs en què es dividia el món: l'*occidental* o capitalista i l'*oriental* o comunista. L'un i l'altre, cadascun articulats en una aliança militar pròpia (l'OTAN i el Pacte de Varsòvia, respectivament), oferien una visió oposada del món, de l'economia i de la política. Pugnaven per augmentar la seva influència i les seves bases militars i feien freqüents al·lusions als perills que l'altre bàndol representava per a la pau i

l'estabilitat mundials, per a la pràctica dels drets humans, etc.

D'aquesta confrontació que no va arribar al camp de batalla se'n va dir Guerra Freda.

b) Durant molt de temps, l'antiga URSS observava amb neguit el cordó de bases aèries amb què l'havien anat envoltant els Estats Units i els seus aliats, des de final dels anys quaranta. Per això, després de la revolució cubana, els dirigents soviètics van decidir d'aprofitar la situació geogràfica i política de Cuba i amenaçar directament els Estats Units. A l'estiu del 1962 hi enviaren material de guerra nuclear. Quan el govern del president J.F. Kennedy s'adonà de la situació, va optar per esbombar per tot el món el sentit de l'amenaça, mentre que els soviètics ho negaven bo i dient que es tractava, exclusivament, d'armes defensives. Després, els nord-americans van bloquejar l'illa de Cuba amb la seva flota. El bloqueig va ser prou suau per permetre els navilis soviètics d'escapolir-se sense ser gaire molestats. Els soviètics van retractar la seva decisió i així va acabar la crisi dels míssils de Cuba.

c) El 1950, l'exèrcit de Corea del Nord va envair Corea del Sud amb l'aprovació soviètica. Un exèrcit multinacional, que comandava el general nord-americà McArthur, va aconseguir apartar les tropes del Nord fins a la seva frontera. Però aleshores va intervenir en l'afer l'exèrcit xinès en favor de Corea del Nord, la qual cosa va impulsar McArthur a reclamar l'ús d'armament atòmic contra el nou adversari. El president nord-americà, H. Truman, que temia una guerra llarga i complicada, va destituir McArthur.

El conflicte va continuar fins a l'armistici signat el juny del 1953 sense que cap bàndol hagués obtingut una millora ostensible de les seves posicions.

La xifra aproximada de baixes (morts, ferits, desapareguts), si es consideren conjuntament soldats i civils de tots dos bàndols, va ser de 3.750.000.

Activitats:

- Classifica les tres situacions d'acord amb els criteris exposats anteriorment.
- Quines similituds i quines diferències trobes entre aquests tres casos?
- Busca exemples de conflicte, crisi i guerra en èpoques passades o presents.

Títol de l'activitat

Sessió 2: Quantes guerres hi ha hagut?

Objectiu de l'activitat:

- Constatar que venim d'un passat intensament bèl·lic.
- Reflexionar sobre el privilegi de no haver viscut cap guerra.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball:

Per a les persones amb les quals treballem, igual que per a la majoria de nosaltres, la guerra és majoritàriament una cosa que els passa als altres. Com a molt, una cosa que els va passar als avis ja fa molt de temps.

Aquesta activitat pretén mostrar que aquesta situació és excepcional, tant si mirem endarrere en l'àmbit territorial exclusivament català com en l'espanyol o bé l'uropeu.

La tasca que es proposa és: quantificar les èpoques marcades per la guerra; comparar diversos àmbits territorials i valorar la influència i el pes de la guerra. Fins aquí no hem donat gaires dades sobre si és millor o pitjor la guerra que la pau, de manera que n'hauran d'aportar a partir dels seus coneixements previs.

Podem centrar-nos en alguna guerra concreta de cada període i ajudar-los a veure'n la durada i l'abast.

Es pot jugar a fer història ficció, tot fantasiejant sobre com hagués estat una època determinada sense guerres: millor o pitjor? Elements que millorarien sense la guerra: la quantitat de població, el contagi de malalties, les arts i les tècniques... Però, tot i això,

no és cert que quan hi ha massa població la guerra ajuda a eliminar-ne? Que la guerra esmola la inventiva tecnològica? Que la pesta l'escampen més les rates que no pas els soldats? Que la guerra posa en contacte cultures diferents i els sobrevivents incorporen les aportacions? Que potser no és amb la guerra que les poblacions més nombroses s'han anat apropiant dels territoris que els calien? Etc. A més a més, es pot introduir el tema de qui pot treure guanys de la guerra encara que la majoria de la població hi surti perdent. Convé que aquesta història ficció quedi sense respostes gaire precises, perquè encara ens manquen moltes dades.

Fonts

Una part de la fonamentació de la llista cronològica és de l'obra de Ferran Soldevila, *Els catalans i l'esperit bel·licós*. Barcelona: Edicions 62, 1980.

El llibre de Geoffrey Parker que s'esmenta és *La revolución militar* (1988). Barcelona: Crítica, 1990.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per treballar i repartir.

Potser et penses que de generacions com la teva, que no han patit directament cap guerra, n'hi ha hagut moltes al llarg de la Història: doncs no! Mira't la següent cronologia i ho comprovaràs, almenys pel que fa a Catalunya:

segles X-XI

- asseifes o ràtzies musulmanes
- violència senyorial contra la pagesia, l'autoritat comtal i l'Església
- diverses expedicions cristianes contra al-Andalus

segles XII-XV

- nombroses expedicions de conquesta a al-Andalus
- participació en guerres a Occitània
- conquesta de Sicília, Atenes, Sardenya, Nàpols
- expedicions contra Còrsega
- guerra entre el Principat i Gènova, «l'altra guerra de cent anys»
- invasió croada
- guerra «dels dos Peres»
- nombroses revoltes urbanes i nobiliàries
- pogroms
- guerra civil, 1462-1472
- la monarquia francesa envaeix el Rosselló i la Cerdanya
- guerres dels remences

segles XVI, XVII i XVIII

- activitats dels corsaris
- bandolerisme i repressió reial; topades entre nyerros i cadells
- hostilitat endèmica amb la monarquia francesa
- Guerra de Separació o dels Segadors
- Guerra de Successió
- Guerra Gran
- diverses expedicions exteriors de la monarquia borbònica

segles XIX-XX

- Guerra del Francès
- expedició dels Cent Mil Fills de Sant Lluís
- revolta dels Malcontents
- repressió antiliberal del comte d'Espanya
- Primera Carlinada
- revoltes populars i bombardeig de Barcelona (Espartero i Prim)
- Segona Carlinada
- Guerra de l'Àfrica
- partides progressistes
- Tercera Carlinada i partides federals
- Guerra de Cuba
- Guerra de l'Àfrica i Setmana Tràgica
- Guerra Civil Espanyola
- expedició de la División Azul
- maquis

Mentrestant, el passat europeu no ha estat pas gaire diferent. Per exemple, durant l'edat mitjana les campanyes depredadores dels senyors feudals, les invasions o les croades feien que:

«La guerra fos, potser més que la religió i només per sota de l'agricultura, allò que dominava la vida quotidiana de l'Europa occidental.»

John Beeler, prefaci a Sir Charles Oman,
The Art of War in the Middle Ages. A.D. 378-1515. Londres, 1953.

L'historiador Geoffrey Parker a *La revolució militar* (Crítica, 1990) ha calculat que durant el 95 % del temps entre 1500 i 1700 hi hagué guerra. Podem comptar menys de deu anys de pau durant el segle XVI, quatre anys el XVII i setze anys el XVIII.

Activitats:

- Amb l'ajut de les dades anteriors, i d'altres obres de consulta, calcula en quin percentatge cronològic dels darrers mil anys hi ha hagut pau al territori del que ara és Catalunya.
- Fes una cronologia aproximada de la guerra per a la història d'Espanya i compara-la amb la que ja tens de Catalunya.
- Valora les dades anteriors. Quins avantatges i quins inconvenients es derivarien de temps més pacífics?
- Tria una època i fes-ne *història ficció* tot imaginant-te-la ben exempta de guerres.
- Webs sobre cronologia de la guerra en diferents països segons d'on procedeixen les persones.

Títol de l'activitat

Sessió 3: Per què hi ha guerres?

Objectiu de l'activitat:

- Analitzar els motius pels quals esclaten les guerres i les raons que guien els combatents a combatre.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball:

Partim de la premissa que les guerres les engeguen els governants, els poderosos, però les fan, les pateixen i les paguen els súbdits o ciutadans.

En primer lloc, ens fixarem en les raons que poden tenir els governants per moure una guerra.

Amb aquesta finalitat, utilitzarem un text de Quincy Wright, que n'esmenta de molt diverses.

La proposta de treball vol incitar a rumiar si aquestes causes han estat causes de guerres concretes, si ells en saben d'altres i si consideren que els governants haurien pogut aconseguir les mateixes fites amb mètodes més pacífics. Això implica treballar sobre casos històrics que molts poden no tenir a la seva disposició; en aquest cas, l'educador o educadora pot proposar un parell d'exemples per analitzar. De tota manera, té interès veure si la guerra era, en cada cas, la millor o l'única opció. Sovint es pot comprovar que els governants han triat la guerra per motius que a nosaltres, ara, ens semblen de poc pes: això ens du al tema de les tradicions culturals guerreres.

Segons el nivell del grup, aquesta primera part de l'activitat es pot minimitzar, tot donant exemples de les diverses menes de mòbils que han empès els governants a triar la guerra.

La segona part de la proposta de treball se centra en els motius que impulsen els combatents a combatre. També és Quincy Wright qui ens els enumera: una majoria ha pres part en els combats per obligació; els qui hi han anat de bon grat tenien una llarga rastellera de raons a adduir. De manera que es tracta de veure les formes que pren la coacció i les modalitats de la decisió personal. No hi ha cap material que il·lustri la coacció perquè és a la vista de tots l'existència del servei militar obligatori i la discussió a l'entorn de l'objecció de consciència. (Sobre aquest tema es pot consultar el que s'esmenta a les fonts)

Els tres textos s'ofereixen amb la finalitat de reflexionar i discutir sobre els atractius de la guerra i l'empremta que pot deixar en un excombatent. El sentit tan divergent dels fragments pot ajudar a fomentar-ne la discussió.

El poema trobadoresc de Bertran de Born es refereix a les alegries que porta el temps de Pasqua, que és quan s'iniciaven les campanyes bèl·liques, atès que durant el mal temps els exèrcits generalment hivernaven.

El text de *La Jouvence!* manifesta uns sentiments de companyonia i d'exaltació que no són gens excepcionals i que es poden retrobar en moltes memòries d'excombatents de les guerres mundials. Un exemple d'això és Ernst Jünger, de reconegudes tendències bel·licistes.

També al poema de Blunden es manifesta un sentiment de cohesió i caliu humà del qual n'és absent l'exaltació de la guerra, que ha deixat, en canvi, tota la vida posterior sense sentit.

De fet, l'objectiu d'aquesta discussió és constatar els evidents atractius de la guerra i valorar-ho. Si es creu convenient, s'hi pot afegir el poema de John Scott "El timbal". I, per descomptat, es pot triar una pel·lícula que il·lustri la il·lusió per l'aventura bèl·lica.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

- Material per treballar i repartir.

Si la guerra és un fenomen tan general, bé paga la pena de demanar-nos per què es produeix. Però anem a pams: en general, les guerres, les decideixen els estats, els governants o els poderosos i les fan els súbdits o els ciutadans.

Començarem pels primers: per què mouen a la guerra els poderosos i els governants? Quincy Wright, un reconegut teòric de la guerra, ens explica (*A study of war*, 1964, pàg. 319):

«No hi ha un instint específic de guerra, però molts motius i interessos han dut les poblacions humanes a l'agressió. Els governants hi han buscat riquesa, revenja, aventura, prestigi, glòria, la desaparició de revoltes interiors, l'estímul de revoltes exteriors i l'expansió de la religió, la nacionalitat, l'estat o la dinastia.»

Activitat:

- Trobes que només mouen a la guerra els governants? Busca exemples, presents o passats, que confirmen o que contradiguin les afirmacions de Wright.

- Suposem que cadascú de vosaltres és el rei, l'emperador o el president d'un país o bé el capítost d'una colla de pagesos malcontents. En quines circumstàncies decidirieu de moure una guerra contra un adversari? Compareu les vostres respectives decisions i els arguments que les fonamenten.

Vegem ara per què van a la guerra els combatents. Wright continua dient-nos:

«Les masses ho han suportat, en general, sota la influència de consignes i de compulsions socials o legals. Els que hi han anat voluntàriament han estat influïts per l'expectativa d'aventures, de saqueig, de terres millors, d'un sou més alt, de l'aprovació femenina o bé d'orgies sàdiques, amb l'esperança de fugir de dificultats econòmiques, matrimonials o legals o bé del simple avorriment; per lleialtat al cabdill, a la pàtria, a la religió o als ideals; per ansietat de provar el seu coratge, capacitat o caràcter, per habitud o per orgull de l'ocupació o professió militar.»

Activitat:

Coincideixes amb Quincy Wright en la convicció que hi ha a qui li agrada la guerra? Discutiu en petit grup què us agrada de les pel·lícules de guerra. Et presentaries com a voluntari o voluntària per anar a una guerra? En quines condicions acceptaries d'anar-hi?

Compara les teves previsions amb l'experiència d'alguns combatents, que es reflecteix en aquests tres textos:

1. «...Us dic que és un plaer millor
que els de menjar, beure i dormir
sentir les veus que, amb gran bravor,
bramen "a ells!", ací i allí,
renills folls per l'ombratge,
i de socors, crits esglaiats,

i veure caure, arraïmats,
grans i xics a l'herbatge,
i tants de morts, ben travessats,
per llances amb fils ensagnats...»

Bertran de Born, poeta trobadoresc, mort el 1215

2. «Cansat, afligit i apagat, vell abans de temps,
sec tot sol i només sento
llargues rialles silencioses, murmuris d'esglai,
les intensitats perdudes de l'esperança i la por;
en aquelles velles maresmes encara hi ha fusells,
al parapet prim hi voleien parracs grisos,
els llibres que de debò lleigeixo són allà; i jo,
mort com els homes que m'estimava, espero mentre la vida arrossega
el seu curs ferit des d'aquells carrers tristos de la guerra
fins aquests verds indrets, que eren els meus;
però allò que en altre temps era meu ara ja no ho és...»

Edmund Blunden, poeta anglès (1896-1974)
1916 vist des del 1921

3. «Quina cosa tan agradable que és la guerra... Tothom s'estima tant, durant la guerra! Quan un hom considera justa la pròpia causa i veu combatre amb bravesa la seva raça, les llàgrimes puguen als ulls. El cor lleial i pietós sent la dolcesa de veure l'amic que exposa valentament el seu cos per tal d'acomplir el comandament del nostre Creador. I aleshores es fa el propòsit de morir o viure amb ell i, per amor, no abandonar-lo. Això dóna una delectació tan gran que qui no hi ha passat no ho sabria pas dir...»

La Jouvencel, manual cavalleresc del segle XV

Activitat:

- Compara el punt de vista dels tres autors: què els separa i què els uneix?
- Quines vivències et semblen més remarcables en cada cas?
- Podries identificar-te amb alguna de les situacions? Amb quina?
- Fes una llista amb els avantatges i els inconvenients que suposa el fet d'anar a la guerra.

- Pel·lícula: *Fahrenheit 9/11* de Michael Moore: hi ha escenes on es mostren com es potencia que els joves s'apunten a l'exèrcit.

Títol de l'activitat:

Sessió 4. Es pot evitar la guerra?

Objectiu de l'activitat:

- Discutir el sentit i la validesa de dues postures enfrontades a l'entorn d'aquest tema.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball

Aquesta és una proposta molt reduïda que pretén sospesar dues postures: la que atorga a la guerra la categoria d'inevitable i la que creu que no ho és. El més important són les conseqüències de cadascuna de les opcions: si la guerra és inevitable, aleshores no hi ha res a fer, l'únic que podríem provar seria intentar que sigui el mínim de cruel possible; però si la guerra és evitable –i si creiem que s'ho val– aleshores se'ns obre una enorme quantitat de possibilitats d'actuació per evitar-la realment. En una tasca com aquesta tots hi tenim alguna cosa a dir i a fer.

Fonts

El fragment del general Bernhardt –molt reconegut en el seu temps– el recull Ashley Montagu a *La naturaleza de la agresividad humana* (1976). Madrid: Alianza, 1985, pàg. 219.

El text del general Alberto Piris procedeix d'un fulletó del CIP (Centro de Investigación para la Paz), de Madrid.

Vegeu també: Margaret Mead. *La guerra es una invención y no una necesidad biológica*, dins "La antropología y el mundo contemporáneo". Buenos Aires: Siglo XX, 1975, pàg. 15-24.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

- *Material per treballar i repartir.*

Hi ha qui pensa que la guerra és inevitable i qui, en canvi, atribueix la guerra a les característiques de les societats humanes. Per tal que puguis apreciar les dues versions, t'ofereim dos textos de dos professionals de la guerra:

«La guerra és una necessitat biològica, tan necessària com la lluita dels elements de la natura. Proporciona una decisió biològicament justa, atès que les seves decisions es fonamenten en la mateixa naturalesa de les coses.»

General Friedrich von Bernhardi, 1911

«L'home s'ha fet guerrer per aprenentatge, com a resultat d'un procés molt més cultural que no pas biològic.»

General Alberto Piris, 1992

Per a reflexionar:

- Discussiu en grup quina de les dues opcions us sembla més raonable
- Quines conseqüències us sembla que porten, a la pràctica, cadascuna d'aquestes postures, és a dir, en què es poden manifestar? (Actituds davant d'una possible guerra, per exemple)

Títol de l'activitat

Sessió 5. Com és una guerra? Què hi passa, en una guerra?

Objectiu de l'activitat:

- Descriure un conflicte bèl·lic i valorar alguns dels seus efectes.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball

Llegiu un text de Mercè Rodoreda i complementeu-lo amb la finalitat de mostrar tant la mecànica de la guerra com els seus efectes destructius més visibles a partir de la memòria col·lectiva.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

- *Material per treballar i repartir.*

Què hi passa, en una guerra?

Et proposem la lectura d'un fragment d'un llibre de Mercè Rodoreda, inspirat en la Guerra Civil Espanyola (1936-1939):

«Vaig caminar molt; anava d'un poble a un altre, d'un camí a un altre. Tots els camins eren deserts, totes les cases destruïdes. (...) Fins que em vaig trobar davant d'aquell riu tan ample, que no havia vist mai, amb les terres de la riba esbotzades, sembrades de morts com si els haguessin ajuntats per endur-se'ls en alguna banda, els uns damunt dels altres. Morts com si dormissin, de costat, amb les cames arronsades; morts amb els ulls oberts mirant el cel, morts sense cames, sense braços..., esquelets de soldat amb els ossos pelats pels ocells. I entre els morts, camions rodes enlaire, mig cremats, màquines destrossades, tancs aturats amb el tanquista mort a dalt de la torreta. Una mà cremada amb els dits cargolats a tocar d'un fusell...»

Quanta, quanta guerra..., 1980, pàg. 229-230

Activitats:

- Descriu la impressió que t'ha fet aquesta lectura.
- Pots identificar l'escena que descriu Mercè Rodoreda amb alguna de semblant que hagis vist en fotografia o bé en pel·lícula?
- Aquesta descripció mostra un paisatge després d'una batalla: saps quin riu i quina batalla podrien ser? Busca'n informació als llibres d'història.

Si coneixes algú que hagués fet la nostra Guerra Civil, demana-li que et descrigui el que va viure. Reuniu entre tots el conjunt de testimonis que hàgiu pogut arreplegar i compareu-los.

Títol de l'activitat:

Sessió 6. Les guerres d'altres temps

Objectiu de l'activitat:

- Constatar l'existència dels nombrosos canvis que la pràctica de la guerra ha sofert en tots els aspectes a través del temps i sospesar-ne els efectes.

Metodologia:

Realització de definicions
Anàlisi de textos
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball

L'activitat gira a l'entorn de tres descripcions d'accions de guerra d'èpoques molt diferents. Als participants, se'ls demana que facin una enumeració dels elements de cada escena, que els comparin i que aventurin amb quins pertrets els sembla que els combatents anaven més segurs.

Si es considera necessari, es pot substituir la descripció escrita pel treball sobre il·lustracions. L'atles que se cita més avall en conté de molt adients, però també se'n poden trobar de molt útils a la Història Universal Planeta, que dirigeix Josep Fontana.

També es poden fer contextualitzacions senzilles, que emmarquin els mitjans de combat en les condicions materials generals de l'època que es tracti.

Recursos:

Folis, llapis i bolígrafs

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Annexos:

- *Material per treballar i repartir.*

Examina atentament els textos següents i fixa't en la data en què van ser escrits:

1. «Quan vam ser prop seu, la infanteria lleugera grega va córrer cap a l'enemic abans de rebre ordres i tot fent un crit de guerra. Però l'enemic, infants i genets bitinis col·locats en massa compacta, carregà en contra d'ells i els refusà. Tot seguit, la falange d'infanteria pesada, ràpida, els va anar a socórrer, amb les piques avall, alhora que se sentia la trompeta i el seu cant de guerra, aleshores l'enemic va fugir.»

Xenofont, Anàbasi, 401 a.n.e.

2. «Sir Guillem de Saveuse, que dirigia l'avantguarda, i els seus companys varen atacar, però els seus cavalls varen caure damunt les estaques i aviat els arquers els varen matar, la qual cosa va dur una gran confusió. Els altres varen agafar por i giraren cua.

Per això, l'avantguarda es va desordenar tota: moltíssims homes varen caure i els seus cavalls, que se sentien les fletxes a sobre, s'emalaven. Aleshores, els arquers anglesos varen sortir de darrere les estaques, van llençar arcs i fletxes i, tot agafant espases, destrals i tota mena d'armes, van començar a matar francesos sense pietat.»

Un testimoni francès a Azincourt, 1415

3. «Les càrregues de la cavalleria semblaven terribles, però, de fet, ens alleujaven molt per tal com l'artilleria no ens podia tirar, mentrestant. La terra tremolava sota l'enorme massa d'homes i cavalls. Mai no oblidaré l'estrany soroll que feien les nostres bales a la cuirassa dels genets de Kellermann i Milhaud, sis o set mil homes que ens atacaven amb fúria. Només ho podria comparar, amb una imatge ben modesta, al soroll d'una pedregada seca damunt les rajoles.»

Un soldat de Waterloo, 1815

Activitats:

- De cada text, fes una llista de tots els elements que surten a l'escena que representa: combatents, armament, cavalls, forma de combatre, etc.
- Compara les tres llistes: quins canvis semblen més visibles?
- Discuti en grup si aquests canvis han afavorit o no els combatents. A quina de les tres escenes us estimaríeu més de participar?

Títol de l'activitat:

Sessió 7: Com funciona un exèrcit?

Objectiu de l'activitat:

Definir la institució militar per excel·lència i analitzar algunes claus del seu funcionament.

Metodologia:

Visualització pel·lícula
Joc de rol
Argumentació i debat

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball

El nucli de l'activitat és el joc que han de fer els participants, en el transcurs del qual s'hauran d'enfrontar a diverses decisions relacionades amb l'obediència als superiors jeràrquics i la disciplina pròpia de la institució militar.

La característica bàsica d'aquestes decisions és que són greus, perquè en depèn la vida de moltes persones. Abans de prendre-les, s'ha de sospesar molt bé tot el que signifiquen, tant pel que fa als resultats pròpiament militars com al cost en baixes i al respecte de les ordres rebudes.

L'activitat podria començar amb la pel·lícula *Paths of glory (Senders de gloria)*. Se'n veuria només una part, tot just per copsar la situació i fer-se càrrec de la mena de decisions que s'han de prendre. Un cop fet el joc, la pel·lícula es pot acabar de veure. Aquesta pel·lícula es pot substituir per *Gallipoli*, *Res de nou a l'Oest*, etc.

Les regles del joc són simples: la classe és un exèrcit que es troba en un escenari semblant al de la pel·lícula, en una situació molt compromesa perquè no hi ha manera de prendre les posicions adversàries.

Papers: els alts oficials, entestats a obtenir l'èxit de les operacions; els oficials i suboficials que vacil·len entre realitzar les operacions que se'ls manen i estalviar

vides (un eventual èxit els representaria reconeixement i ascens), els soldats, que vacil·len entre el compliment del deure i el motí o la deserció.

Feu un resum de les sensacions que heu tingut durant el joc, els dilemes a què us heu enfrontat i les raons de la vostra decisió final.

Recursos:

- Material per treballar i repartir.
- Pel·lícula

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Títol de l'activitat:

Sessió 8. El comportament dels combatents.

Objectiu de l'activitat:

-Acostar-se a les diferents normes que han regit l'actuació dels combatents al llarg del temps i valorar-ne les motivacions i les conseqüències.

Metodologia:

Argumentació i debat
Anàlisi de textos

Desenvolupament de l'activitat:

Els dos textos que integren la primera part de la proposta reflecteixen el fet que en distintes èpoques ben allunyades i en organitzacions socials i polítiques ben diferents la guerra s'ha fet, entre d'altres raons, per aconseguir béns materials. El mateix Plató havia dit que, a la guerra, uns homes n'empaitaven uns altres per tal de fer-los esclaus. Per tant, l'actuació dels depredadors que apareixen a la *Chanson des Lorrains* s'ajustava a les normes de l'època, i més tenint present que les víctimes del saqueig pertanyen a l'estament social inferior.

El resum d'aquesta manera de fer és l'expressió llatina *Vae victis!*, (Ai dels vençuts!).

Recursos:

- Material per treballar i repartir a documentació

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per repartir als participants:

El comportament dels combatents

En el transcurs de la Història ha estat predominant el comportament brutal del guerrer o el soldat, que abusen de la superioritat que donen les armes en el seu tracte amb els inermes o bé els vençuts.

Fixa't en els fragments següents:

1. «És una llei universal i eterna que, en una ciutat presa per l'enemic en el transcurs d'una guerra, tot, béns i persones, pertany al vencedor.»

Xenofont (431-355 a.n.e., aprox) Ciropèdia

2. «Comença la marxa. Al davant hi ha els exploradors i incendiaris. Després vénen els saquejadors, que s'ocupen d'arreglar el botí i dur-lo al gran tren dels bagatges. Aviat tot queda en tumult. Els pagesos, que acaben d'arribar dels camps, se'n tornen fent grans crits. Els pastors apleguen els seus ramats i els duen als boscos veïns amb l'esperança de salvar-los. Els incendiaris cremen els pobles i els saquejadors els repassen i depreden. Els habitants, esglaiats, queden o bé cremats o bé capturats i lligats de mans per demanar-ne rescat. Les campanes toquen alarma per tot arreu. Un brot de pànic recorre el país. Allà on mireu, hi veureu elms que llueixen al sol, pendons que onegen al vent, tota la plana coberta de genets. Diners, ramats, mules i béns, tot s'arregla. El fum puja i s'escampa, les flames espeteguen. Pagesos i pastors corren en totes direccions.»

Chanson des Lorrains, de l'època de Felip August de França
(final s. XII - principi s. XIII)

Reflexions després de les lectures:

-Comenta els usos i costums propis dels dos moments que tracten els textos: amb quina finalitat es feia la guerra?

-Coneixes el sentit de l'expressió llatina *Vae victis!*?

Títol de l'activitat:

Sessió 9. Es pot millorar la guerra?

Objectiu de l'activitat:

- Comprovar l'existència de limitacions en la pràctica de la guerra i valorar-ho.

Metodologia:

Argumentació i debat
Anàlisi de textos

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball

Aquesta és una proposta molt simple, que presenta una síntesi de la legislació vigent sobre la pràctica de la guerra. Es demana al grup que reflexioni sobre el valor d'aquesta vigència.

La informació que cal per poder respondre si aquesta legislació es compleix o no pot procedir de la informació diària dels mitjans de comunicació de masses, que mostren de forma persistent l'incompliment dels drets més elementals tant dels combatents com de la població civil i la impunitat amb què actuen els transgressors. Un repàs de la llista de prohibicions i la seva confrontació detallada amb la informació disponible entre tots pot ser alligonadora però alhora descoratjadora.

L'enfocament positiu del tema consisteix a pensar vies per obligar els bel·ligerants a complir les convencions i a respectar els drets humans més elementals. Igualment, té interès poder veure si, malgrat tot, és millor que aquests drets i aquestes convencions existeixin o no.

Fonts:

Les dades sobre les convencions de Ginebra procedeixen de l'obra d'Andrew Wilson *Manual del pacifista*. Madrid: Debate, 1984.

Recursos:

- Material per treballar i repartir. a documentació

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per repartir als interns

En èpoques relativament recents hi ha hagut iniciatives adreçades a legislar les activitats bèl·liques, tot seguint les passes d'Hugo de Groot, anomenat Grotius (1583-1645), que, a *De iure belli ac pacis* (1625), considerava que les normes sobre la guerra eren vàlides fins i tot en el cas que Déu no existís.

Llegeix amb atenció els extractes següents referits a legislació sobre guerra:

1. Convenció de Ginebra, 1864. Dotze estats europeus signen un tractat pel qual es comprometen a:

- tenir cura dels militars malalts o ferits, independentment de la seva nacionalitat;
- reconèixer la neutralitat del personal sanitari i les instal·lacions corresponents, identificat amb una creu roja sobre fons blanc.

2. Convencions de Ginebra actualment vigents. S'hi acullen totes les víctimes de conflictes internacionals i, de manera general, impliquen l'obligació de:

- donar tracte humanitari;
- recollir malalts i ferits;
- permetre l'accés a un país neutral o a qualsevol institució internacional que faci aquest paper.

Igualment és prohibit:

- atacar-les;
- assassinar-les;
- mutilar-les;
- torturar-les;
- utilitzar-les per a experiments;
- prendre-les com a ostatges;

Tampoc no és permès de:

- deportar la població civil;
- separar les famílies.

Convé tenir present que l'incompliment d'aquestes normes implica l'actuació dels tribunals de justícia corresponents.

Activitats

- Discussiu en grup el paper que fan les convencions internacionals relacionades amb la guerra. Constitueixen una millora real? Per què?
- Sabeu si aquests acords es compleixen en la realitat? Busqueu exemples que demostrin les vostres afirmacions.
- Afegiríeu algun altre acord que trobeu que no és a la llista?
- Quins mecanismes considereu que podrien forçar els eventuals bel·ligerants a complir tots els acords al peu de la lletra?

Títol de l'activitat:

Sessió 10. Totes les guerres son iguals?

Objectiu de l'activitat:

- Acostar-se al debat sobre la guerra justa i sospesar la validesa de les raons que poden induir a engegar un conflicte armat.

Metodologia:

Argumentació i debat
Anàlisi de textos

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball:

Es tracta de veure fins a quin punt i en quines ocasions la guerra pot ser compatible amb la justícia. S'introdueix el tema a partir de l'exposició de tres posicions diferents: la dels qui troben que la guerra és acceptable com un mitjà més de fer política sense cap altre plantejament de caire moral; la dels qui creuen que s'han de donar determinades condicions perquè una guerra sigui justa, i, finalment, la dels qui consideren que una guerra sempre és injusta.

Darrere d'aquestes posicions hi ha una llarga polèmica, que ens du molts segles enrere a través d'argumentacions ben fonamentades. Però nosaltres només volem plantejar el tema a través de la discussió del text d'Erasme i del canvi de posició de Bertrand Russell, abans d'encetar un joc en què els membres del grup haurà de prendre posicions molt concretes respecte a un cas concret.

Erasme desautoritza qualsevol guerra amb l'argument que promou més mal del que volia remeiar i que aquest mal el reben persones innocents. Russell considera la Primera Guerra Mundial absolutament indigna de participació, tant per les mentides de les quals es valia el govern per induir els ciutadans a participar-hi com pels seus mateixos objectius.

En canvi, en ocasió de la Segona Guerra, va trobar digne l'objectiu de fer desaparèixer el nazisme i el feixisme, encara que amb alguns dubtes: «Crec que si ens posem a la tasca de detenir-los [els feixismes], en el seu transcurs ens tornarem exactament igual com ells i el món no hi haurà guanyat res».

El joc implica personalment els participants en un tema per al qual ja tenen treballades les tres possibles posicions. La tria de la situació conflictiva s'ha fet tot simplificant molt les dades per tal de facilitar-ne el desenvolupament. Es pot ajudar els participants a identificar-se amb el seu rol respectiu a partir de dades procedents de països del Sud que reuneixin les característiques de misèria i endarreriment del país del joc. Se li pot buscar un nom i un lloc al mapa, es pot triar l'ètnia i la llengua, la religió i els costums per tal de contextualitzar els jugadors, etc.

Segons el grup es pot passar directament al joc, per al qual s'aportaran les dades complementàries pertinents.

Finalment, i amb les normes que us donarà l'educador, us proposem un joc de rols.

Regles de joc:

Els interns s'hauran d'imaginar que constitueixen una petita comunitat en un país extremadament pobre. A casa seva no hi ha ni aigua corrent, ni llum, ni telèfon, etc. Els pares treballen les terres d'un propietari molt ric, però només quan els criden.

Papers possibles: el propietari agraris; els capatassos al seu servei, que poden anar armats; el mestre del poble, que pot explicar que la pobresa procedeix del repartiment injust dels recursos; els nois i noies, humiliats o bé conformats amb la situació. Una part del jovent decideix de fer alguna cosa per tal de millorar la situació; entre les possibilitats que s'ofereixen hi ha la d'engegar una guerrilla contra els poderosos... Caldrà valorar les implicacions, les possibilitats, les conseqüències d'una acció armada.

Fonts

El text d'Erasme de Rotterdam el cita Jean Touchard a *Historia de las ideas políticas*. Madrid: Tecnos, 1970, 3a ed.

L'evolució de Bertrand Russell es pot apreciar a la seva *Autobiografía* (1968). Barcelona: Edhasa, 1990. Especialment els volums II i III.

Un punt de partença per a les dades referides al país imaginari del joc podria ser: Anna Bastida i Genona Biosca. *Lamin, de l'Àfrica al Maresme. El Tercer Món*. Barcelona: Graó, 1991

Recursos:

- Material per treballar i repartir a documentació

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per repartir als interns

Totes les guerres són iguals?

Molts pensadors, en el transcurs del temps, s'han demanat si la guerra era o no legítima. Alguns han considerat que el fi justifica els mitjans i que quan un governant té un objectiu la guerra és una de les cartes que pot jugar per tal d'aconseguir-lo.

Altres han considerat que una guerra només seria justa i legítima si reunia determinades condicions. Finalment, hi ha qui creu que de guerres justes no n'hi ha, simplement perquè la destrucció de vides humanes no és justificable en cap cas.

Llegeix atentament aquest text, que il·lustra una posició antibèlica molt radical:

«No hi ha pau, per injusta que sigui, que no resulti preferible a la més justa de les guerres», perquè «tota guerra implica una rastellera infinita de crims i desgràcies que cau, sobretot, damunt d'innocents.»

Erasme de Rotterdam (1467-1536), humanista cristià

És probable que hakis sentit a parlar de Bertrand Russell (1872-1970). Russell, que era d'una família aristocràtica gal·lesa, va anar a la presó durant la Primera Guerra Mundial perquè s'oposava a la guerra. En canvi, no es va oposar a la participació britànica a la Segona Guerra Mundial

Activitats:

Busca les causes del canvi d'actitud de Bertrand Russell. Et prevenim que no es tracta d'un cas d'incoherència personal. Pots fer servir els llibres d'història per conèixer les diferències entre les dues guerres i alguna altra obra de consulta per saber els punts de vista d'aquest autor.

Títol de l'activitat:

Sessió 11. On són ara les guerres?

Metodologia:

Argumentació i debat
Anàlisi de text

Objectiu de l'activitat:

- Localitzar els conflictes bèl·lics més importants que han tingut lloc al món d'ençà del 1945 i copsar algunes línies interpretatives d'aquesta localització.

Desenvolupament de l'activitat:

Proposta de treball:

Segons el grup, la proposta es pot centrar en la localització en el planisferi dels conflictes bèl·lics que s'esmenten a les llistes i en la constatació consegüent de l'aclaparadora preeminència dels països del Sud.

La divisió cronològica situada el 1989 respon a la caiguda del mur de Berlín, després de la qual s'ha desenrotllat tot un procés de canvi de les dades geopolítiques mundials d'abast difícil de valorar atès que encara ens hi trobem.

Alguns dels canvis que ha implicat la fi de l'era de la Guerra Freda i de l'enfrontament de blocs –això que algú va anomenar amb força poc encert «la fi de la Història»– són justament de localització dels conflictes armats: ara han arribat a Europa.

La forma en què es reparteixen les guerres en una i altra fase no és senzilla d'explicar, però hi ha algunes claus que ens poden servir: les hem situades en aquests dos apartats, que corresponen, respectivament, a l'època que va del 1945 al 1989 i a la que s'enceta el 1989:

1) De 1945 a 1989

Dues superpotències es reparteixen la preeminència militar al món:

- cadascuna ofereix un model social, econòmic i polític;
- cadascuna encapçala una aliança militar (l'OTAN i el Pacte de Varsòvia);

- cadascuna pot actuar gairebé al seu lliure albir dins el seu àmbit d'influència sense interferències de l'altra.

Intensa competència entre tots dos blocs:

- cursa d'armaments;
 - intent de captació de nous aliats;
 - intent d'obtenció de noves bases militars
- Dissuasió nuclear: la por a l'esclat d'una guerra nuclear atura un eventual enfrontament directe.
 - Enfrontaments indirectes: Corea, Vietnam;
 - Molts conflictes interns (desigualtats socials insofribles, qüestions de fronteres, etc.) s'acabaven emmarcant en l'enfrontament de blocs, encara que no hi tinguessin res a veure (Nicaragua).

2) A partir de 1989

- Una de les dues superpotències ha perdut la seva condició com a tal.
- Desaparició de la competència entre blocs i superpotències a escala planetària.
 - l'altra superpotència no se sentirà obligada a intervenir arreu del món: ja no tindrà por que l'altra li ocupi el camp que ha deixat lliure; ja no queda més que un sol model socioeconòmic i polític;
 - la desaparició de la carcassa o armadura dels dos blocs ha promogut la inestabilitat i la mobilitat de fronteres;
 - emergeixen problemes fins ara soterrats.
- Predomini de conflictes d'abast regional, sovint *oblidats*.

D'acord amb aquests criteris es pot engegar una tasca d'interpretació senzilla de la localització dels conflictes i els seus canvis, que es pot ampliar o reduir segons les necessitats.

La tria d'una guerra de cada etapa pot simplificar la comparació. Per exemple, si es prenem com a arquetípiques les guerres del Vietnam i Iugoslàvia, tenim l'avantatge de tractar conflictes pròxims i es poden comparar en el seu context internacional respectivament.

Recursos:

- Material per treballar i repartir a documentació

Avaluació:

Assistència
Participació i implicació

Documentació i annexos:

Material per repartir als interns

Entre el 1945 i el 1989 han tingut lloc, a tot el món, més d'un centenar de guerres. Fixa't atentament en les que se solen considerar més importants:

- Guerra de la independència a Indonèsia: 1945-1948
- Primera guerra indoxinesa: 1946-1954
- Guerra civil grega: 1946-1949
- Guerra civil xinesa: 1946-1949
- Guerra civil colombiana: 1948-1953
- Primera guerra àrab-israeliana: 1948-1949
- Guerra de Corea: 1950-1953
- Revolta dels mau-mau de Kenya: 1952-1957
- Intervenció dels EUA a Guatemala: 1954
- Guerra de la independència d'Algèria: 1954-1962
- Segona guerra d'Indoxina: 1954-1962
- Guerra civil del Camerun: 1955-1961
- Revolta tibetana: 1955-1959
- Segona guerra àrab-israeliana: 1956
- Guerra civil de Cuba: 1956-1958
- Guerra hispanomarroquina: 1957-1958
- Guerra civil libanesa: 1958
- Guerra civil del Congo: 1960-1964
- Revolta kurda de d'Iraq: 1961-1967
- Guerra d'Eritrea: d'ençà del 1962
- Guerra civil sudanesa: 1963
- Revolta de la Guinea portuguesa: 1963-1966; 1967-1968
- Guerra fronterera Kenya-Somàlia: 1963-1967
- Guerra del Vietnam: 1965-1973
- Sublevació de Moçambic: 1965
- Tercera guerra àrab-israeliana (Dels sis dies): 1967
- Guerra de Biafra (Nigèria): 1967-1970
- Inici de la revolta a l'Ulster (Irlanda del Nord): 1969
- Guerra civil libanesa: 1972
- Quarta guerra àrab-israeliana (Yom Kippur): 1973
- Guerra de Xipre: 1973-1979
- Guerra civil d'Angola: d'ençà del 1975
- Guerra civil de Moçambic: d'ençà del 1975
- Guerra civil d'Indonèsia: 1975-1977
- Inici de la guerra del Sàhara Occidental: 1975
- Sublevació sandinista a Nicaragua: 1977-1979
- Invasió soviètica d'Afganistan: 1979-1989
- Guerra civil al Txad: 1980-1983

- Guerra Iran-Iraq: 1981-1988
- Guerra de les Malvines: 1982
- Inici de l'enfrontament contrasandinistes a Nicaragua: 1982

Activitats

- Situa en el planisferi els conflictes bèl·lics de la llista
- Comenteu en petit o en gran grup la localització que us n'ha resultat: en quines regions del món són més freqüents els conflictes? Quines en queden al marge?
- Amb l'ajut de l'educador o de l'educadora, proveu d'explicar aquesta localització

La caiguda del mur de Berlín (1989) ha marcat un canvi fonamental en les dades geopolítiques mundials. Mira aquesta llista no exhaustiva dels conflictes més recents:

- Guerra d'Iraq
- Guerra civil a l'Afganistan
- Guerra del Golf
- Guerres de l'exlugooslàvia
- Guerra civil a Libèria
- Guerra civil a Somàlia
- Guerra civil al Sudan
- Guerra civil a Moçambic
- Guerra civil a Angola
- Guerres caucàsiques (Geòrgia, Armènia, Azerbaidjan, Txetxènia)
- Guerra al Tadjikistan

Activitats

- Situa al planisferi els conflictes bèl·lics de la llista. Fes servir un color diferent de l'anterior o marca-ho amb una trama.
- Comenteu en petit o en gran grup els canvis a les tendències de localització que hagueu observat respecte a l'altra llista.
- Amb l'ajut de l'educador o de l'educadora, proveu d'explicar aquests canvis.
- Busqueu a la premsa notícies sobre els conflictes bèl·lics esmentats o bé d'altres i analitzeu-ne les característiques: què s'hi dirimeix, quin suport tenen els bel·ligerants, etc.